BISERICA
ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XIV-lea, No. 8.

NOEMVRIE.

TABLA MATERIILOR.

BUCUREŞTI.

Tipografia Cărtilor Bisericescĭ

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1890.

DECISIUNEA

Sântuluĭ Sinod al Sânteĭ nóstre Bisericĭ autocefale drept măritóre de rĕsărit.

Privitóre la icónele, architectura, pictura şi ornamentaţiunea bisericilor din tótă ţara, cum are să sĕ urmeze pe viitor.

Sânta nóstră Biserică drept măritóre de rĕsări gelósă de învĕţătura Dumnedeesculuĭ sĕŭ fondator, cum şi de tradiţiunile şi aşezĕmintele sale, a lucrat în tot chipul la întărirea sentimentuluĭ religios printre popóre şi la mântuirea sufletelor lor,

Dorind a ţine pironită vederea şi simţul fiilor sĕĭ asupra Dumnedeireĭ şi Sânţilor, ea a deschis artelor frumose porţile sale, şi a transmis posterităţeĭ icóna vie a tuturor persónelor Sânte, carĭ sunt în adoraţiune şi veneraţiune la popórele creştine.

Sub-semnaţiĭ,

Considerând pictura bizantină şi împreună cu dênsa şi pe cel-l-alte arte frumóse, ca fiind singurele întru a representa cu splendóre, magnificenţă şi cu-

vioşie persónele cele marĭ şi Sânte ale religiunei creştine, şi a întreţine în popor adevĕratul sentiment religios;

Avênd în vedere că artele frumóse bizantine aŭ fost întroduse în Biserica nóstra Română încă din cele dintaiŭ timpurĭ ale apariţiunei lor şi prin acésta, deprinderea poporuluĭ nostru cu ele şi apropierea lor de către artiştiĭ şi artisaniĭ noştrĭ românĭ;

Vĕdênd cu durere góna tacita ce sĕ dă acestor arte spre a le scóte de prin bisericĭ, şi a le înlocui cu altele nuoĭ şi necunoscute poporului nostru;

Vĕdênd marea afluenţa de tot felul de icóne streine, carĭ au inundat ţara din tóte parţile;

Vedênd că prin unele biserici sĕ fac zugrávelĭ şi sĕ întrebuinţéza architectură, iar prin casele românilor creştinĭ sa întroduc icóne, cari sunt departe de a înfaţişa dupa cum sĕ cade imaginea Dumneḑeireĭ şi chipurile Sânţilor din vechea şi pazita de Dumneḑeŭ Biserica a Românilor;

Vĕḑênd că ornamentaţiunea bisericeĭ în genere ce sĕ întroduce de cât-va timp. este lipsită aprópe şi de cerinţele artistice şi de cele liturgice ale ritualuluĭ nostru, şi prin urmare departe de a ajuta geniul cultural al poporuluĭ român întru desvoltarea sentimentuluĭ sĕŭ religios şi naţional;

Şi dara, temêndu-ne ca nu cum-va prin introducere de nouĭ arte în Biserica şi prin casele creştinilor să se struncine dreapta credinţa în popor şi în el însuşĭ;

Sântul Sinod ia dispoziţiunile urmatóre:

1. Prea Sânţiţiĭ Episcopĭ eparhioţĭ să supravegheze cu dinadinsul în jurisdicţiunea lor, ca pictura

architectura și ornamentațiunea, care sĕ va întroduce de acum înainte, fie prin bisericele cele vechĭ fie prin cele nouĭ saŭ reînoite—sa fie conform stiluluĭ bizantin deja în us Biserica nóstră Română autocefala drept maritóre de resarit.

2. Sa pună îndatorire preoților și epitropilor tuturor bisericilor ca înainte de a sĕ contracta zugrávirea uneĭ bisericĭ să se presinte la aprobarea prealabilá a Chiriarchieĭ tablourile ce aŭ a sĕ întroduce în biserica, cu modelurile lor de zugrăvélá.

Aceiașĭ regulă sĕ va urma și în ceea-ce privește arhitectura și ornamentațiune bisericelor.

3. Sá oblige pe preoțĭ a nu primi în biserica spre sânțire, de cît numaĭ icóne carĭ sunt aprobate și recomandate de Chiriarhie saŭ eșite din atelierele pictorilor noștri românĭ cunoscuți și probați cel puțin de doĭ saŭ treı Chiriarchı aĭ țereĭ.

Icónele cele nesânțite dupa ritualul sânteĭ nóstre Bisericĭ sĕ vor scóte cu încetul de prin casele creștinilor prin influența morală a preoților și în locul lor sa li se recomande cele autorisate de Chririarhie.

4. Sa céră autorităților județelor ca sa îndatoreze pe primarĭ a respecta și eĭ din partele disposițiunile de maĭ sus și a nu îngadui vîndarea de icóne și objecte sacre în cuprinsul administrațiuneĭ lor, remaind ca aceste objecte creștine sa li sĕ procure numaĭ prin biserica parochială.

5. Prescurile se vor fabrica de femeĭ creștine pióse saŭ numaĭ de creștinĭ.

6. Abaterea de la disposițiunea a doua de maĭ sus, va atrage pentru Preoțĭ caterisirea și pentru E-

pitropĭ distituirea şi darea lor în judecată,spre a despăgubi parochia de suma cheltuită cu pictura, architectura şi ornamentaţiunea contrariă dispoziţiunilor Bisericeĭ nóstre Române autocefale drept măritóre de rĕsărit.

7. Biserica a căreĭ pictură, architectură şi ornamentaţiune s'a făcut contra acestor dispoziţiunĭ este şi rĕmâne închisă.

8. Abaterea de la dispoziţiunea a treia se va pedepsi întâĭ cu oprire pe treĭ lunĭ, al doilea cu oprirea pe un an, şi al treilea cu caterisirea.

1889 Noembrie 22.

(Semnaţĭ):			*I. P. S. Iosif Mitropolit Primat.*
P.	*S.*	*Episcop*	*Ghenadie al Rômniculuĭ.*
"	"	"	*Inocentie Buzeŭ.*
"	"	"	*Silvestru al Huşilor.*
"	"	"	*Ghenadie al Argeşuluĭ.*
"	"	"	*Parthenie al Dunăreĭ de-jos.*
"	"	*Arhiereu*	*Ieremia Gălăţénu.*
"	"	"	*Valerian Rômnicénu.*
"	"	"	*Calistrat Bêrlădénu.*
"	"	"	*Innocentie M. Ploeşténu.*
"	"	"	*Gerasim Piteşténu.*
"	"	"	*Dositeiŭ Botoşanénu.*

DESPRE ORIGINEA

SI

INTINDERILE TRONURILOR PATRIARCHALE

IN BISERICA CREȘTINĂ

ȘI

IN SPECIAL LA CARE TRON AM FACUT PARTE NOÏ ROMÂNIÏ.

Mulţĭ dintre cetitoriĭ Revisteĭ „*Biserica Ortodoxă Română*“ ar dori să știe cum s'aŭ format circumscripţiile (întinderile) Patriarhatelor, existente în Biserica luĭ Christos. Mulţĭ se vor fi întrebat, din punctul de videre istoric, óre tot ast-fel sunt astă-ḑĭ estensiunele Patriarhatelor cum aŭ fost la început? Mulţĭ de aseminea ar voi să știe, óre noĭ Româniĭ, de când suntem creştinĭ, din secolul al II-le, am fost în tot-déuna supușĭ numaĭ Patriarhuluĭ de Constantinopol saŭ și celuĭ de Roma? apoĭ când și în ce împrejurărĭ? Pentru cuvêntul că maĭ toţĭ cetitoriĭ Revisteĭ sunt clericĭ, cariĭ se înteresază de aseminea cestiunĭ istorice și naţionale, am tradus unul din cele maĭ acreditate catalóge ce ni s'aŭ conservat, al luĭ Nilŭ Doxapatriŭ, din secolul al 11, apoĭ am adunat și alte date privitóre la Româniĭ din ambele Daciĭ-Traiană și Aureliană—pe carĭ le-am dat în note, spre a se vedea localităţile pe unde eraŭ Românĭ până în secolul al XIII-le și prin urmare a se ști în care circumscripţie Patriarhală cădeaŭ. Din tóte aceste resultă, că noĭ Româniĭ la început am putut fi sub jurisdicţia Patriarhuluĭ Romeĭ, până când Ilyricul vechĭu a fost sub Imperiul Romeĭ de Occident, dar îndată ce Marele Con-

stantin a format a II-a Capitală a Imperiuluĭ Roman—Constantinopolul—a trebuit cu necesitate, ca să se rădice şi Episcopul de Bizanţ la rangul de Patriarh, după proclamarea Religieĭ Creştine prin Sf. Marele Constantin de *Religie a Imperiuluĭ Roman.* Cu ocasia înălţăreĭ la Patriarhat a Episcopuluĭ Constantinopoluluĭ s'a şi început imediat luptele între Biserica Apusuluĭ şi Rĕsărituluĭ despre preponderanţă în Biserică.

De la creştinarea nóstră dar, în jumĕtatea seculuĭ al II-le şi până la 325 seculul IV, fără nicĭ o îndoĭală noĭ am fost sub jurisdicţia Romeĭ, orĭ am fost independenţĭ bisericeşte, din necesitatea timpurilor. De la acest timp Papa al Romeĭ luptă pentru a'şĭ apăra primăţia sa şi preponderanţa în Biserica luĭ Christos. Tot de atuncĭ şi spiritul vioĭ şi străbătător al Grecilor înţĕlegênd tendinţa Papeĭ de a fi singurul autocrat în Biserică a luptat, lupta şi va lupta contra Cesarismuluĭ orĭ a Teocratieĭ papale. Formându-se prin necesitatea lucruluĭ Patriarhatul Constantinopolitan, i s'a recunoscut prin Sinodul al II Ecumenic, Canonul 3, aceleaşĭ prerogative de care se bucura şi Patriarhul Romeĭ. Atuncĭ, la începutul seculuĭ al IV, s'a regulat şi marginile circumscripţieĭ Patriarhatuluĭ Constantinopoluluĭ şi de atuncĭ şi noĭ Românii am făcut parte din circumscripţia Patriarhuluĭ de Constantinopol. Dacia luĭ Traian pe aceste vremĭ era deja invadată de barbarĭ şi mulţĭ dintre Coloniştiĭ luĭ Traian, maĭ ales armata şi oficialiĭ s'aŭ retras pentru siguranţă în Peninsula Balcanică, de odată peste Dunărea, apoĭ cu timpul şi peste muntele Emus (Balcan), împinşĭ de Goţĭ şi Bulgarĭ şi alte popóre năvălitóre. Atât Romaniĭ rĕmaşĭ în Dacia Traiană, aceĭ ce n'aŭ putut părăsi teritoriul Provincieĭ Traiane, carii eraŭ legaţi de pământ, aveaŭ familiĭ şi proprietăţĭ, cât şĭ ceĭ din Dacia Aureliană, cădeau sub Jurisdicţia Constantinopoluluĭ. In Sinodul Ecumenic din Halcedon în canonul XXVIII se dice expres, că noĭ cădem în circumscripţia Constantinopoluluĭ. Jocul variat şi nesigur cel face Ilyricul cu numirea sa, din descrierea ce public se constată că: Până acolo se întindea circumscripţia Patriarhuluĭ de Occident, până unde şi Imperiul de Occident. Apoĭ maĭ ştim din istorie, că după Sf. Marele Constantin părţile locuite de Coloniştiĭ luĭ Traian n'aŭ maĭ fost sub Imperiul de Occident, ci exclusiv numaĭ sub cel de Orient.

Acésta este norma cea maĭ sigură în deslegarea acesteĭ cestiunĭ. Marginele Impĕrăţiilor de Occident şi Orient eraŭ şi marginele circumscripţiilor Patriarhale între Roma şi Constantinopol. Mult timp Papa s'a încercat a se susţinea în Orient, după cum era înainte de formarea Patriarhatuluĭ de Constantinopol, pretextênd a avea şi un Exarh în Tesalonic, dar acésta atâta numaĭ însamnă, că adică tindea a'şĭ menţinea un drept istoric, ca un rezeş de aĭ noştri, care pĭerdênd proprietatea teritorială rĕmâne cu hărtiile şi apoĭ vecĭnic pretinde, că tot luĭ i se cuvine acele teritoriĭ pierdute, deja, pentru că a fost odinióră Patriarh pe aceste locurĭ adică până la formarea Constantinopoluluĭ ca Capitală a II-a a Imperiuluĭ. Cu tóte că noi Românii am cădut în circumscripţia Patriarhuluĭ de Constantinopol nu ne-am perdut prin acésta nicĭ originea, nicĭ limba. In Biserica Română Aureliană s'a conservat mult timp chĭar limba străbună, cea latină, apoĭ sub diferite împrejurarĭ istorice şi maĭ ales sub Asanĭ ni-am afirmat puternic şi originea nóstră; de care credênd a profita ocasional Papa ne îndeamnă atunci a trece sub jurisdicţia sa şi a-l recunóşte de Cap al Bisericeĭ Valahe. N'a reuşit însă, pentru că poporul nu'şĭ schimba cu atâta uşurinţă legea sa, maĭ ales când ştia cât de multe innovărĭ a introdus Biserica Romană în Confesiunea sa şi că acésta ar însemna a schimba numaĭ stĕpânul. Nici era posibil a se admite acéstă schimbare de Coloniştiĭ luĭ Traian, pentru că eĭ trăĭaŭ în Peninsula Balcanică şi Dacia Traiană, cari eraŭ sub Imperiul Romeĭ de Orient, ĭar nu sub cel de Occident. Din aceste catalóge ne formăm convingerea basată pe date istorice, că Noĭ Româniĭ suntem unițĭ cu Biserica Constantinopolului de când s'a înfiinţat acel Patriarhat, şi că n'am fost sub Biserica Romeĭ de cât fórte puţin timp, cât Ilyricul tot făcea parte din Imperiul de Occident. Cât timp anume am fost sub jurisdicţia Romeĭ nu se póte determina precis, pentru că nu se póte susţinea cu probe nicĭ acea, că până la formarea Patriarhatului Constantinopoluluĭ am fi fost de fapt păstorițĭ cu îngrijire de Roma, pentru că încă pe la începutul secolului al IV popórele barbare se apropie cu repejune şi tind să năvăléscă în aceste părţi şi dar, Biserica Occidentală nu putea să se ocupe de păstoria sufletească a acestor provinciĭ de şi nominal cădeaŭ în circumscripţia eĭ. Cea ce este maĭ convin-

gĕtor în acéstă cestiune ar fi: că Creştinii din Dacia, maĭ ales din cea Traiană, eraŭ lăsaţĭ la voia întâmplăreĭ, din causa vremurilor grele şi tarĭ şi dar se administraŭ de sine cum puteaŭ, ĭar episcopiĭ şi-ĭ lua din Orĭent, dupĕ cum se constată din câte date positive avem. Acésta pare a o afirma şi canonul XXVIII al Sinoduluĭ Ecumenic din alcedon când se pronunţă, că Episcopiĭ din aceste localităţĭ să fie hirotonisiţĭ de către Mitropoliţiĭ loculuĭ lor, ĭar Mitropoliţiĭ să fie aleşĭ de Comunitatea Provnicieĭ şi să fie numaĭ hirotonisiţĭ de Patriarhul de Constantinopol. Obiceiul constant în Moldova, maĭ cu deosebire, dovedeşte apoĭ şi tendinţa de independenţă bisericéscă pe care din seculĭ o apăraŭ străbuniĭ noştri, acea ca Mitropoliţĭ în ţările Romanilor, dupĕ reaşezare, în timpurĭ normale să se pună dintre Episcopiĭ Eparhioţĭ, cu scop de a evita trimiterea candidatuluĭ de Mitropolit la Patriarhul din Constantinopol spre a-l hirotonisi. Apoĭ exemplele nu lipsec în istoria Bisericéscă prin care se dovedeşce că Bisericile parţiale tindeaŭ la o independenţă saŭ autocefalie. Prin publicarea acestor catalóge sper, că am putut clarifica cestiunea *la care Patriarhat a facut parte Româniĭ.*

Dintre catalógele tronurilor vechĭ ale Patriarhatelor am consultat următórele: I) Scrierea: Varia Sacra seu Sylloge Variorum Opusculorum Graecorum ad rem ecclesiastica spectantium, de Stephani Le Moyne. Vol. I pag. 211—267 dupĕ care am tradus pe Nilŭ Doxapatriŭ, ediţia din 1685. Batavia. II) Histoire de L'empire de Constantinopole par Geoffry-de-Ville-Harduine 1729. À Venise, în care sunt tóte catalógele Patriarhatelor culese de P. Iacobi Goar, pag. 291—262. III) Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, ὑπὸ Γ. Α. Ῥάλλη καὶ Μ. Πότλη, 1855. Ἀθήνησι. Vol. V, pag. 455—531.

NILŬ DOXAPATRIŬ

ORDINEA TRONURILOR PATRIARHALE.

Scriere făcută de Arhimandritul Nilu Doxapatriŭ după cerirea prea nobiluluĭ Mareluĭ Rege Rogeriŭ, despre cele cincĭ tronurĭ patriarhale şi despre Arhiepiscopiile şi Mitropoliile supuse lor, cum şi a Episcopiilor sub Metropoliĭ şi a enoriilor fie-căruĭ tron patriarhal, cum şi când s'a înfiinţat fie-care tron patriarhal şi despre ordinea lor şi a numelor propriĭ fie-căruĭa şi a cuĭ loc ţin. S'a compus în anul 6651 (1143), indictionul al VI.

Prea ilustre al meŭ Domn, 'mĭ amintesc sujetul despre care mi-aĭ scris, că fiind în Castelul Panorm am scris la cerirea ta, dar nu aşa de pe larg, după cum m'aĭ întrebat acum. Decĭ acum fiind multe cestiunele asupra cărora sunt întrebat, am nevoe şi de o descriere şi de o istorisire maĭ esactă. De acea lasând la o parte tótă ostenéla întru acésta, căcĭ este o datorie indispensabila de obligaţiune spre a îndeplini din tot sufletul ceea ce mi s'a ordonat de înalta ta pre-escelenţă, după îndemnul şi a părinteluĭ meŭ, mě voiu încerca, cât îmĭ va fi cu putinţă, a representa prin scris clar tóte cele ce mi-aţĭ ordonat. Şi aşa va fi îndeajuns.

La vechiĭ înţělepţĭ istoricĭ şi geografĭ tot universul se dividea în treĭ părţĭ, adică în Asia rěsăriteană, în Europa apusană şi în Libia. Pentru ce s'a numit fie-care parte ast-fel, nu-ĭ timpul acum de a spune. Cele patru marĭ împěraţiĭ, pe care le-aŭ predis profetul Daniil, două au fost în Asia, adică cea întâia a Babilonenilor şi Asirienilor şi Medilor, şi cea după acesta a Perşilor. Iar cele-l-alte doue în Europa, adică a treia Macedonenilor şi a patra şi ultima, maĭ mare de cât tóte, a Romanilor. Aŭ fost şi în alte deosebite localităţĭ fórte marĭ Impěraţiĭ şi Guvernăminte

parţiale, ca în Egipet şi Ierusalim şi în alte óre-care locurĭ. Pe timpul nasterei Domnuluĭ şi Mântuitoruluĭ nostru Iisus Christos şi al 42 an a împĕraţiei luĭ August Cesar, cel întâĭu Impĕrat la Roma, facêndu-se recesimêntul în tóta lumea şi dupĕ înalţarea Domnuluĭ la cerurĭ, prea înţĕlepţiĭ Apostolĭ au percurs tótă lumea şi au predicat în ea credinţa cea adevĕrata şi evseviósa. Trebuea cu adevĕrat dar nu numaĭ în timpul vieţuireĭ lor să se restrînga cele relative la credinţa, ci să remână neclintita pana la sfârşitul timpurilor veaculuĭ de càtrá ceĭ rĕi ce aŭ primit de la eĭ tronurile. De acea străbatând (Apostoliĭ) ţarile au instituit în ele episcopĭ, bărbaţĭ capabilĭ, demni de credinţă, şi credincioşi şi cu o viaţă in totul placuta luĭ Dumnedeu. De acea dar şi Apostolul Petru s'a dus maĭ întaĭu din tóte cele-l-alte oraşe etnice în Antiohia, adecă Cele Siria carea a cerut şi a aşedat biserica înca înaintea tuturor oraşelor din Asia şi Rĕsarit şi în locul sĕŭ a hirotonit de episcop pe Evodiu, apoi s'a dus la Roma, împĕratésa tuturor oraşelor pe atuncĭ, ce era Capitala tuturor oraşelor Europei, şi acolo a aşedat biserica şi pe Lin instituindu'l episcop în ea. Dupre cum dic unii, ar fi gasit deja instituit de episcóp pe Lin de catra Sfântul Pavel şi l'a primit pe acela, ĭar dupĕ mórtea luĭ Lin a aşedat episcop pe Xist, apoi dupĕ acela pre Climent. Şi ast-fel în cele douĕ parţĭ ale lumeĭ, adeca în Asia şi Europa, în oraşele primare episcopind el cel intaĭu, şi în locul seŭ instituind pe alţiĭ, s'a îngrijit şi de cea-l-altă a treia parte a lumeĭ, de Libia ca să punĕ pe cine-va episcop. Şi aşa din Roma trimite în Egipet şi Alexandria, ce era superióra peste tóta Libia, pe Apostolul şi Evangelistul Marcu, care în Alexandria ajungênd a aşĕdat biserica şi a luminat tóta Libia. Dar şi ceĭ-l-alţi Apostoli plecênd pretutindene şi predicênd instituiaŭ episcopĭ în fie-care oraş pe la care se duceaŭ. Dar cele maĭ superióre (tronurĭ) au fost cele treĭ amintite, adica a Asieĭ - tot Rĕsaritul cel al Antiohieĭ, a Europeĭ, adică a Apusului cel al Romeĭ şi al Libiei cel al Alexandriei sub care era şi tóta Palestina, în

care este şi Ierusalimul, căcĭ Palestina este Libie. In Ierusalim a rĕmas episcop cel pus acolo de către însuşĭ Domnul-Iacob fratele Domnuluĭ. Decĭ şi Ierusalimul era sub Libia.

Poseda decĭ cel al Romeĭ tótă Europa pana la confiniile Mazorilor şi a Gallilor, Ispanieĭ, Franciei şi a Ilyricului pană la Gadira şi columnele luĭ Hercule, avênd la Apusul Sóreluĭ Oceanul, în care sunt ape mórte şi paludiene, în care este insula şi margenele Oceanelor pelasge, plina de o mulţime nenumerata de creştinĭ, pană la Ravena, Longobarde şi Thesalonicia, Slavĭ şi Arabĭ şi Sciţi pana la fluviul Danubiu avênd confiniile eclesiastice, şi Mengaria şi o parte din Occidente şi o parte a Siciliei şi Calabriei, în care sufla vênturile Septentrionale: Pareos, Chobey, Zefirul, Occidentul şi Libonot şi tóta partea apusana pană la Bizanţiu şi tóte insulile din mijloc, precum Sardinia, Sicilia, Creta, Eubea, şi însaşĭ Maiorca şi Peloponezul şi tóta Elada şi provinciile şi localităţile tóte ale Europei şi Ispania şi Galiile de sus şi dincolo de Alpi şi insulile Britanice pană în Oceanul Occidental şi Gadire şi Columnele luĭ Hercule, şi Galiile de jos, care sunt staţiile, adica Lombardia, şi ceea ce se numeşte acum Longobardia şi Apulia şi Calabria şi tóta Campania. Dar încă şi provincia Vizacia, unde este Cartagena şi Mauritania şi Veneţia şi provinciile cele de peste golful Adriatic, precum Panonia şi tot Ilyricul, Macedonia şi Tracia, unde este Bizanţul şi tóte cele de peste apus de aseminea erau sub cel al Romeĭ. [1])

[1]) Dam aicĭ publicităţei urmatórea descriere a Illyriculuĭ, facuta de fericitul Renan, care descrie incertitudinea diviziunei din punctul de vedere politic şi religios al Ilyricului. Acésta cestiune ne interesaza fórte mult pentru Istoria nóstra naţionala spre a se constata când eram creştini noi Românii, în seculul al II-le, sub care circumscripţiune cadem, a Romii? şi pana când? sau eram autocefali, vorbim de creştinii din România, de asta-ḑi.

Din aceste notiţe se constata cum era administrate tóte Daciile pana spre finile seculuĭ al IV, şi fiind-că nu remâne nici o îndoiala ca Românii, Coloniştii lui Traian, erau creştini înca din seculul al II-le, urmasa ca Biserice;te cadeau pe atunci sub Jurisdictia Papei

Iară cel al Antiohieĭ poseda tótă Asia şi Rĕsăritul şi

---

de la Roma. Iliricul a fost supus la dese transiţiĭ, dupĕ râdicarea Constantinopoluluı ca a doŭa Capitală dupĕ Roma. Depindea situaţia luı administrativă alta data maĭ mult de la Roma, alta dată maı mult de la Constantinopol. Nu se póte determina precis în orı-ce timp şi epocă pana unde se întindea Iliricul Occidental şi păna unde cel Oriental, pentru ca sub numirea generica de Iliricum mult timp s'a înţăles Transilvania, Ungaria, Cracovia etc., adeca ţerile de pe lânga Carpaţĭ, apoı ţarile transdanubiene, ca Serbia, Bosnia, Erţogovina, Monte-Negra etc. Ca cea ce susţinem este aşa, transcriem aicĭ descrierea luĭ Beatus Renanus: Illirici provinciarum Servientis descriptio.

„Pe când sa întemeĭa o a doua Capitală a Imperiuluĭ Roman, afara de cea veche şi unică, în Orient la Bizanţ, care atuncı a început sa se numească Constantinopole, dupe numele întemeĭetoruluĭ şi măritoruluı eı Constantin August, şi dintr'o Republică sa facea doue, una a Apusuluĭ şi alta a Reŝărituluı, ceea ce semnifică şi acvila cu doue capete, (cu mare greşala din partea aceluĭa, pe care nu voıesce sa-l spue pe nume, care sa încerca a convinge pe Cesaru Macsimilian ca sa porunciasca printr'un edict ca sa se distrugă simbolul acviliı cu doue capete, simbol zugrăvit şi sculptat ca şi când ar fi fost un monstru) a trebuit să se creıeze asemenea şi funcţiunĭ noı din causa acesteĭ disparţirı ca sa se egaleze, ca să fie aşa, împéraţia acum îndoita. Aşa de pildă. In Occident un barbat, ilustru Prefectu, pastra pretoria Italieı, avea în întinsa sa administraţiune şase provinciĭ ale Iliriculuı, că putere a luı (pe care eu pentru aratare 'l numesc Iliricul Occidental, fiind-ca se ţinea de de Imperaţia Occidentala) şi anume: Dalmaţiile, Panonia primă şi secunda, Savia, Noricu Mediteraneu şi Noricu Ripense (de pe mal). Fórte asemenea era ca Prefectu cetaţiı, prefect pentru pretoria Galiilor, funcţionar prea însemnat. Pentru imitaţiunea rînduelíĭ acestuıa, ca sa nu lipséscă ceva splendóreĭ Impĕraţieı Orientale, s'a creat un prefect pentru pretoria Iliriculuı, corĕspunḑênd întru cât-va Prefectuluı pretoriuluı Galiilor, afara de prefectul pretoriuluĭ Orientuluĭ şi prefectul cetaţeı Constantinopolitane (asemenea s'a creiat un prefect al miliţieĭ pentru Iliric). Prefectuluĭ Iliriculuı, eraŭ supuse douĕ dieceze: Macedonia şi Dacia; dintre acestea fie-care să subdividea în provinciile lor respective, dupe cum sa póte vedea în acéstă hartă conform autorităţeĭ carţiĭ care cuprinde în pictură şi scriptura „notiţe despre Orient şi Occident“ adică: noile formule ale schimbateĭ Imperăţiĭ de sub împeraţiĭ posteriorĭ, dintre care o bună parte le-a pastrat în stepânirea sa domnul nostru Teodoric, pe care lumea 'l numeşte Veronezu, primul dintre Germanĭ facut şi trimis stepâu peste Impĕraţia de Apus de către Zenone prin sacra sancţiune pragmatica, şi primit împerat de Senat şi poporul Roman. Aşa dar sa nu pară lucru de mirare că vechıul Iliric şi cel Occidental a cuprins în el şi Panoniıle şi Noricu, dupe cum nu trebue sa fie de mirare că Iliricul Oriental să întindea pănă la Macedonia, Tesalia, Epir, Ahaia,

însăşĭ India, unde şi până acum hirotonind (arhiereu) Ca-

Creta şi pană la Dardania. Ast-fel a placut Imperaţilor, carii au facut împărţială şi care regula provinciile dupĕ un anume şir.

Cele doue diecese ale Iliricului Oriental, Macedonia şi Dacia, care era sub stĕpânirea ilustrului prefect al pretoriului pentru Iliric.

Macedonia avea şase provincĭ: Ahaia avea un proconsul. Macedonia un Consular (om care a fost consul). Tesalia un administrator. Creta un consular. Epiru cel vechi un administrator. Epiru cel nou şi o parte a Macedonieĭ Salutare un administrator.

Dacia avea cincĭ provincii: Dacia Mediteranea avea un Consular. Dacia Ripensă avea un administrator şi un şef de armata hotarnic. Misia primă şi secunda avea un administrator. Dardania un administrator. Prevalitana şi o parte a Macedonieĭ avea un administrator. Iliricu Occidental avea şase provincii, adica: Dalmaţiile, Panonia prima, secunda şi Savia, Valeria, Noricu mediteraneu şi Noricu Repens, care era sub stĕpânirea Ilustrului prefect a pretoriului Italiei. Acésta trebue sa înţelegem când cetim că el a avut subsedium afară de Italia şi Africa asemenea şi Iliricul Aşa dar 'l numesc Iliricu Occidental cu privire la administraţiunea lui pomenita mai sus şi la sedia prefectului pretoriuluĭ Italiei, la care sa adresa.

Provinciile Iliricului Occidental era şase, anume: Panonia prima avea un Consular. Panonia secunda. Savia sau Panonia Ripariensa avea un Correctoro Valeria repensa avea un şediu de armata de frontiera. Dalmaţiile avea un administrator. Noricu Mediteraneu. Noricu Ripens avea un şef de armata: (Are, ḑice el, Iliricul 17 provinciĭ, douĕ ale Noricilor, doue ale Panoniilor, Valeria, Savia, Dalmaţia, Misia, douĕ Dacii şi sub stepânirea Macedoniei sunt şapte: Macedonia, Tesalia, Ahaia, doue ale Epiruluĭ, Prevalis şi Creta). Acestea, ḑice el, afara de acestea nimeni nu sa va mira ca Panonia sau Noricu sa atribue Iliricului, daca sa va gândi la nobleţa şi vechimea Ilirilor care s'au numit dupe aceea şi Dalmaţĭ. Căci s'a gasit cu cale de catre antincĭ a sa înţelege sub numele general de Ilirĭ chiar naţiunile departate, care sa întindea pana la Danubiu, începênd cu acel popor însemnat care biruia în interiorul continentului. Aceiaşi manieră d'a aşeḑea a urmat'o şi Cesar când scrie ca Rinu curge pe lângă Secuani, Mediomatrieni şi Treviri, întinḑindu-se aşa de departe pe lânga hotarele popórelor stralucite. Aşa dar aceste provincii să vor atribui Iliriculuĭ din pricina vechilor originĭ pe care a urmat'o în vremea de mai pe urma împărţirea facută pentru necesitatea guvernăriĭ. Nu voiu să discut maĭ pe larg neamul primuluĭ întemeietor al seminţiilor Ilirice, a lui Polyfem, fiĭul Galitieĭ, dupe cum fac alţĭ barbaţi. Mai întâiu să ne aducem aminte ca diecesele Episcopale creştine cu multe şi fórte sigure doveḑĭ ne arată o anticitate romană. Insa îĭ de cunoscut că maĭ înainte ca ce Viena şi cetatea Novas sa dobândească proprii seĭ episcopĭ ce supremaţie a recunoscut. Pană într'atâta tóte sa rapórtă la naţiunile din interiorul continentului

tholic îl trimite, care se numeşte Bagda şi acolo a trimis cel al Antiohieĭ (Arhiereu) Catholic în Irinupole, numindu-se al Irinupolieĭ, apoĭ şi Armenia, şi Avazghia, şi Ibe-

din cauza originei şi nobleţei lor (E lit. din Paris 210 pag.) Chiar Strabon cel maı renumit dintre Geografi ne da o dovada fórte sigura când ḑice (cu cartea şaptea) ca provinciile Ilirice sunt vecine cu Istru şi Alpi şi sunt aşezate între Italia şi Germanıa. Cu cuvêntul Germanĭ, când scrie ca locurile Iliriculuı ating Italia şi Alpi pe Germanı şi pe Dacı şi pe Geţi, pe Marcomanı maı cu seama, maı jos de aicı locuia Cuazii ambii dincolo de Dunarea unde acum e Câmpul Marcomanilor şi Ungaria transdanubiana spre mépa-nópte, în regiunea Cuazilor. Adaoga Strabon dupe ce a descris Alpii Ilirici, care ḑice el ca încep de la Vindelici adica Bavari-montani, ca restu câmpiei ıl ocupa Panonii pana la Segestica şi Istru la méza-nópte şi resarit. In cele-l-alte parţı însa sa ıntinde şi maı mult. Şı dupe multe adaoga ca Imperaţii din timpul seu a întins hotarele Italiei pana la Pola, numele unuı oraş în Istria. Ce e de mirare dar daca provinciile sus pomenite citım ca era supuse Iliriculuı şi prefectuluı pretoriuluı Italiei din causa originii şi nobleţii vechimii? Cacı jurisdicţiunea pretoriuluı Italiei cuprindea Panonia secunda, cea din urma între provinciile Imperiuluı de Occident, împreuna cu Savia şi Valeria, la hotarul caria era începutul administraţiuneı Orientale. Afara de acesta, pentru noı anticitatea Imperatorilor trebuia sa fie lege, şı de aceea la anticii vechı nu sa întalneşte pe larg descripţii, fie de împarţirı de pamênt, fie întrunirı de pamênt. Cacı posteritatea mult a înapoiat, distrugend ıaraşı provinciile cele maı multe dupe nomunclaturı: „prima“ şi „secunda“. Acest lucru la scriitorı maı vechı nu veı gasi. Póte sa veḑı vechia întinderea Iliriculuı dupe ceea ce scrie scriitorul Grec Apian. El ḑice ca tóte provinciile Orientale dincóce de Alpı, sa atribuia de Romanı Iliriculuı şi chiar Reţiile ca sa nu ne miram de aceste provincii de maı jos, despre care e acum cestiunea. Şi din acésta pasagiile multor autorı maı bine să înţelegı, dupe cum cânta Ausoniu: „Illyricis regnator aquis tibi Nile, secundus Danubius laetum profere fonte caput“ din causa ecouluı din Alpii Carnici, şi Dravu din Norice şi alte fluvii. Şi aci din Herodian spune: ca numaı seminţiile Ilirice fac deosebire între Italia şi Germania. ca sa nu maı pomenesc pe Amian, Marcelin şĭ alţii. Tot asemenea trebuia sa înţelegem despre Iliricu Occidental, când scrie în Codicele Teodosian cart. X Imp. Gratian, Valente şi Teod. AAA catre Flavian P E al Iliriculuı şi al Ilatii, dupe cum despre Iliricul Oriental, orı de câte orı ḑice simplu Iliric pretutindene când scrie catre Talaşı şi alţı prefecţı aı pretoriuluı. Afara de acésta nime nu arata maı limpede întrégă cestiune de cât acea carte care conţine notiţe atât despre Orient cât despre Occident, de care am facut menţiune maı sus, şi nu e permıs sa fii de o parere contrarie cu ea, de unde s'a luat şi descripţiunea de maı sus, adaogêndu-se puţine notiţe maı îmbelşugate, dupe cum sa ḑice, ca sa se elucideze vechimea.

ria şi Media şi pamêntul Haldeeĭ şi Parthia şi Elamita şi Mesopotania. Astă-dĭ are treĭ-spre-ḑece Mitropoliĭ.

a) Cea a Tiruluĭ, care are sub ea treĭ-spre-ḑece Episcopiĭ.

b) a Tarsuluĭ, care are sub ea 6.

c) a Edeseĭ, care are sub ea 11.

d) a Apamieĭ, care are sub ea 7.

e) a Ierapolieĭ, care are sub ea 9.

f) a Bostreĭ, ce are sub ea 20.

g) a Zavruluĭ, ce are sub ea 9.

h) a Seleucieĭ Isavreĭ ce are sub ea 24.

i) a Damasculuĭ ce are sub ea 11.

k) a Amidieĭ, ce are sub ea 8.

l) a Cetăţeĭ Sergiu, ce are sub ea 5.

m) a Dareĭ, ce are sub ea 10.

n) a Emesieĭ, ce are sub ea 4.

Are Antiohia şi alte Mitropoliĭ, ce n'au acele Episcopĭ, care sunt la numĕr opt. Aceste eraŭ maĭ de demult episcopiĭ supuse altor Mitropoliĭ, şi s'aŭ cinstit sa fie Mitropoliĭ şi acestea, şi sa fie supuse nu Mitropoliţilor, ci însăşĭ Patriarhieĭ Antiohieĭ, şi sunt autocefale, ca cele l-alte Mitropoliĭ. De aceea pentru că din vechime erau Episcopiĭ, n'au sub ele Episcopĭ ca cele-l-alte Mitropoliĭ. Cele opt Mitropoliĭ sunt următórele: 1) Berit, 2) Liopolis care s'a substras de la scaunul de Damasc, 3) Laodicia, 4) Samosatele, 5) Martiropole, 6) Mompsuestia, 7) Adane şi 8) Pompiopole. Maĭ are Antiohia înca şi Arhiepiscopiĭ marĭ opt: 1) Beria, 2) Halcedona, 3) Agabala, 4) Seleucia Pierieĭ, 5) Anasartha care se numeşte şi Theodoropole, 6) Pathone, 7) Gabolan, 8) Valaam. Are înca şi Arhiepiscopiĭ simple şi libere cincĭ: 1) Salomia, 2 Berea, 3) Rosau, 4) Agatha, 5) Barcusa. Tóte aceste Bisericĭ sînt supuse tronuluĭ Antiohieĭ, pentru ca să aibă sub ea şi multe Provinciĭ şi multe Ţărĭ, cum am ḑis decĭ spre Babilonia şi India şi Persia are provincia Cele-Sireĭ, unde era situată la început Antiohia, a doŭa Cilicia şi Isavria, şi provincia Eufratisieĭ, Aghiopolieĭ, Theodoriadeĭ şi a Osroeneĭ Mesopotamieĭ, saŭ a patra Armenie

şi confiniile şi munţiĭ Siriei şi Persieĭ. Incă şi alte Eparhiĭ diferite şi regiunĭ nu puţine. La început avea sub sine cele până la Halcedon care sunt în faţa Bisanţuluĭ, a Constantinopoluluĭ de acum, din Propontida, unde este şi numitul Damale. Acolo era o junică de marmură pusă de-asupra pe o columnă. Decĭ pe acestea tóte le poseda Anthiohia.

Dar şi cel al Alexandrieĭ poseda tótă Libia şi Etiopia până la Marmara, şi Tripoliul Africeĭ şi tot Egipetul şi însăşĭ Palestina, unde este Ierusalimul. Are decĭ şi acésta diferite provinciĭ şi treĭ-spre-ḑece Mitropoliĭ. Intâĭa provincie Stâmnica primă, în care-ĭ întâĭa Mitropolie Pelusia, avênd diferite Episcopiĭ, şi Stâmnica secundă, unde este a doŭa Mitropolie Leodo, ce are deosebite Episcopiĭ, şi întaĭa Provincie a Egipetuluĭ, unde-ĭ şi Alexandria, capul tuturor şi a doŭa Provincie a Egipetuluĭ şi Provincia Arcadieĭ unde este a treĭa Mitropolie Oxirihul, avênd diferite Episcopiĭ, şi a doŭa Provincie a Thebaideĭ, unde-ĭ a cincea Mitropolie Ptolemaida, avênd sub ea deosibite Episcopiĭ şi Provincia Libieĭ, în care este acéstă Mitropolie Darico, avênd câte-va Episcopate. Maĭ are încă şi altă Mitropolie Alexandria şi a şaptea Mariat şi a opta Tonesul în a şaptea staţiune a Niluluĭ. Căcĭ Nilul are şapte gurĭ, unde sunt diferite oraşe. Aceste decĭ sunt cele opt Mitropoliĭ ale Alexandrieĭ, ce aŭ şi Episcopiĭ deosebite sub ele. Maĭ are şi alte cincĭ Mitropoliĭ ce n'aŭ Episcopiĭ sub ele, următórele: Damiata, Sata, Marea Roşie, Faran şi Are, tóte la un loc treĭ-spre-ḑece. Maĭ poseda Alexandria şi alte multe tronurĭ, dar după ce s'a întâmplat eresia luĭ Sevir i s'a răpit de Severianĭ, dupre cum avea şi a posedat tot Ierusalimul (Palestina) şi însuşĭ Ierusalimul şi tóte tronurile ce sunt acum sub *enoria* tronuluĭ Ierusalimuluĭ. Poseda atuncĭ şi tótă Palestina şi alte provinciĭ, cum am ḑis. Maĭ posede încă şi Provincia Libieĭ Pendapolul, şi Provincia Tripole Barbaria, încât din acésta se deslégă şi neînţĕlegerea dintre cel al Alexandrieĭ şi Cartageneĭ. Căcĭ

sunt două Tripole, una sub cea Rĕsăriteana, care este şi a treĭ-spre-ḑecea Episcopie a Tyruluĭ sub Provincia Finicieĭ Maritime. Şi Tyrul, cum s'a scris, este întaia Mitropolie a Antiohieĭ. Acésta deci este o Tripolă; altă Tripolă sub administraţia Egiptiana, cea Libica, ce se numeşte Barbara, supusă Alexandrieĭ, nu dintre cele întaĭ; căcĭ nu este Mitropolie, ci Episcopie supuse la o Mitropolie din ale Alexandrieĭ. In deşert dar o reclamă cel al Cartagenei, care este supus preşedinteluĭ Europeĭ, adecă celuĭ al Romeĭ. Intre acestea şi aceste ale tronuluĭ Alexandrieĭ sau Libieĭ, cu.tóte că şi tot Orientul se numea Asia şi tot Apusul Europa. Dar sunt unele ţerĭ ale Rĕsărituluĭ, care întrebuinţeza în special numele Asieĭ, ca Efesul cel din Tracia şi Smirna şi tóte oraşele de acolo, dupĕ cum vom arata în cele urmatóre. De aseminea sunt şi la Apus ţarĭ, care întrebuinţeaza numirĭ de ale Europeĭ, ca Heraclia în Tracia, care-ĭ aprópe de Constantinopole. De asemenea şi în Libia sunt câte-va ţărĭ, numindu-se în special ale Libieĭ, ca provincia Libieĭ Pendapolea, dupĕ cum am scris. De acea, dupĕ cum cred, aceste în special aŭ întrebuinţat numirĭ generale, pentru că de acolo se începe fie-care parte, adica cea Europiană din Tracia, cea Asiatică din Trachisia, de aseminea cea Libică din Pendapole. Roma, Alexandria şi Antiohia îşĭ administrează enoriile lor ast-fel. Nicĭ una din aceste treĭ nu îndrăsnesc a se amesteca în enoriile celor-l-alte, nicĭ a chirotoni de loc şi nicĭ a administra ierarchic. Fie-care ş'aŭ divizat enoriile lor în Exarhiĭ, Mitropoliĭ, Arhiepiscopiĭ şi Episcopiĭ. Pentru că li era cu neputinţa prin eĭ însăşĭ a-şĭ administra enoriile lor: de a alege prin vot pe Episcopĭ, de a hirotoni, de a-ĭ cerceta, de a-ĭ judeca, de a face inspecţiunĭ din causa distanţeĭ drumuluĭ. De aceea în provinciile şi ţările cele maĭ însemnate aŭ făcut Exarhĭ, ĭar în alte provinciĭ, în fie-care Mitropolit, pentru că în aceĭaşĭ provincie sunt maĭ multe oraşe, pe unul l'a făcut Mitropolit, cum s'a ḑis, pe cel din oraşul cel maĭ mare din tótă provincia, ca şi cum acesta ar fi mumă

oraşelor din acea provincie. De aceea şi pe Arhiereul din el îl numesc Mitropolit. Iar în cele-l-alte oraşe maĭ micĭ aŭ făcut Episcopĭ. Iar dacă eraŭ în aceïaşĭ provincie oraşe şi acele maĭ marĭ şi cu puţin maĭ inferióre de cea întâïa, le făceaŭ pe acestea Arhiepiscopiĭ, care n'aveaŭ Episcopiĭ sub ele, pentru că s'aŭ judecat a fi nepotrivit să fie două Mitropoliĭ în aceïaşĭ Provincie, dacă nu cum-va maĭ în urmă prin dărnicia împĕrătească se rumpea o Episcopie de la o Mitropolie şi se onora de Impĕrat cu titlu de Mitropolie saŭ Arhiep'scopie, pentru meritul Episcopuluĭ timpuluĭ, atuncĭ şi acésta se numeşte Mitropolie, de şi nu are alte oraşe sub ea saŭ Episcopĭ, cărora să li fie Mitropolit. Exarhiĭ Provinciilor aveaŭ adică sub eĭ pe Mitropoliţĭ şi-ĭ hirotoneaŭ. de aseminea şi pe Episcopiĭ din Provincia lor. Exarhiĭ se supuneaŭ fie-care şefuluĭ sĕŭ propriŭ, şi tronuluĭ celuĭ maĭ înalt. Toţĭ însă aceştia şi Exarhiĭ şi Mitropoliţiĭ şi Episcopiĭ să supuneaŭ fie-care tronuluĭ celuĭ maĭ înalt; şi daca li displăcea judecăţile Exarhilor, Mitropoliţiĭ şi Arhiepiscopiĭ, şi ale Mitropoliţilor Episcopiĭ, apelaŭ aceştia la cele maĭ marĭ, ïar Episcopiĭ la Exarh şi de acolea la cel maĭ mare, dacă voïaŭ să facă acésta. Pană în present Exarhiĭ se numeaŭ şi Arhiepiscopĭ. Să spunem decĭ cum aceste treĭ marĭ Bisericĭ guvernaŭ tóte Bisericile de sub ele; adică Roma, Alexandria şi Antiohia, şi cum egale cu ele s'aŭ făcut şi cele-l-alte două Bisericĭ—a Constantinopoluluĭ şi a Elieĭ saŭ a Ierusalimulu'. Ierusalimul s'a numit maĭ în urmă Elia de la Eliu Adrian, Cesarul Romeĭ. Căcĭ acesta maĭ în urmă ïarăşĭ dupĕ Vespasian şi Titus distrugênd Ierusalimul, pe care ïarăşĭ îl reconstruise Iudeiĭ, supărându-se, şi pe eĭ ĭ-au împrăştiat prin tótă lumea vênḑêndu-ĭ în preţ ridicol, ordonând să se vênḑă fiecare pe o mică câtime de secară, şi sfărămând oraşul şi templul a rezidit oraşul pe numele sĕŭ, în care a aşeḑat statua sa spre închinare, blestem de ruinare în adevĕr, şi a dispus ca de atuncĭ să se numéscă oraşul Elia, dupre propriul sĕŭ nume.

După acea s'a onorat şi tronul Ierusalimuluĭ, rumpându-se de la enoria şi autoritatea Alexandrieĭ şi a devenit autocefal, şi cap şi egal cu cele-l-alte treĭ tronurĭ. Dar s'a ordonat a se onora după cel al Antiohieĭ şi cu referinţa şi cu şĕderea. S'a numit Patriarh şi acest al Ierusalimuluĭ, de şi maĭ înainte era Episcop al Cesarieĭ Palestineĭ. Căcĭ Palestina avea de Mitropolit pe Cesaria, sub care era Ierusalimul, fiind Episcopie a eĭ. A avut şi alte Mitropoliĭ, ce poseda sub ele diferite episcopiĭ, adică a doua Schitopole şi Vasan, a treia Pera, a patra Vostra saŭ Arabia. Avea şi Episcopiĭ autocefale două-ḑecĭ şi cincĭ, neavênd sub ele episcopiĭ, dar eraŭ supuse scaunuluĭ Ierusalimuluĭ: 1) Diospole saŭ oraşul luĭ Georgie, 2) Ascalona, 3) Ioppi, 4) Gaza, 5) Anthidon, 6) Dioclitianopole, 7) Eleuteropol, 8) Neapol, 9) Sevastia, 10) Iordana, 11) Tiberiada, 12) Diocesaria, 13) Maximianopol, 14) Capetoliade, 15) Mira, 16) Ghadara, 17) Nazareth, 18) Muntele Tabor, 19) Chiriacopol, 20) Adria, 21) Gavala) 22) Elia, 23) Fara, 24) Elenupole, 25) cea din Muntele Sinaĭa. A rĕmas decĭ aceste patru marĭ tronurĭ, cel al Romeĭ, al Alexandrieĭ, numindu-se fie-care Papă, apoĭ al Antiohieĭ şi în urmă al Ierusalimuluĭ, numindu-se fie-care Patriarh. Decĭ cu nume comun toţĭ Episcopiĭ şi Arhiereiĭ se numeaŭ şi părinţĭ saŭ maĭ marĭ saŭ maĭ micĭ; dar aŭ moştenit ceĭ treĭ Patriarhĭ de la început să se numéscă Papĭ, adică părinţĭ, căcĭ Papa însemneaza părinte; dar se numi şi Arhiepiscop. Insă a fost din obiceiu vechiŭ ca să se numească cel al Romeĭ Papă, de aseminea şi cel al Alexandrieĭ Papă, dar şi cel al Antiohieĭ să ḑicea Patriarh a tot Rĕsăritul, după vechiul obiceĭu predominant. S'a numit Patriarh şi cel al Ierusalimuluĭ, cel ce a fost la început Episcop al Cesarieĭ din Palestina. Pentru că ḑice Canonul al 6-lea al celuĭ întâĭu Sf. Sinod din Nicea şi Ecumenic: „Obiceĭurile vechĭ să se păzască, cele din Egipet şi Libia şi Pendapole, ca Episcopul Alexandrieĭ sa aĭbă autoritate asupra tuturor acestora, pentru că şi Episcopuluĭ Romeĭ îĭ este acésta obicĭnuit, de

aseminea şi în Antiohia şi în alte provincii să se păzască privilegiile Bisericilor. In genere este evident că dacă s'ar face cine-va Episcop fără socotinţa Mitropolituluĭ, pe acela marele Sinod l'a socotit să nu fie Episcop". Şi al 7-lea Canon a aceluiaşi Sinod despre cel al Elieĭ saŭ a Ierusalimuluĭ dice: „Fiind-că a predominat obiceiul şi vechia tradiţie, ca să se cinstească Episcopul Elieĭ, să aibă urmarea cinsteĭ, conservêndu-şĭ Metropola acea demnitate". Ce însemnează acésta? Cesaria, după cum s'a arătat, a fost Metropolă Palestineĭ, avea de Episcopie Ierusalimul. Acésta dice canonul: Ca nu prin acea că Ierusalimul s'a făcut Patriarhie acésta sa-şĭ diminue din onórea eĭ, şi să devină Episcopie cădênd, pe când era Mitropolie, ci se rĕmână şi acésta Mitropolie, dar sub Patriarhul Ierusalimuluĭ, va hirotoni însă ca şi maĭ înainte cel al Cesarieĭ pe Patriarhul de Ierusalim, şi va avea demnitatea eĭ acéstă Mitropolie, fără nicĭ o inovare, fiind-că şi pe cel al Constantinopoluluĭ cel al Iraclieĭ din Tracia, Mitropolitul Europeĭ, hirotoneşte pe Patriarh. Pentru că Bisanţiul a fost Episcopie a Iraclieĭ, şi cel al Iraclieĭ hirotonisa pe Episcopul Bisanţiuluĭ, unde maĭ în urmă s'a zidit Constantinopolul. Deci pentru canonul anunţat maĭ sus cel al Iraclieĭ hirotoneşte iarăşĭ pe cel al Constantinopoluluĭ, dar despre acésta se va arăta cât maĭ curând în cele următóre, când vom vorbi despre Tronul Constantinopoluluĭ, cum s'a onorat şi acesta să fie Patriarhie.

Sunt şi unele provincii care nu sunt supuse tronurilor celor maĭ înalte, precum şi Insula Cypru, care a rĕmas autocefală cu totul şi nesupuse nicĭ unuĭ Scaun maĭ înalt, ci de sine stătătóre, pentru că s'a gasit în ea pe Sf. Apostol Varnava, avênd pe piept S-ta Evanghelie a luĭ Marcu. Sunt şi în acésta 23 de Episcopate, între care cea întâia este Constanţa, iar cele-l-alte, Chetiul, Amathia, Curion, Pafi, Arsenee, Soli, Lipithos, Chirinea, Tamasos, Chithris, Trimithos, Carpasŭ.

De aseminea cu Cyprul este autocefală, nesupusă nicĭ unuia din tronurile cele maĭ înalte, ci să conduce cu de la-

sine putere, şi care se hirotoneşte de catră Episcopiĭ sĕĭ, este şi Bulgaria, nefiind din început Bulgaria; maĭ în urmă pentru că a fost supusă de către Bulgarĭ s'a numit Bulgaria. A rĕmas şi acésta autocefală, pentru ca răpindu-se de către puterea Impĕratuluĭ din mânile Bulgarilor, adică de Impĕratul Domnul Vasilie Porfirogenitul şi ne a-atârnată în tot-déuna de Liserica Constantinopoluluı. De aceea şi păna acum Cyprul şi Bulgaria primesc Episcopĭ de la Impĕratul. Se hirotoneaŭ decĭ aceştia de catră propriĭ Episcopĭ, cum s'a dis, şi se numeaŭ Arhiepiscopĭ, ca autocefalĭ. Are şi Bulgaria maĭ mulţĭ de treĭ-decĭ de episcopĭ, asupra carora este supra-pus şi oraşul Ahrida, şi acum şi despre acestea.

Trebuea dar să fie perfect corpul Bisericeĭ, a căria cap este Christos. Tot corpul se guvernează prin cincĭ simţirĭ şi nu prin patru, de aceea a economisit Sfântul Spirit ca Patriarhiele sa fie cincı, care sunt un corp, o Biserică, ţinênd cele cincĭ Patriarhiĭ locul simţurilor. Dupre cum decĭ orĭ-ce corp animal se guvernează de către cincĭ simţirĭ, ıar dacă ar lipsi una din simţirĭ corpul este neperfect, ast-fel şi Biserica luĭ Christos un corp fiind tótă şi una, sprijinită pe credinţa în Christos Fiul luĭ Dumnedeu, se guverneaza de cincĭ Patriarhate, ca de către simţirĭ. Care Patriarhie ţine întâmplator locul cutăreĭ simţirĭ, şi care al alteĭa, nu este timpul de a spune acum.

Decĭ fiind-că este necesar să fie cincĭ Patriarhiĭ, din causa amintită, de aceea a îndemnat Sfântul Spirit pe Sfântul al doilea Sinod Ecumenic, din Constantinopol, adunat contra luĭ Macedonie pnevmatomahul, pe timpul mareluĭ Impĕrat Teodosie, fiind presenţĭ toţĭ Arhiereiĭ Ispanieĭ şi preşedênd tronurile cele maĭ înalte, adică cel al Romeĭ Damas şi al Alexandrieĭ şi al Ierusalimuluĭ şi al Antiohieĭ, aŭ ordonat prin canon sa aĭbă şi Constantinopolul egale privilegiĭ cu bătrâna Roma. Dice canonul treĭ a acestuĭ Sinod: „Ca Episcopul Constantinopoluluĭ să aĭbă privilegiile onóreĭ dupĕ Episcopul Romeĭ, pentru că acésta este Roma nouă.

Ast fel și Sinodul Ecumenic al patrulea adunat în Halcedon prescriind numarul eparhiilor ce datoresc să se supuna luĭ, a amintit ca causă cea maĭ raționată: „Cacĭ ḑice canonul XXVIII a acestuĭ Sf. Sinod: In tóte urmând hotărîrilor Sfinților Părințĭ și canonul cel de curând cetit acelor 150 ĭubitorĭ de Dumneḑeŭ episcopĭ adunațĭ pe timpul piosuluĭ întru amintire marele Teodosie, ce a fost împĕrat în împĕrăteasca cetate a Constantinopoluluĭ, Roma nouă, cunoscêndu-l, aceĭașĭ și noĭ hotărâm și notăm pentru prerogativele preasfinteĭ Bisericĭ ceĭ din Constantinopol, Roma nouă. Cácĭ și tronuluĭ Romeĭ vechĭ, pentru că împĕrăța acel oraș, părințiĭ ĭ-aŭ dat de bună samă prerogatívele. Decı de acelașĭ motiv mișcațĭ ceĭ 150 ĭubitorĭ de Dumneḑeŭ episcopĭ, aceleașĭ prerogative a dat și preasfântuluĭ tron— Romeĭ nouă, bine-judecênd, cinstindu-se orașul cu Impĕrăție și Senat, ca să aĭbă egale prerogative cu Roma veche și să se mărească în lucrurile bisericeștĭ ca aceia, fiind a doŭa după aceia: că nu numaĭ pe Mitropolițiĭ Ponticieĭ și a Asieĭ și a Diecesieĭ Tracieĭ să-ĭ hirotonéscă, ci încă și pe episcopiĭ amintitelor Diecesiĭ, ce sunt între barbarĭ, sub ḑisul preasfințit tron al preasfinteĭ Bisericĭ din Constantinopol; adică: Fie-care Mitropolit a dieceselor amintite cu Episcopiĭ Eparhieĭ hirotonește pe Episcopiĭ Eparhieĭ, după cum dispun D-ḑeeștile canóne; ĭar Mitropolițiĭ amıntitelor diecese se hirotonesc, cum se ḑice, de Arhiepiscopul Constantinopoluluĭ, făcêndu-se alegerile prin voturĭ după obiceĭu, raportându-se la el“.

Veḑĭ cum din canonul acesta se combat pe față bărfitoriĭ ceĭ ce ḑic ca să se protimisască cel al Romeĭ, din causa Sfântuluĭ Petru? Iată dar canonul acesta a Sfântuluĭ Sinod expres ḑice, pentru că Roma este Impĕrăție, de aceea are protia (întâĭatatea). Cacĭ până atuncĭ și mult timp se trimetea de acolo împĕrat la Impĕrăția Constantinopoluluĭ; când însă a încetat de a fi împĕrătească, pentru că s'a subjugat de alte neamurĭ și de poporul Got-barbar, și acum să stĕpânește de acelea, prin urmare că-

ḑênd acea Impěrăţie cade şi din primaţie. Era Constantinopolul al doilea tron de la Sântul Sinod al doilea Ecumenic, de aseminea după al IV Sinod şi după al VI Sinod Ecumenic, în care se enumĕră şi ordinea fie-căruĭ tron. După cel al Constantinopoluluĭ s'a ordinat al treilea cel al Alexandrieĭ, după acesta cel al Antiohieĭ şi al cincilea cel al Ierusalimuluĭ. Deci fiind că Roma a căḑut din Imperăţia sa, pentru care se şi protimisea, şi acum stă sub barbarĭ, a căḑut cu desěvârşire şi din prerogative; dar pentru că acésta are Impěrăţie a şi rěmas întaĭul cu adevěrat tronul cetăţeĭ împěrăţitóre a Constantinopoluluĭ, fiind-că cea anterióră a încetat de a împěrăţi, maĭ ales pentru că s'a rumpt de la cele-l-alte tronurĭ. Cacĭ ḑice canonul XXXVI a Sfântuluĭ Sinod al şaşelea Ecumenic, rĕmăind cele ḑise de ceĭ 150 de părinţĭ ce s'aŭ adunat în acéstă cetate împarătéscă, şi a celor 630 adunaţĭ legiferând aŭ hotărît: Ca tronul Constantinopoluluĭ să se bucure de egale prerogatitive ca şi tronul Romeĭ vechĭ. Şi în lucrurile cele Bisericeştĭ să se onoreze ca acela, fiind al doilea după acela, după care numeri-se tronul mareluĭ oraş al Alexandrieĭ, apoĭ al Mareĭ Cetăţĭ a Antiohieĭ şi după acesta a cetăţeĭ Ierusalimuluĭ. Veḑĭ cum—că după împěrăţiĭ a regulat şi tronurile? Maĭ întâĭu cele două Cetăţĭ împěrăteştĭ, Roma veche şi nouă, apoĭ fiind-că Egipetul a fost maĭ mare de cât împěrăţia Antiohieĭ, s'a regulat al treilea cel al Alexandrieĭ, şi fiind-că şi în Ierusalim a fost Impěraţie, ĭar tronul eĭ a fost maĭ mic de cât cel al Antiohieĭ, şi pentru că Corifeul Petru a fost cel întâĭu Episcop al Antiohieĭ, ci încă şi Palestina era o parte a Alexandrieĭ, fiind şi acésta Libică, şi s'a detras de la acésta, de aceea enoria eĭ este maĭ mică decât a celor-l-alte, pentru aceea s'a făcut Patriarhie şi maĭ pe urmă; cu dreptul dar s'a regulat după Antiohia. Acestea despre ordinea celor cincĭ Patriarhate şi despre numirele lor. S'a numit şi cel al Ierusalimuluĭ şi cel al Constantinopoluluĭ Arhiepiscopĭ şi Patriarhĭ. Arhiepiscopĭ. pentru că eraŭ Episcopiĭ ceĭ întâĭu, apoĭ aŭ devenit autocefalĭ,

şi de sine stĕpânitorĭ. Iar Patriarhĭ pentru că s'aŭ onorat de o potrivă cu ceĭ de maĭ înainte treĭ Patriarhĭ şi s'aŭ învrednicit de aceĭaşĭ onóre şi ordine, de aceea şi Patriarhul Constantinopolieĭ se subscrie: Arhiepiscop Romeĭ Nouă şi Patriarh ecumenic—, pentru că a luat privilegiile şi primăţia Romeĭ. Căcĭ maĭ înainte Roma era împĕrateasa Universuluĭ, apoĭ iarăşĭ maĭ în urmă Constantinopolul, de aceea şi Papa este ecumenic şi cel al Constantinopoluluĭ ecumenic. dar nu maĭ puţin şi ceĭ-l-alţĭ treĭ sunt ecumenicĭ, pentru acea Patriarhul Constantinopolieĭ se dice ecumenic. Dupre cum avea cel al Romeĭ prerogativa de a judeca acusaţiunele şi apelurile facute a upra celor-l-alţĭ Patriarhĭ, fiind-că şi cel al Constantinopoluluĭ a luat prerogativeleceluĭ al Romeĭ, este evident ca şi acesta póte se judece pe ceĭ treĭ Patriarhĭ amintiţĭ.

Acum dar sa cercetăm şi despre provinciile şi oraşele supuse tronuluĭ Constantinopoluluĭ şi cum s'aŭ supus. Maĭ întâĭu s'aŭ detras Mitropoliţiĭ în al patrulea Sinod, şi Episcopiĭ şi ceĭ-l-alţĭ ce eraŭ în Orient şi administraţia de sub cel al Antiohieĭ şi în Occident de sub cel al Romeĭ. Doĭ Exarhĭ aĭ dieceseĭ Orientuluĭ, cariĭ eraŭ asupra altor Mitropoliţĭ, ce se ţineaŭ sub aceştia, s'aŭ supus atuncĭ împreună cu Mitropoliţiĭ de sub eĭ celuĭ al Constantinopoluluĭ; adică cel al Cesarieĭ Capadocieĭ şi cel al Efesuluĭ Asieĭ şi de atuncĭ aŭ rĕmas sub cel al Constantinopoluluĭ. Cine sunt aceştia şi câţĭ, vom expune maĭ în urmă. Apoĭ de la diecesa Occidentuluĭ s'aŭ supus de aseminea doĭ Exarhĭ atuncĭ celuĭ al Constantinopoluluĭ, fiind peste alţĭ Mitropoliţĭ, cariĭ eraŭ sub diecesa lor, cel al Thesaloniculuĭ şi cel al Corintuluĭ, şi aŭ urmat acestora şi Mitropoliţiĭ de sub eĭ şi Arhiepiscopiĭ acestora sub cel al Constantinopoluluĭ. Vom spune şi despre acestia cine sunt şi câţĭ. Incă şi Sicilia şi dupĕ acea şi Calabria a fost sub cel al Constantinopoluluĭ şi sfinţitul Severin şi care se numeşte Nicopol. Avea tótă Sicilia un Mitropolit, pe cel al Syracuseĭ, iar tóte cele-l-alte Bisericĭ a Syclieĭ eraŭ episcopate ale Syracuseĭ,

şi chiar Panormul şi Thermele şi Cephaludiul şi cele-l-alte. Apoĭ Calabria ïarăşĭ avea un Mitropolit pe cel al Raguseĭ. Avea şi alte Episcopiĭ sub ea, adică pe cea a Taorianeĭ, unde este Mănăstirea Sfinteĭ Fôntânĭ, adica pe cel al Biboneĭ, în a căruĭ loc acum este Meletul, pe cel al Constantieĭ, care se numeşte acum şi Cusenţia şi tóte cele-l-alte care eraŭ sub cel al Calabrieĭ. Era şi Sinţitul Severin Metropolă avênd şi ea deosebite episcopate ca Calliopolul. Asyla, Acherontia şi altele şi sunt şi aceste Bisericĭ înscrise în tacticele liste ale Nomocanonuluĭ între tronurile Constantinopoluluĭ. Dar şi însaşĭ Catana fiind Episcopie din vechime a Syracuseĭ s'a onorat de către Impĕraţĭ, din causa Sfântuluĭ Leontie, Episcopul eĭ, cu titlu de Arhiepiscopie, de aceea nicĭ n'are episcopiĭ sub ea. Dar în tactice se enumeră şi acésta între tronurile Constantinopoluluĭ. S'a adaus şi tronul Sicilieĭ şi al Calabrieĭ şi a Sfântuluĭ Severin la cel al Constantinopoluluĭ detragêndu-se de la Roma, când barbariĭ aŭ subjugat pe Papa şi a supus Roma şi a făcut'o ca a lor. De aseminea şi Creta fiind sub Roma a devenit sub cel al Constantinopoluluĭ. Dar înainte de acestea se găseşte că Papa poseda unele parţĭ neînsemnate şi unele episcopiĭ în parte în Sicilia şi Calabria; căcĭ Metropolele şi pe ceĭ din ele le poseda cel al Constantinopoluluĭ până la venirea Francilor. Incă şi în Lombardia, Apulia şi în tóte regiunele de acolo, că Metropolile litorale se găsesc că le poseda maĭ înainte cel al Constantinopoluluĭ, ïar restul cel al Romeĭ. Aşa că şi aceste regiunĭ le poseda ceĭ doĭ în parţĭ. Căcĭ se găseşte Marcu minologul şi poetul trimis în Hidrund ca Mitropolit de cel al Constantinopoluluĭ. Fiind-ca tot ducatul Longobardieĭ, care era al vecheĭ Ellade, sta sub împĕratul Constantinopoluluĭ, ïar Papa era ca separat de către alte popóre, pentru acea şi Patriarhul poseda Bisericile şi de la cel al Constantinopoluluĭ îşĭ primiaŭ preoţĭ şi Brandisiul şi Tarentul, lucru pe care nimenĭ nu'l ignoră. Dupĕ ce Franciĭ aŭ ocupat acest ducat, de atuncĭ cel al Romeĭ a hirotonit în tóte acele

Bisericĭ. Câtă regiune poseda Impĕratul Constantinopoluluĭ, saŭ s'a ocupat dupĕ acea de la popórele barbare, de sigur că şi Patriarhul Constantinopoluluĭ hirotonea acolo; apoĭ Roma înstrĕinându-se cu totul de Constantinopol, a domnit asupra altora. Cât despre aceea că Papa poseda în parte maĭ înainte în Sicilia, se vede din viaţa Sfântuluĭ Grigorie, Episcopul Acragandelor, dar şi pe cel ce se numeşte acum al Gergendiuluĭ. Să scrie acolo că Papa a hirotonit pe Sf. Grigorie Episcopul Acragandelor. Dar pe atuncĭ nu se separase încă cu totul Roma de Constantinopol. Ţinea deci Constantinopolul de mult timp în parte şi Sicilia şi Calabria. Iar Papa numaĭ fórte puţină parte, precum şi în Lombardia, până la instreinarea Papeĭ.

De atuncĭ Papa s'a înstreinat şi de aceste regiunĭ până la venirea Francilor, cum am ḑis. Deci acum posede păḑitul de D-ḑeŭ tron al Constantinopoluluĭ, pe care l'a înfiinţat de la început Andreĭ cel întâiu chiemat, făcêndu-se în el întâiu Episcop al Cetăţeĭ, pe când era încă Bizanţiul, o parte nu mică din Europa şi Asia, dupĕ cum arăta maĭ în urmă, regiunele cele de pe lângă Marea Adriatică, cele de la Ilyric până la Propontida, unde este Constantinopolul, şi de acolo până şi în Hersonesŭ şi Hazaria şi Gothia şi Haldea, şi Avasghia şi Iberia şi Alania, căcĭ şi Mitropoliţĭ se trimet în ea de către Patriarhul. [1]) Dar încă şi tóte ora-

[1]) Pentru cunoştinţa celor ce se ocupă cu cestiunele eclesiastice am publicat aicea în note tóte episcopatele din Dacia Traiană şi maĭ ales Aureliană, câte se află, dupĕ listele ce s'aŭ conservat despre Mitropoliile şi Episcopiile supuse Tronuluĭ Patriarhuluĭ de Constantinopol. Dupĕ tóte datele cunoscute de noĭ Românii am fost maĭ în tot-déuna sub Patriarhatul din Constantinopol, maĭ înainte încă de Sinodul din Halcedon, adică cam de când Patriarhatul de Constantinopol a fost înfiinţat prin al II-le Sinod Ecumenic. Dacă înainte de acésta epocă noĭ am fost sub jurisdicţia Patriarhatuluĭ Romeĭ, este fórte probabil că acésta a avut loc maĭ mult nominal, şi dar n'am stat de cât până când s'a înfiinţat cel al Constantinopoluluĭ. Acésta resultă din Catalógele ce ni s'au conservat. Iata-le:

Notitiae Graecorum Episcopatum a Leone Sapiente ad Andronicum Palaelogum (886—911), pe timpul Patriarhuluĭ Fotie Consultă: Geoffry-de-Ville-Harduin (pag. 292). Cetim:

şele de pe marginea Dunareĭ, luĭ sunt supuse, adică a flu-

Τάξις προκαθεδρίας Μητροπολιτῶν καὶ Αὐτοκεφάλων καὶ ἐπισκόπων τελούντων ὑπὸ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον ταύτης τῆς θεοφιλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ordinea şĕdereı Mitropoliţilor şi a celor independenţĭ şi a Episcopilor ce sunt sub tronul apostolic al acesteı de D-ḑeu paḑite şi împerateştĭ cetaţı.

1) Ἐπαρχίας Θράκης ὁ Φιλιππουπόλεως α 29. (In Provincia Thraciae Philippopoleos). Al Filipopoleĭ Eparhia Thracieı.

2) Ἐπαρχίας Αἱμιμόντου ὁ Ἀδριανουπόλεως α 32. (In Provincia Aemimonti Adrianopoleos). Al Adrianopoluluı Eparhia Munteluĭ Emu.

3) Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Τραιανουπόλεως. (In Provincia Rhodopes Traianupoleos). Al Traıanupolieı Eparhia Rodopeĭ.

Μέχρι τούτων οἱ Μητροπολῖται. Καὶ λοιπὸν εὐθεῦθεν ἄρχονται οἱ αὐτοκέφαλοι. Pănă aicea Mitropoliţiĭ. Iar de aicea înainte încep ceĭ independenţı.

4) Ἐπαρχίας Μυσίας, ὁ Ὀδύσσου Ἀρχιεπίσκοπος al 35. (In Provincia Mysiae Odyssi Archiepiscopus). Arhiepiscopul Odiseĭ (Varneı) Eparhia Misieĭ a 35.

5) Ἐπαρχίας Σκυθίας, ὁ Τόμης al 36. (In Provincia Scythiae Tommorum). Al Tomeĭ a 36, Eparhia Scithieı.

6) Ἐπαρχίας Θράκης ὁ Νικοπόλεως a 50. (In Provincia Thraceae, Nicopolis). Al Nicopolieĭ al 50, Eparhia Tracieı.

7) Ἐπαρχίας Αἱμιμόντου, ὁ Μεσημβρίας a 67. (In Provincia Aemimontis Mesembriae). Al Mesimbrieĭ a 67. Eparhia Munteluı Emu.

Episcopate în Provincia Tracieĭ:

1) Ὁ Φιλιππουπόλεως (Philippopolis), 2) Διοκλητιανουπόλεως, (Dioclitianupoleos) 3) ὁ Διοσπόλεως (Diospolis).

In Eparhia Emimontuluĭ Episcopiĭ:

1) Ὁ Ἀδριανουπολεως (Adrianopolis), 2) ὁ Μεσεμβρίας (Mesembriae). 3) ὁ Σωζοπόλεως (Sosopolis), 4) Πλουτινουπόλεως (Plutinupolis), 5) ὁ Ζοΐδων (Zoidum).

Alte Episcopate în aceĭaşĭ Provincie:

1) Ὁ Μαρκιανουπόλεως (Marcianopolis), 2) Ῥοδοστόλου (Rodostoli), 3) ὁ Τραμαρίσκου (Tramarisci), 4) ὁ Νόβων (Noborum), 5) Ζεκεδέπων (Zecedeporum), 6) ὁ Σαρκάρης (Sarcarae).

Tot în acéstă Provincie încă urmatórele episcopate:

1) Ὁ Τραιανουπόλεως (Traianopolis), 2) ὁ τοῦ Πήρου (Peri), 3) ὁ Ἀναστασιουπόλεως (Anastasiopolis).

Εἰσὶν δε οἱ ἀποσπανθέντες ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς. Νῦν δὲ τελοῦντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως Μητροπολῖται καὶ ὑφ' ἑαυτοὺς ὄντες ἐπίσκοποι. La finele cataloguluĭ se ceteşte: Sunt

viuluĭ Danubiŭ şi oraşele Capadocieĭ şi părţĭ din Armenia

---

dar Mitropoliţiĭ ceĭ ce s'au rumpt din jurisdicţia Romeĭ, şi acum sunt sub Scaunul Constantinopoluluĭ şi cariĭ au sub eĭ Episcopĭ: Intre alţiĭ găsim: ὁ Θεσσαλονίκης (Thessalonicae) al Thesaloniculuĭ, ὁ Νικοπόλεως (Nicopolis) al Nicopoleĭ, detraşĭ de sub jurisdicţia Patriarhatuluĭ Romeĭ şi anexaţĭ la Patriarhatul din Constantinopol. Când s'au substras de sub Roma? Nu se ştie positiv. probabil dupe Sinodul din Halcedon. Pana la un timp Patriarhul Romeĭ spre a'şĭ impune pretenţia de suprimaţie asupra întregeĭ Bisericĭ, se'ntinse-se cu jurisdicţia sa pana sub zidurile Constantinopoluluĭ, dar curênd neputênd Orthodoxiĭ Orientalĭ suferi acest abus, la Sinodul din Halcedon au hotarît ca parţile peninsuleĭ Balcanice şi acele de peste Dunarea din Pont şi Traceia sa stea sub jurisdicţia Patriarhuluĭ de Constantinopol. Οὗτοι προσετέθησαν τῇ Συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κατέχεσθαι τὸν Πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης. (Aceştia s'aŭ adaus la Sinodul Constantinopoluluĭ, pentru că Papa Romeĭ Vechĭ era subjugat de popórele năvalitóre). Acésta însamna atât ca Papa, din causa invasiunelor popórelor barbare în ţarile dintre Italia şi Constantinopol, ne maĭ putênd administra Iliricul în tóta întinderea luĭ, justifică pentru ce s'aŭ rumpt de sub jurisdicţia papală aceste Mitropoliate.

Ἡ παροῦσα ἔκθεσις ἐγεγόνει ἐν ἔτει 6391 (883) ἐπὶ τῆς βασιλίας Κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ Φοτίου Πατριάρχου.

Presenta expunere s'a facut în anul 6391 (883) pe timpul Imperatuluĭ Domnul Leon cel înţelept şi a luĭ Fotie Patriarhul.

Περὶ τῆς τάξεως τῶν θρόνων τῶν Μητροπολιτῶν, τίνες αὐτῶν λέγονται ἔξαρχοι καὶ ὑπέρτιμοι, τίνες ὑπέρτιμοι μόνον.

De ordine thronorum Mitropolitanorum, quinam ex illis dicantur exarhae et hypertimi, et qui hypertimi tantum.

La finele acestuĭ catalog de ordine cetim nurmatórele:

Ἐγένετο ὕστερον καὶ ἐν τῇ Οὐγγροβλαχίᾳ δύο Μητροπολῖται, καὶ ὁ μὲν εἷς ἔχει τὸν τόπον τῆς Νικομηδείας, καὶ ἔξαρχος λέγεται καὶ πάσης Οὐγγρίας καὶ Πλαγηνῶν. Ὁ δὲ ἕτερος λέγεται Μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀμασειάς.

Posteris temporibus constituti sunt in Ungrovlahia duo Metropolitae, quorum alter tenet locum Nicomidiensis et dicitur exarchus totius Ungariae et plagenarum. Alter dicititur Metropolita partis Ungrovalachiae geritque vices Amateni.

Ἐγένετο ἐφ ἡμῶν καὶ Μητροπολίτης Βιδύνης.

Factus est etiam nostra aetate Metropolitanus Antistes Bidyniae.

Καὶ ἐν τῇ Μαυροβλαχίᾳ ἕτερος.

Et alius in Moldavia seu Nigra-Valahia.

și Insulile Ciclade și tóte cele-l-alte de sub împĕrăția Cons-

Καὶ ἐν τῇ Γαλίτζῃ, ἥτις ἦν μέρος τῆς μικρᾶς Ρωσίας.
Et Galitsae, quae erat pars minoris Russiae.

Ὅπως γράφει ὁ Πατριάρχης πρὸς δεσπότην, μὴ ὄντα βασιλέως υἱόν.

Καὶ εἰ μέν ἐνι Ρωμαῖος ἄνθρωπος, κ·ὶ τῶν εὐγενεστάτων, οὐ προστίθησι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Εἰ δέ βάρβαρος οἷος ἦν ὁ Τομπροτίτζης καὶ οἱ τῆς Βλαχίας Δεσπόται, καὶ οἱ τοῦ Ἀλβάνου προστίθησι καὶ τὸ ὄνομα....

Et si quidam Graeca stirpe sit ortus, nomen ejus non apponitur, sit barbaros, qualis Tomprotitzes extitit, vel sunt Valachiae, vel Albanorum Despota apponit nomen. (pag. 354, opul citat).

In notițele Patriarhatuluĭ Constantinopolitan la ordinea ședereĭ Mitropoliților cetesc:

a 29. Ἐπαρχία Θράκης ὁ Φιλιππουπόλεως
Provincia Thraciae Philippopolis;

a 30. Ἐπαρχία Ροδόπης ὁ Τραϊανουπόλεως.
Provincia Rhodopae Traianupolis.

a 32. Ἐπαρχία Αἱμημόντου ὁ Ἀδριανουπόλεως.
Provincia Aemimonti Adrianupolis.

a 33. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς Μαρκιανουπόλεως.
Provincia Ejusdem Marcianupoleos.

Iar între Arhiepiscopiĭ autocefalĭ cetesc:

1. Ἐπαρχία Μησίας ὁ Ὀδύσου, ἤται Βάρνης λέγεται.
Provincia Mysiae Odyssi vel Barae.
2. Ἐπαρχία Σκυθίας ὁ Τόμης.
Provincia Scythiae Tomis.

Τάξεις τῶν Μητροπολιτῶν καθῶς ἀναγέγραπται ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ καὶ ὅσοι Ἐπισκόποι τῶν ὑπὸ Μητροπολίτας. (Ordo Mitropolitarum prout descriptus est in Chartophylacio, et quot Episcopi subsint Mitropolitis, pag. 316, opul citat).

a 28. La Eparhia sau Provincia Thracieĭ cetesc următórele Episcopate:

Ὁ Φιλιππουπόλεως, Philippopolis. Ὁ Διοκλητιανουπόλεως, Dioclitianopolis. Ὁ Σεβαστοπόλεως. Sebastopolis, Ὁ Διοσπόλεως, Diopolis.

a 29. In Provincia Rhodope:

Ὁ Τραϊανουπόλεως, Traianupolis. Ὁ Τοπήρου, Topiris. Ὁ Ἀνασθασιοπόλεως, Anastasiopolis.

a 31. In Provincia Eminontuluĭ:

Ὁ Ἀδριανουπόλεως, Adrianupolis. Ὁ Μεσιμβρίας, Mesimbriae. Ὁ Σωζοπόλεως, Sosopolis. Ὁ Πλουτινουπόλεως, Plutinopolis. Ὁ Τροϊδῶν, Troidarum. Ὁ Ἀναστασιοπόλεως, Anastasiopolis.

tantinopoluluĭ, care sunt multe, şi cele două insule fórte marĭ: Creta, Eubea, unde este Euripul, ci încă şi Peloponesul şi Grecia, ĭar Ciprul este autocefal, după cum s'a scris. Dar şi în Rusia mare de la Patriarhul Constantinopoluluĭ să trimite Mitropolit. Eparhiile decĭ şi Mitropoliile înscrise şi supuse tronuluĭ Constantinopoluluĭ sunt acestea şi în Orient şi în Occident şi în alte părţĭ:

1) Cesaria Capadocieĭ, avênd 8 episcopiĭ.

---

a 32. A alteĭ Provincii (de est hic nomen Provinciae). Ὁ Μαρκιανουπόλεος, Marcianupolis. Ὁ Ῥοδοστόλου, Rhodostoli. Ὁ Τραμαρίσκων, Tramariscorum. Ὁ Νόβων, Noborum. Ὁ Ζεκεδέπων, Zecedeporum. Ὁ Σκαρίας, Scariae.

Ἡ γεγονυῖα διατύπωσις παρὰ τοῦ Βασιλέως Λεόντος τοῦ σοφοῦ, ὅπως ἔχουσι τάξεως οἱ Θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

(Ordo dispositus per Imperatorem Leonem Sapientem et seriam habeant throni Ecclesiarum Patriarchae Constantinopolitano subjectarum).

La No. 60 cetesc: Ἡ Ῥωσία-Rusia, la 61. Ἀλάνια-Alania. la 71. Δρίστρα-Dristra între Mitropoliĭ; ĭar între Arhiepiscopiĭ: a 34. Ἡ Γοτθία, Gothia, a 32. Ἡ Κάρπαθος-Carpathus, a 33. Ἡ Μεσημβρία-Mesembriae, a 35. Σουγδία-Sugdià, a 36 αἱ Φοῦλλαι-Phulli.

Ἔκθεσις Βασιλέως Κυρίου Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ γέροντος, ὅπως νῦν ἔχουσι τάξεως αἱ ὑποκείμεναι Μητροπόλεις τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς Κονσταντινουπόλεως.

(Expositio Imperatoris domini Ardronici Paleologi Senioris, quem locum nunc teneant Metropoles, quae Constantinopolitano throno subjecti sunt. La aniĭ 1282—1328.

Intre Mitropoliţĭ la No. 82 se dice:

Ὁ Ἀλανίας, καὶ αὐτὴ 62 οὖσα, 84 γέγονεν. Al Alanieĭ, şi acesta fiind a 62 s'a făcut 84.

La 81. Ὁ λιτβῶν τὰ λιτβάδα ἐνόρια ὄντα τῆς μεγάλης Ρωσίας Μητρόπολης γενόνασι ἐπὶ τῆς κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τοῦ Πατρίαρχου Ἰωάννου Γλυκέως. Al Litvanieĭ. Litvania fiind enorie a Mareĭ Rosiĭ s'a făcut Mitropolie pe timpul Domnuluĭ Andronic, când era Patriarh Ioan Glichi.

La 83. Ὁ Γοτθίας, καὶ αὕθη ἀρχιεπισκοπὴ οὖσα Μητρόπολις γέγονεν. Al Gothiei, şi acésta fiind Arhiepiscopie s'a facut Mitropolie.

La 103. Ὁ Δρίσθρας καὶ αὕθη 81 οὖσα κατήχτη ες 107. Al Distreĭ, şi acesta fiind a 81 s'a pus a 107.

2) Efesul Asieĭ, avênd 34 episcopiĭ.

3) Eraclia Tracieĭ din Europa, avênd 15 episcopiĭ.

4) Anghira Galatieĭ, avênd 8 episcopiĭ.

5) Chizicul Ellespontuluĭ, avênd 12 episcopiĭ.

6) Sardele din Asia, avênd 15 episcopiĭ.

7) Nicomidia Bithinieĭ, avênd 12 episcopiĭ.

8) Nicea aceliaşĭ Bithiniĭ, avênd 6 episcopiĭ.

9) Halcedonul açeleĭaşĭ provinciĭ (fără episcopiĭ) supuse.

10) Sida Pamfilieĭ, avênd 16 episcopiĭ.

11) Sabastia Armenieĭ a doŭa, avênd 7 episcopiĭ.

12) Amasia Elinopontuluĭ, avênd 7 episcopiĭ, a căria episcopie era şi însăşĭ Iberia.

13) Metiline din Armenia, avênd 9 episcopiĭ, între care este şi Episcopia Cucuzos, în care a fost exilat şi Ioan cel cu Gura de aur.

14) Tianele Capadocieĭ a doŭa, avênd 3 episcopate.

15) Gangra Paflagonieĭ, avênd 3 episcopate.

16) Tesalonicul Tesalieĭ, avênd 8 episcopate.

17) Claudianopolul Onoriadeĭ, avênd 5 episcopate.

18) Neocesaria Pontuluĭ Polemoniac, avênd 8 episcopate.

19) Pisinia provincieĭ Galatieĭ a doŭa, avênd 7 episcopate.

20) Mira Licieĭ, avênd 33 episcopate.

21) Stavropolul Carieĭ, avênd 26 episcopate.

22) Laodicia Frigieĭ Capatianeĭ, avênd 26 episcopate.

23) Sinadele Frigieĭ Salutare, avênd 20 episcopate.

24) Iconiul Licaonieĭ, avênd 15 episcopate.

25) Antiohia Pisidieĭ, avênd 21 episcopate.

26) Perga saŭ Sileul Pamfilieĭ, avênd 17 episcopate.

27) Corintul Peloponesuluĭ, avênd 7 episcopate: *a)* a Damalieĭ, *b)* a Arguluĭ, *c)* a Monemvasieĭ, *d)* a Cefalinieĭ, *e)* a Zachintuluĭ, *f)* a Zimeneĭ, *g)* a Maineĭ.

28) Atena Grecieĭ, avênd 11 episcopate: între care: *a)* Euripul, *b)* Davlia, *c)* Coronia, *d)* Andru, *e)* Oreu, *f)* Schiru, *g)* Caristu, *h)* Portmu, *i)* Aulon, *k)* Soras şi Serit, *l)* Cheo şi Therme.

29) Mochia Capadocieĭ, avênd 4 episcopate.

30) Creta, avênd 10 episcopate.

31) Rigiul Calabrieĭ, avênd 13 episcopate.

32) Patrele din Pelopones, avênd 5 episcopiĭ: *a)* Lacedemonia, *b)* Methona, *c)* Corona, *d)* Bolena, *e)* Elloos.

33) Trapezu Lazicieĭ, avênd 15 episcopiĭ.

34 Larisa Grecieĭ, avênd 17 episcopate.

35) Naupactul Nicopolieĭ, avênd 9 episcopate.

36) Filipopolul Tracieĭ, avênd 10 episcopate.

37) Traĭanopolul Rodopeĭ, avênd 7 episcopate.

38) Rodul din insulile Ciclade, avênd 12 episcopate.

39) Filipi din Macedonia, avênd 7 episcopate.

40) Adrianopolul Emimunteluĭ, [1]) avênd 11 episcopate.

41) Ierapolul Frigieĭ Capatianeĭ, avênd 9 episcopate.

42) Rodostol saŭ Distra cea a Munteluĭ Emus, avênd 5 episcopate.

43) Dirahiul, avênd 4 episcopate.

44) Smirna Asieĭ, avênd 5 episcopate.

45) Siracusa Sicilieĭ, avênd 21 episcopiĭ: *a)* Catanele, *b)* Tauromini, *c)* Mesina, *d)* Cefaludi, *e)* Therma, *f)* Panormul, *g)* Liliviul, *h)* Trocala, *i)* Acragas, *k)* Tindarion, *l)* Carini, *m)* Leontini, *n)* Alesis, *o)* Insula Gaudus ce se ḑice Malta, *p)* Insula Melitu, *q)* Insula Lipari, *r)* Burcapul, *s)* Didim, *t)* Ustina, *u)* Tenarus, *v)* Basiludi.

46) Catanele fiind Episcopie a Siracuzeĭ s'a onorat pentru Sfântul Leontie.

47) Amoriul Frigieĭ ce are 8 episcopiĭ.

48) Camabul Armenieĭ ce are 8 episcopiĭ.

49) Cotiaĭon Frigieĭ, avênd 13 episcopate.

50) Sântul Severin a Calabrieĭ, avênd 5 episcopiĭ.

51) Mitilini din insula Lesbu, avênd 6 episcopate.

52) Patrele noĭ ale Grecieĭ, avênd 4 episcopate.

53) Thebele în Grecia, avênd treĭ episcopate.

---

[1]) Şi aceste Arhiepiscopate sunt locuite de Românĭ fără nicĭ o îndoiala şi încă din Dacia Traiană. Catalogul fiind format de sigur după date maĭ vechĭ, aicea se referă la părţile de peste Dunarea după tótă siguranţa.

54) Serele Thesalieĭ, avênd 57 episcopate.
55) Eonus.
56) Cercira.
57) Mesimbria.
58) Amastria Pontuluĭ.
59) Hone din Frigia.
60) Pombiopolis.
61) Attalia detrasă de la Sileŭ.
62) Paronaxia detrasă de la Rodos.
63) Lecedomonia detrasă de la Patrele Peloponesuluĭ.
64) Madita detrasa de la Eraclia.
65) Abid detrasă de la Chisic.

Şi Arhiepiscopiile supuse tronuluĭ Constantinopoluluĭ şi nesupuse nicĭ uneĭ Mitropoliĭ, aŭ sub ele episcopiĭ, care tóte la numĕr sunt acestea: 1) Visia, 2) Leondopol, 3) Parion) 4) Proconisos, 5) Chios, 6) Aspru, 7) Chipsela, 8) Psichi, 9) Neapol, 10) Selghi, 11) Herson, 12) Mesi, 13) Garela, 14) Vrisis, 15) Dercus, 16) Carabsia, 17) Limnul, 18) Levcas, 19) Misthia, 20) Pidahthoĭ, 21) Permi, 22) Bosporu, 23) Catradia, 24) Codre, 25) Carpatul, 26) Cotro, 27) Rizeon, 28) Gothia, 29) Sugdia, 30) Fulle, 31) Egina, 32) Farsala, 33) Anhialu, 34) Iracleŭ. Aceste tóte oraşe şi eparhiĭ sunt sub tronul Constantinopoluluĭ.

Despre afacerile părţilor Occidentale, adecă ale Romeĭ, Longobardieĭ şi Sicilieĭ ĭată'ţĭ relatez cu curaj eŭ servul tĕŭ. Când popórele din Orient pornind s'aŭ îndreptat asupra Impĕraţieĭ Romanilor, pentru că Impĕratul de atuncea nu putea să se ocupe de acestea, atuncĭ s'a revoltat şi Desideriŭ şi s'a declarat Rege al Longobardieĭ, ocupând pe lângă Longobardia şi Castrele din jurul Romeĭ şi a subjugat şi tóte Castelele. De atuncĭ a năvălit şi asupra Romeĭ, ĭar Papa de atuncĭ neputênd să facă ceva, a trimis la Regele Francieĭ Pepin, ca să nu aĭbă şi ajutor de la Impĕratul Romanilor, şi i-a promis luĭ, că dacă va avea sprijinul sĕŭ 'ĭ va da Corona în Roma. Plecênd dar Pepin cu fiĭul sĕŭ Carol a trecut munţiĭ Alpilor. Prin Pronia însă

a luĭ Dumnedeŭ trecênd Desideriu în Longobardia, numaĭ prin audul de Pepin s'a retras şi fugind fără rĕsboĭ a intrat în Castrul Cremona, urmărindu-l însă Pepin cu armata 'l-a subjugat şi pe el şi pe ceĭ de sub el. Şi îndata a trimis la Papa pe fiĭul sĕŭ Carol ca se prepare şi se economisască ca să se incoroneze părintele sĕŭ în Roma. Pe Carol l'aŭ primit cu onóre Papa şi Romaniĭ, venind însă Pepin spre Roma şi avênd speranţă de a se încununa nu i s'a permis sa se facă acésta de catră Papa şi Romanĭ, dicêndu-ĭ luĭ: ca eĭ se spăĭmântă, ca nu cum-va întarindu-se Impĕratul Romanilor să întreprindă cucerirea lor. De aceea l'a onorat cu Patriciatul primindu-l cu cinste în Roma; când acela s'a jurat sa fie resbunatorul Bisericeĭ. Inturnându-se el în Francia şi Papa murind s'a făcut alt Papă cu numele Leon şi dupĕ trecerea unuĭ timp revoltându-se Romanii asupra unuĭ ast-fel de Papă, în atâta l'a neciustit în cât ĭ aŭ tăĭat şi narile, şi ĭeşind acest Papă cu Cardinaliĭ sĕĭ s'a dus în Francia la Carol, fiind-că murise tatal sĕu Pepin. Şi îndata l'a îndemnat şi a venit asupra Romanilor, şi întrând în Roma a prins pe pricinuitorĭ şi scoţêndu-le ochiĭ ĭ-aŭ exilat şi dupĕ ce a terminat tóte serviciile sale cu Carol ĭ-a dis: Fiind-ca voeştĭ sa fiĭ încoronat de mine jură şi convin'o că nu aĭ permisiune a veni asupra Romei saŭ în regiunele eĭ, dacă nu veĭ fi chĭemat de mine saŭ de succesoriĭ meĭ şi tu şi ceĭ dupĕ tine şi când veĭ fi chĭemat pentru resbunarea Bisericeĭ, cu necesitate să facĭ acésta. Fiind-ca ţara acésta este dréptă a Impĕratuluĭ Romanilor, facă-se între noĭ învoĭală ca tu să posedĭ Longobardia şi ţările din jurĭul eĭ, ĭar eŭ să posed Toscana şi din Roma pana în Lombardia şi Sicilia şi sa le aperĭ pe acestea, dacă ar năvali cine-va asupra lor şi să padeştĭ drepturile şi libertatea Romeĭ; ĭar dupĕ ce te voĭu încorona să mĕ ducĭ de frâul caluluĭ meŭ până la palatul meŭ şi să mĕ considerĭ pe mine şi succesoriĭ meĭ de Domnĭ şi să le daĭ cinstea cuvenită şi ast-fel, dupĕ ce te voĭu încorona, te voĭu numi Impĕrat. Convenind între eĭ asupra acestora prin înscri-

surĭ mutuale şi întarindu-se prin jurămêntul Impĕratuluĭ, s'a pastrat şi se păstrează pănă astă-dĭ acest obiceiu.

In Martie 23 s'a terminat (de scris) la 1611 în anul Mântuitorĭuluĭ nostru Christos în Ioanina, prin mâna luĭ Christodul fiul luĭ Dimitrie Meheliŭ.

(NOTA). Maĭ dau aicea publicitaţeĭ şi urmatórea descriere a estensiuneĭ circumscripţiilor patriarhale, nu numaĭ pentru ca notiţa este fórte veche, dar şi pentru ca din ea resulta, ca noĭ Românii am fácut parte în jurisdicţia Patriarhatuluĭ Romeĭ.

Resumatul limitelor Preasfinţitelor Patriarhate, şi enumerarea tronurilor apostolice. (Extrase din un vechiu manuscript din Vatican de Geografia Sfânta a Illustrisimuluĭ D. Abrincensis).

Intaĭul tron a Corifeuluĭ Apostolilor Petru, preşedintele vecheĭ Rome, administrând tronul apostolic şi patriarhal pană la confinii e Saxilor, Galilor, Compilor, Francilor, şi pana la Gadira şi Columnele luĭ Hercule şi a Oceanuluĭ, care'şi au începutul de la apusul sóreluĭ, în care sunt apele mórte şi nemişcate şi mlaştinóse, unde este şi o insula la extremitatea oceanelor pelagice populată, avênd nenumĕrată mulţime de creştinĭ, barbaţĭ înalţĭ şi puternicĭ şi fórte robuştĭ, păna la Revena şi Longobardĭ şi Tesalonic şi Sclavĭ şi Arabĭ şi Avarĭ şi Sciţĭ şi fluviul Dunarea, cuprindênd tradiţiile Bisericilor şi confiniile (margenile) Episcopilor. (Nota. Aceste erau popóre ce locueau, Panonia, dice o nota pe margine. Avarĭ sau Abarĭ popóre la Dunarea, despre carii precum şi despre Avergia, Haldea, Hazaria şi Abosgia consultă Codin, pag. 364); de asemenea şi Sardinia, Maiorca, Cartagena şi parţile apusuluĭ, cuprindênd în una religiunele şi închidêndu-le, pe care percurgêndu-le sufla vênturile: Circius Septentrional, a Aquilan şi Choreus despre care se face amintire în faptele Apostolilor, prin mijloc sufla Fanoinus, Hesperiul Occidental, Africanul şi Austroafricus. Tóte acestea le cuprinde cel maĭ corifeu din Apostolĭ şi cel maĭ Inalt dintre Patriarhĭ, cel al mareĭ Rome.

Al doilea preasfinţit şi apostolic tron şi Patriarhical este al Constantinopoluluĭ, aceluĭ întâiu chĭemat între Apostolĭ, Apostolĭ Andreĭ şi a Mareluĭ Teolog şi Evangelist şi Apostolul Ioan. Europa şi Asia până la Sicilia apusană şi Cicladele pană la Pont şi Herson, Avazghia şi Coldia (Colhida?) şi Hazaria pana în Capadocia, cuprindênd şi tóte regiunele Nordice.

Al treilea preasfinţit şi apostolic tron al Alexandrieĭ, a Evangelistuluĭ şi Apostoluluĭ Marcu, fiu fiind a Corifeuluĭ Apostolilor, cuprindênd până în înteriorul Indieĭ şi Etiopieĭ, tronul Sf. Apostol Toma, până la Marmara şi Africa şi Tripole şi tótă ţara Egiptenilor până la marginile Palestineĭ, cuprindênd regiunele austruluĭ şi austroafriceĭ.

Al patrulea preasfinţitul şi apostolicul tron a Antiohieĭ şi Patriarhic, şi întâĭul tron a Corifeuluĭ Apostolilor Petru, cuprindênd până la rĕsăriturile Sóreluĭ, avênd cale de dile 87, până în Iberia şi Avasghia şi Armenia şi până la parţile cele maĭ interne ale de-

şertuluı Horosan, a Perşilor, Midılor Haldeilor, până la marginea egemonieı Arabieĭ, a Parţilor, Elamiţilor, Mesopotamilor, cuprinde regiunile Ulturne, Subsolane şi vêntul Oriental unde resare Sórele. Are 12 Metropole, Tyrul care are Episcopate, Tarsul care are Episcopate, Edessa care are 11 Episcopate, Apamia ce are 7 Episcopate, Ierapolul avênd 9 Episcopate, Anavanza avênd 8 Episcopate, Seleucia Isavrieĭ avênd 24 de Episcopate. Damascu avênd 11 Episcopate, Amida avênd 8 Episcopate, Sergiopol avênd 5 Episcopate, Chedarah avênd 3 Episcopate, Beritul, Emesa, Laodichia, Samosatele, Chiru avênd 7 Eparhioţı, Vera, Halcedonul, Gavalele, Seleucia Pieriei, Anaţazton, Plutu, Gavalele, Littidoue, Salamidas şi Marcusele.

Al cincilea preasfinţitul şi apostolicul tron a Ierusalimelor, a Sfinteı Cetaţı a Sf. Apostol şi frate al Domnuluĭ nostru Iisus Christos Iacob, însuşı vedetor fiind şi slujitor Cuvêntuluı şi ministru (preot) a nespuselor şi nevedutelor misterii, a vederilor cerurilor, cuprindênd tótă ţara Palestineı pana la Arabia. Cesaria Metropolă, Dora, Antipatria, Diospolis, Iamnia, Nicopolul Onus, Sozusa, Iope, Ascalon, Gaza, Rafia, Antidon, Diocliţianopol, Elefteropol, Neapolis, Savastele, Regia Apathos, Regia Ierihon, Regia Libieı, Regia Gadarenilor, Asotul la mare, Asotul Hispinus, Eucomason, Vitetius, Trihomias, Toxus, Salton, Salton Garaiticus sau Varsamon.

Provincia Palestineı, a doua, Schithopol, Pella, Gadira, Capitolisa Avila, Maxionupolis, Diocesaria, Tiberia, Gadele, Elenupolul, Hippus, Tetraconia, Glima Gaulami, Oraşul Nais.

Provincia a treıa a Palestineĭ: Petre Metropola, Augustopul. Arindila, Parohmuhu, Ariopolis, Mapsis, Elusa, Birosamon, Elas, Pendacomia, Mamopsora, Mitrocomis, Saltul Ieratic.

C. Erbicénu.

BISERICA ORTODOXĂ
IN LUPTA CU PROTESTANTISMUL
IN SPECIAL CU CALVINISMUL
IN VEACUL XVII-lea
ȘI
CELE DOUĂ SINOADE DIN MOLDOVA CONTRA CALVINILOR

DE

EPISCOPUL MELCHISEDEC

Membru al Academieĭ Române.

Ședința din 17 (29) Martie 1890.

(Urmare, vedĭ anul al XIV-lea, No. 7, pag. 503).

De și printre documentele istorice publicate pană acum, atât în România cât și în Constantinopole și la Atena, nu s'a ivit încă actul sau sigiliul Patriarchicesc, confirmator relațiunilor canonice, stabilite la Sinodul din Iașĭ între Biserica Moldoveĭ și Patriarchia ecumenica, noĭ totușĭ le putem precisa dupre spusele luĭ Dimitrie Cantemir, carele arată cum eraŭ stabilite aceste relațiunĭ pe la finele véculuĭ XVII-lea și la începutul celuĭ XVIII, și anume:

a) „Mitropolitul Moldoveĭ, dice Cantemir, ocupă în Biserica orientală o posițiune particulară, pre carea alțĭ Mitropolițĭ nu o aŭ. El de și nu se numesce Patriarh, dar nu este supus nicĭ unuia dintre Patriarchĭ; ca de și bine-

cuvîntarea o primesce de la Patriarchul din Constantinopole, dar nu se póte nicĭ alege nicĭ depune de cătră acesta, şi nu este dator, precum sunt toţĭ ceĭ-l-alţĭ Mitropoliţĭ, să aştepte psiful (votul) de la marea Biserica Constantinopolitană, ci după ce l'a întarit Domnul în Scaun, ceĭ treĭ Episcopĭ aĭ Moldoveĭ celebréză chirotonia şi trimet Patriarchuluĭ scrisóre cu însciinţare, că pre „cutare saŭ cutare barbat cucernic, îmbunataţit şi înveţat, l'aŭ ales Mitropolit prin chemarea ajutoruluĭ Sfântuluĭ Duch, ĭar nu în alt mod ce ar atîrna de la voinţa omenésca". Tot asemenea face şi Domnitorul într'o scrisóre particulară cătra Patriarchul şi-l rógă ca şi cu bine-cuvîntarea sa să întăréscă pre nou-sfinţitul în demnitatea sa, ceea ce Patriarchul nicĭ de-cum nu póte nega, ci negreşit trebue să împlinésca voinţa Domnitoruluĭ.

b) „Mitropolitul Moldoveĭ este scutit de tributul ce se rĕspunde Patriarchuluĭ de cătra alţĭ Mitropoliţĭ sub titlu de „κοινοτητος καὶ βοήθειας" (comunicaţie şi ajutor); şi nu este îndatorit prin nicĭ o lege de a întreba pe Patriarch despre lucrurile ce s'aŭ sĕvêrşit saŭ sunt a se sĕvêrşi în Biserica Moldoveĭ. El are aceĭaşĭ libertate în Biserica sa, carea o are şi Patriarchul de Ochrida în eparchia sa".

Maĭ departe Cantemir determină relaţiunile dintre Mitropolit şi Domn, dintre Episcopı cu Mitropolitul şi cu Domnul, precum şi ale Ierarchilor cu ceĭ-l-alţĭ membri aĭ cleruluĭ (Vedĭ descr. Mold. Cantemir, ediţia Acad. Bucureştĭ, 1875, p. 159—160).

4. Prea Sfinţitul Archiereŭ Filaret Scriban, în viaţa Mitropolituluĭ Petru Moghilă, pusă la începutul Mărturisireĭ ortodoxe, publicata de el românesce şi tipărită în Mănăstirea Némţuluĭ, în anul 1844, ne dă şi urmatórele noţiunĭ, păstrate tradiţional despre Sinodul din Iaşĭ.

„Din tradiţie sciŭ, dice autorul, că acest Sinod a lucrat practicalele sale în mijlocul a înseşĭ Bisericeĭ Treĭ-Sfetitele, şi nu în vre-o casa alta. După care sĕvêrşindu-se maĭ multe *chirotoniĭ însemnate*, aŭ sĕvêrşit şi *sfinţirea sfântuluĭ Mir*, din care o parte s'a păstrat până în dilele nóstre într'un vas de argint, poleit cu aur, şi în forma unuĭ ulcĭor ca de două oca, carele se află la numita Mănăstire în păstrare, împreună cu alte vase şi odórĕ ctitorescĭ".

Vom observa mai întâiu că prea sfinţitul Filaret, rěposatul în Domnul, în juneţea sa a petrecut câţi-va ani în mănăstirea Treĭ-Ierarchilor, ca elev al Academieĭ Michăilene, la fratele sěŭ Neofit, carele era ĭeromonachul la acea mănăstire. Junele Scriban, atuncĭ numit Vasilie Popescu, trăind în mănăstirea Tri-Ierarchilor, a putut audi de la parinţiĭ aceleĭ manăstirĭ tradiţiunea ce am amintit maĭ sus; din ea admitem numaĭ doua casurĭ, carĭ pot fi admise şi istoricesce, adică: ca Sinodul s'a ţinut în Biserica Sfinţilor Tri-Ierarchĭ, şi că în timpul acestuĭ Sinod s'a facut şi sfinţirea Miruluĭ. Cât despre *chirotoniele cele însemnate* nu le putem admite; cacĭ ele nu erau de atributele Sinoduluĭ, pe lângă aceea nicĭ un scaun ĭerarchic din Moldova nu era vacant, pentru ca să se faca vre-o *chirotonie însemnată*, afară dór dacă am presupune, ca cu ocasia Sinoduluĭ, Patriarchul de Constantinopole ar fi trimes vre-un ecdos Mitropolituluĭ Varlaam, ca sa chirotonisésca vre-un Archiereŭ titular dintre egumeniĭ grecĭ, de care eraŭ maĭ mulţĭ pe la Mănăstirile din Iaşĭ. Pe atuncĭ dintre Românĭ nu era permis niměnuĭ să se rîdice la trépta de archiereŭ titular, şi tocmaĭ târdiŭ s'a admis acésta şi pentru Românĭ.

In cât privesce tradiţiunea pentru Sf. Mir acésta o admitem pe urmatórele consideraţiunĭ istorice: In vécurile trecute, în Moldova, ca şi aiurea, sfinţirea Miruluĭ se socotea ca o prerogativa escepţională a Patriarchilor; de aceea Domniĭ şi Mitropoliţiĭ Moldoveĭ cereaŭ, la trebuinţa, Sf. Mir de la vre-unul dintre Patriarchiĭ ortodoxĭ aĭ rěsarituluĭ, fie al Constantinopoleĭ, orĭ al Alexandrieĭ, al Ierusalimuluĭ, orĭ al Anthiochieĭ. Alte orĭ, când se întêmpla vre-un Patriarch visitator a se afla în capitala Moldoveĭ la diua când este stabilit de usul Bisericeĭ ortodoxe a se sěvêrşi sfinţirea Sf. Mir, adică în S-ta şi mare Joĭ din sěptěmâna patimilor, îl rugaŭ a sěvêrşi acest mister în capitala ţěreĭ, ceea ce se şi facea, cu o mare pompă religiósă şi în asistenţa unuĭ fórte mare public creştinesc. Pe temeĭul acesta putem admite că Sinodul din Iaşĭ, carele era în lu-

crare pe timpul stabilit pentru sfinţirea Miruluĭ, adică la Joia mare, după cererea luĭ Vasilie Vodă şi a Mitropolituluĭ Varlaam, a fost autorisat de Patriarchul Partenie, prin exarchiĭ seĭ, a săvêrşi şi sfinţirea Miruluĭ pentru trebuinţele Bisericeĭ Moldoveĭ, póte şi ale Patriarchieĭ; căcĭ este sciut, că compunerea Miruluĭ şi prepararea luĭ costă nu puţinĭ banĭ.

Acestea sunt tóte informările, ce putem da despre cele petrecute la Sinodul din Iaşĭ. Paşim acum la încheerea luĭ şi la urmarile resultate din el.

Sinodul a durat din primăvara până în tómna anuluĭ 1641.

După ce Epistotola patriarchală pentru condamnarea eresurilor calvinice a fost adeverită şi de Sinodul din Iaşĭ, Vasile-Vodă o a publicat în limba gréca în tipografia sa Domnéscă din Iaşĭ. [1]).

După finirea lucrărilor, representanţiĭ streinĭ, grecĭ şi ruşĭ, cariĭ participase la Sinod, mulţumiţĭ atât de zelul Domnitoruluĭ pentru apěrarea ortodoxieĭ, cât negreşit şi pentru bunul lor tratament în cursul petreecereĭ lor în capitala Moldavieĭ, aŭ adresat Domnitoruluĭ următórea epistolă, în carea dând lauda cuvenită Mareluĭ Domn, amintesc din lucrarile lor numaĭ obiectul principal—combaterea calvinismuluĭ. Epistola sună ast-fel:

„Prea străluciluluĭ şi prea mareluĭ Duce, ĭubitoruluĭ de Dumnedeŭ, Domn şi egemon a tótă Moldovlachia, Domnuluĭ Domn Ión Vasilie Voevod mântuire de la Dumnedeu.

„Ţie ţi-a fost dat, cu adevěrat Duce prea mareţe, a respândi priu tipar şi acéstă epistola sinodală, fiind ca ţie ţi-a oferit Domnul semnul de a fi sprijinitorul Bisericeĭ sale, şi brav nimicitor al eresielor; pre tine numaĭ dintre toţĭ egemoniĭ pamêntuluĭ, alegêndu-te ca bine-plăcut luĭ, cuĭ altuia i s'ar fi cuvenit a proscri şi stigmatisa opiniunile falşe. dacă nu minţeĭ tale ceĭ într'adevěr genială, ceĭ ĭubitóre

---

1) Din ordinul luĭ Petru Moghila ea a fost apoĭ tradusă în limba polona şi tiparita în Kiev. De asemenea a fost tipărită şi la Paris în doua limbĭ—gréca şi latina.

de Dumneḑeŭ. Carea, vĕḑênd Bisericele luĭ Christos perturbate din causa capitulelor de curênd ivite, de cuprindere calvinică, pretinḑênd a fi ale nóstre, sub titlu: Mărturisirea Orientală a credinţeĭ creştine, nu te-aĭ lenevit de loc, ci făcênd tóte chipurile, nu te-aĭ lasat de ostenéla pană a chema locoţiitorĭ aĭ prea sfântuluĭ şi apostoliculuĭ tron ecumenic şi aĭ întreguluĭ Sf. Sinod de pe lângă el, cum şi din Rusia representanţĭ aĭ Bisericeĭ de acolo. Şi aşa cu aceştia aĭ sfaşiat tóte dogmele cele false ale acelora, admiţênd şi întărind prin carţĭ publicate dogmele cele curate ale Bisericeĭ Orientale, şi aşa descoperind veninul cel ascuns în acele capitule tuturor fiilor ortodoxi aĭ creştinilor, aĭ ordonat a se face cunoscută în public socotinţa ce are despre aceste dogme Biserica nóstră cea mare, a luĭ Christos. Pentru ca aşa să pótă cunósce oile Domnuluĭ de pretutindenea, de care mâncărĭ trebue a se feri şi spre ce paşunĭ sigure a se apropia. De aceea, mulţămind luĭ Dumneḑeu de cele iconomisite nouĕ, de El prin Tine, îl rugăm din tot sufletul a ţĭ dărui viaţa presenta îndelungata şi pacĭnica, înfrumuseţând cu charul sĕŭ tronul Egemonieĭ păna la sfârşit, şi a te permuta în viaţa cea viitóre de la cele pamêntescĭ la împĕrăţia cea cerésca“.

Subscrişĭ: Representanţiĭ din Constantinopole: Porfirie fost al Niceĭ; Meletie Sirig Ieromonach şi predicator al Evangelieĭ.

Representanţiĭ din Rusia: Isaia Trofim. Igumen Sf. Nicolaĭ; Ignatie Xenovici, predicator al Evangelieĭ; Iosif Cononovici, egumen al Teofanieĭ. (Veḑĭ Revist. teolog. an. 1883, p. 239-240).

5) Sa trecem acum la descrierea urmarilor Sinoduluĭ din Iaşĭ.

Representanţii streinĭ s'aŭ întors în ţĕrile lor: Greciĭ la Constantinopole, Ruşii la Kiev. Aceşti din urmă aŭ ajuns la Kiev, în luna Decembrie a anuluĭ 1641 (saŭ dupĕ calculul bisericesc—1642). Ei au dus luĭ Moghila vestea despre lucrarile Sinoduluĭ şi despre bunele luĭ resultate; ĭ-aŭ adus asemenea şi epistola patriarchala cu anerisirile doctrinelor calvine, tiparită în Iaşĭ din ordinul luĭ Vasilie-Voda. Petru Moghilă a poruncit ca ea să se traducă şi să se tipărésca în limba polonă, spre a nimici calomnia, respân-

dita de ĭesuiţĭ printre ortodoxĭ, că Biserica Orientală ar fi devenit calvina, şi ca ortodoxia s'ar fi păstrând numaĭ în Biserica latină a Romeĭ. Tot din acest punçt de vedere acea epistolă, spre marea satisfacere a lumeĭ catolice a fost publicată la Paris în limbele gréca şi latină (Макар. церк. нстор., t. XI. p. 557).

Representanţiĭ grecĭ, întorcêndu-se la Constantinopole aŭ dus Patriarchuluĭ Partenie: a) Epistola patriarchală, subscrisa de ĭerarchiĭ Moldoveĭ şi aĭ Rusieĭ; b) Marturisirea ortodoxă a luĭ Moghilă în două exemplare, unul latin şi altul în traducere grécă, amê idoua amendate şi corese de Sinodul din Iaşĭ; c) Vom adaoga şi decisiunea sinodală de la Iaşĭ despre restabilirea relaţiunilor bisericescĭ între Biserica Moldoveĭ şi Patriarchia de Constantinopole. Aceste negreşit trebue sa fi fost însoţite de scrisorĭ, atât din partea ĭerarchilor Moldoveĭ, cât şi a Domnitoruluĭ Moldavieĭ Vasilie Lupul.

Patriarchul Partenie a regulat: a) Ca epistola patriarchală trimisa la Sinodul din Iaşĭ sa se transcrie în o noua gramata patriarchală, în carea pe lânga subscrierile anterióre ale Sinoduluĭ şi ale membrilor bisericeĭ patriarchale, sa se adaoge în ordine ĭerarchiha şi ĭerarchiĭ Moldoveĭ, Dascaliĭ Sofronie şi Sirig. dupĕ eĭ Archimandritul şi Protosincelul Bisericeĭ marĭ, dupĕ eĭ ĭerarchiĭ Rusieĭ şi apoĭ ceĭ-l-alţĭ demnitarĭ aĭ Bisericeĭ marĭ, clericĭ şi mirenĭ, începênd cu logofĕtul cel mare şi sfârşind cu notarul Bisericeĭ marĭ, în numĕr de 16. Acest act se privesce ca un act definitiv al Sinoduluĭ patriarchicesc din Constantinopole contra Calvinilor şi este trecut între actele Sinódelor Bisericeĭ ortodoxe, precum am amintit maĭ sus, fară însă a se pomeni ceva în el despre Sinodul din Iaşĭ [1])

[1]) Acésta procedare a Patriarchuluĭ Partenie, de a amesteca lucrarile Sinoduluĭ din Iaşĭ cu ale celuĭ din Constantinopole, a produs o mare confusie la scriitoriĭ posteriorĭ, aşa ca uniĭ au creḑut ca Partenie cu tot Sinodul seu s'a dus la Iaşĭ. Scriitoriĭ protestanţĭ merg pană a numi ultimul act sinodal din Constantinopole fals, născocit de teologiĭ papiştĭ de la Sorbona şi trimes Patriarchuluĭ prin ambasadorul Franceĭ la Constantinopole (Aymon, p. 362—363).

6) Venind la „Manăstirea ortodoxă“, acea carte a fost bine privită de ortodoxii din Constantinopole; încă, precum se vede din gramata Patriarchuluĭ Partenie, pe carea o vom reproduce maĭ jos, o persóna însemnata din Contantinopole, dirigĕtorul Panaioti s'a oferit a o tipari şi împarţi gratis tuturor creştinilor ortodoxı. Patriarchul Partenie, de şi s'a aratat bine dispus pentru aprobarea şi promulgarea eĭ, însă a tot întârḑiat, şi abia în anul 1643 a supus'o la aprobarea Sinoduluĭ sĕu şi la ceĭ-l-alţĭ treĭ Patriarchĭ: Ioanichie al Alexandrieĭ, Macarie al Antiochieĭ şi Paisie al Ierusalimuluĭ. Sinodul acesta s'a ţinut în luna Martie, 11 ḑile. Avênd înainte două exemplare, unul grecesc, altul latinesc, Sinodul s'a ocupat numaĭ de cel grecesc; ĭar asupra celuĭ latinesc n'a întors luarea aminte, póte pentru că limba aceea nu le era cunoscută, şi n'au voit sa-şĭ ĭea asupra lor nicĭ o rĕspundere pentru el. Sinodul a aprobat în totul lucrarea Sinoduluĭ de la Iaşĭ şi a aprobat cartea şi a recomandat'o tuturor creştinilor ortodoxĭ ca s'o citéscă şi sa se ţină de ea.

Reproducem aicĭ chiar gramata sinodală a Patriarchuluĭ Partenie, precum ea se alatură obicinuit la începutul cărţeĭ „Marturisirea ortodoxă“.

„Partenie cu mila luĭ Dumneḑeŭ, Archiepiscop al Constantinopoleĭ, Romeĭ nouă şi Patriarah ecumenic.

„Modestia nóstra şĭ sânţitul Sinod al Archiereilor, ce este pe lânga noĭ, cetind cartea trimésă nouĕ de la Biserica ce este în Rusia-mica, care carte are supra-scrierea „Mărturisirea credinţeĭ ortodoxe a Bisericeĭ catolice şi apostolice a luĭ Christos“, carea desparte lucrarea sa în treĭ părţı, credinţa, dragostea şi nădejdea; ĭar credinţa împărţind'o în două-spre-ḑece articole de credinţă, adică ale sânţituluĭ simbol, şi dragostea în 10 poruncĭ şi în alte trebuitóre dupre sânţita şi inspirata de Dumneḑeŭ Scriptura veche şi nouă; şi nadejdea, în rugacĭunea Domnuluĭ şi în cele nouă fericirĭ ale sânţiteĭ Evangelii. Am aflat ca acésta carte este consecuentă cu dogmele Bisericeĭ luĭ Christos, şi conglăsuitóre cu sânţitele canóne, întru nimica contrariând Biserica; ĭar a doŭa copie a eĭ în limba latină nicĭ nu o am

citit, ci întărim numaĭ pe acésta, carea este în dialectul nostru, și poruncim cu opinia generală sinodala orĭ-caruĭ creștin evsevios și ortodox, ce este sub Biserica rĕsăriténă și apostolica, sa o citéscă și sa nu se feréscă de ea. Drept aceea s'a și subscris pentru o pururelnică tarie, în anul mântuireĭ 1643, luna Martie în 11 dile".

Urméză subscrierile Patriarchuluĭ Partenie, și ale Patriarchilor de Alexandria, de Antiochia și de Ierusalim; apoĭ ale Archiereilor ce aŭ participat la Sinod, în numĕr de 9, și a demnitarilor Bisericeĭ marĭ, în numĕr de 17. Apoĭ încheie cu aceste cuvinte: „A se da în dar evsevioșilor creștinĭ, pentru folosul sufletesc al prea luminatuluĭ și prea învĕțatuluĭ Diregător Domnul Panaghiot".

Observam ca și în acéstă gramata, ca și în cea anterióra, Patriarchul și Sinodul luĭ nu amintesce nimic de Sinodul din Iașĭ și de amendarile făcute cărțeĭ de acel Sinod, ci tot meritul și l însușesce șie și Sinoduluĭ sĕŭ.

Cu tótă acésta solemna aprobare a „Mărturisireĭ ortodoxe", Patriarchul nu s'a grabit a o promulga și tipări, pana ce în fine în luna luĭ August fu destituit și înlocuit cu rivalul sĕŭ Partenie cel tînĕr. Acesta înca a urmat aceïașĭ politică de menajare a puterilor catolico-romane și de favóre din partea Papeĭ. Dintr'o scrisóre a acestuĭ Patriarch catră Ferdinand al III-lea, împĕratul Austrieĭ, saŭ cum se numia el atuncĭ al Germanieĭ, se vede, ca acest Patriarch era în relațiunĭ strînse și intime cu Rudolf Schmid, ambasadorul Austrieĭ la Constantinopole, carele îl pusese în corespondență personala cu împĕratul de-a-dreptul. In acea epistolă Partenie, dupĕ ce grămădesce tot felul de salutărĭ și felicitarĭ în stil oriental Impĕratuluĭ, spune că a primit epistola Imperatuluĭ, carea l'a facut să tresare de bucurie și să strige ca proorociĭ Isaia și David: „Inima mea s'a bucurat întru Domnul", și: „Dómne mântuesce pe Impĕratul"; doresce ca splendórea împĕratuluĭ Austrieĭ, care a alungat întunericul din tóta lumea, sa se întindă și asupra umilituluĭ păstor al uneĭ micĭ turme, și s'o scóță

din jugul cel întunecat al barbareĭ sclaviĭ. Laudă pe ambasadorul Rudolf, carele vede cu ochiĭ sĕĭ în tóte dilele necontenitele ispite şi necurmatele osteneli şi necazuri ale Bisericeĭ Orientale şi în ce stare mi-erabilă se afla ea în diua de astă-dĭ; mulţămesce Impĕratuluĭ pentru cucernica prudenţa, cu carea a conlucrat la oprimarea şi stingerea calvinismuluĭ, ce se înrĕdăcinase în acéstă Biserică, şi la pacea şi concordia Patriarchilor. Rógă pe Impĕratul de a protege Biserica orientală contra insultelor şi a violenţilor, provenite de la creditorĭ; în fine rógă pe Impĕratul a nu da credĕmînt unor Mitropoliţĭ, cariĭ se duc la dînsul, ca cum ar fi trimeşĭ de Patriarchul, dar carii în faptă sunt nisce ipocriţi, laşĭ şi pungaşĭ, despre cariĭ s'a înţeles cu ambasadorul despre modul cum să se pótă distinge adevĕraţiĭ trimeşĭ aĭ Patriarchieĭ de către ceĭ falşĭ, mĕsurĭ, despre care ambasadorul a scris Impĕratuluĭ, etc. (Vedĭ Hurmuzaki, Documente, t. IV, part. I, pag. 706—708).

Intre acestea Mitropolitul Moghilă aştepta cu nerăbdare de la Patriarchie aprobarea şi promulgarea „Marturisireĭ ortodoxe“, ca s'o póta introduce în şcólele ce înfiinţase în Rusia pentru pregătirea pastorilor şi apĕrătorilor ortodoxieĭ de acolo. Acéstă obositóre aşteptare a luĭ Petru Moghilă, precum şi sórta cărţiĭ luĭ ne-o descrie Mitropolitul Macarie (Истор. русск. церкви., t. XI, pag. 594—96) în următorul mod:

După ce spune despre aprobarea cărţiĭ, „Mărturisirea ortodoxă“ de Patriarchul Partenie la Sinodul din Constantinopole în anul 1643, dupĕ care urma a se promulga şi tipări, autorul continuă: „Spre părere de rĕŭ, la scaunul Patriarchal din Constantioopole a urmat schimbare. Peste treĭ lunĭ şi jumĕtate (dupĕ aprobarea cărţiĭ) Partenie cel bĕtrên a fost depus (la 31 August) şi apoĭ trimes în exil. Noul Patriarch Partenie al II-lea, carele a conlucrat la depunerea predecesoruluĭ sĕŭ, a pronunţat asupra luĭ anatema chiar în timpul punereĭ sale la Patriarchie (8 Sept),

şi apoĭ s'a purtat dusmănesce către toţĭ ceĭ ce fusese de aprópe cu predecesorul sĕŭ, şi către tot ce s'a făcut şi s'a întărit de dênsul. Meletie Sirig, principalul corector al Catichisuluĭ de la Kiev, carele se întorsese la Constantinopole, vĕdênd duşmănia nouluĭ Patriarch, a socotit maĭ bine a se reînturna la Iaşĭ, de unde în anul 1643 a întreprins o călătorie la Kiev şi la Moscva, şi scriind acolo canonul cuvioşilor Bisericeĭ din Kiev, şi la Moscva—canonul la punerea vestmîntuluĭ Domnuluĭ, ce se adusese acolo, s'a reînturnat în Iaşĭ. Despre edarea Catichisuluĭ, carele fusese sinodicesce cores şi aprobat de Patriarchul Partenie I-iŭ, la Constantinopole nimenĭ nu gândia, de şi cartea acésta era stimată de toţĭ. Cel puţin la începutul anuluĭ 1655 Patriarchul Constantinopoleĭ Paisie în gramata sa sinodală către Patriarchul Rusieĭ Nicon, între altele scrie: „Pentru ca să sciţĭ, care sunt adevĕrurile credinţeĭ nóstre cele maĭ necesare şi esenţiale, la noĭ în Sinod s'a compus (adică: s'a cercetat) o carte pentru toţĭ—„Mărturisirea ortodoxă a credinţeĭ Bisericeĭ catolice şi apostolice a Rĕsărituluĭ", în carea sunt cuprinse tóte articolele vecheĭ nóstre credinţe. Şi acéstă carte o au întărit şi subscris toţĭ archiereiĭ şi clericiĭ ţĕreĭ nóstre, împreună cu Preşedintele de atuncĭ al Sinoduluĭ, Domnul Partenie cel bĕtrên de fericită amintire, de asemenea o aŭ întărit şi subscris şi ceĭ-l-alţĭ treĭ Patriarchĭ. Şi, dacă doriţĭ să o aveţĭ,—şi trebue să o aveţĭ, ca să fim tóte cincĭ Patriarchiele în una şi aceiaşĭ coînţelegere,—noĭ vĕ vom trimete o copie de pe acea carte". Şi tocmaĭ în anul 1662, adică după ce a trecut aprópe 20 anĭ, cartea acésta întâĭa dată s'a tipărit în limba grécă la Amsterdam de fostul terziman la curtea Sultanuluĭ, Grecul Panaghiot. Maĭ trist de cât tóte a fost, că manuscrisul „Mărturisireĭ ortodoxe", în forma cum el a fost cores la Iaşĭ şi întărit la Constantinopole, nu s'a trimes la Kiev, unde din ce în ce devenise maĭ necesară edarea acesteĭ cărţĭ. In anul 1643 Teodor Scuminovicĭ, carele trecuse de la ortodoxie la unie, a edat o carte, în carea spu-

nea, că ceea ce l'ar fi silit să părăsescă pre coreligionariĭ sĕĭ Ruşĭ, a fost că aceştia la cele maĭ simple întrebărĭ despre dogmele credinţeĭ nu pot da rĕspuns hotărîtor, neavênd o doctrină positivă a Bisericeĭ; apoĭ scriitorul uniat adaoge cu derîdere: „S'aŭ dus şi eĭ (Ruşiĭ ortodoxĭ) cu un catichis în Valachia, şi, neisprăvind lucrul, s'aŭ întors în tómna trecută. Din Constantinopele până acum nu este nicĭ o deslegare, şi încă nu se scie, ce se va nasce din acele îndelungate tratărĭ. Se aude numaĭ, că Greciĭ ḑic: „N'or să ne înveţe pre noĭ Ruşiĭ credinţa“.

Petru Moghilă n'a maĭ putut rabda şi, neperḑênd nădejdea de a edà a sa „Mărturisire ortodoxă“ în deplina eĭ formă, când o va primi din Constantinopole, s'a hotărît fără întârḑiere a o tipări prescurtată, sub titlul: „Adunarea de învĕţătură scurtă despre articolele credinţeĭ creştine ortodoxe-catolice, pentru sciinţa şi învĕţămîntul sfinteĭ Bisericĭ catolice şi apostolice a Rĕsărituluĭ“. Cartea s'a edat în tipografia Pecerskăĭ din Kiev maĭ întaiu în limba polonă, accesibilă şi eterodoxilor, „pentru ca, precum se ḑice în precuvîntare, să închiḑa gura duşmanilor celor neruşinaţĭ aĭ ortodoxieĭ rĕsăritene, cariĭ cutéză a introduce în ea felurite eresurĭ“; apoĭ în anul 1645, şi în limba rusă, „ca să servéscă de manual pentru ortodoxĭ şi maĭ ales pentru copiiĭ lor ce învĕţaŭ în şcóle, pentru care chiar şi texturile biblice din ea nu se citaŭ în limba slavonă ci în dialectul local poporal“. Cât de mare era în Rusia trebuinţa de un catichis, se vede şi de acolo, că catichisul acesta prescurtat al luĭ Moghilă curênd s'a tipărit do două orĭ în Kiev, şi apoĭ cu óre-care schimbărĭ în Moscva cu bine-cuvîntarea Patriarchuluĭ rusesc.

Petru Moghilă n'a trăit până la Promulgarea „Mărturisireĭ ortodoxe“ de către Patriarchia din Constantinopole, căcĭ a murit în anul 1647, ĭar „Mărturisirea ortodoxă“ s'a promulgat şi tipărit sub Patriarchul Constantinopoleĭ Nectarie, în anul 1662. [1]).

[1]) Parte din gramata Patriarchuluĭ Nectarie pentru aprobarea efidintivă şi promulgarea „Marturisireĭ ortodoxe“ s'a reprodus în

Edându-se cartea acésta, precum s'a ḑis, în Amsterdam, de Panaghiot, ea a fost tradusă în tóte limbele, spre a se sci de toţĭ care este credinţa Bisericeĭ orientale ortodoxe. De atuncĭ acéstă carte a devenit normă fundamentală şi nestrămutată a credinţeĭ Bisericeĭ ortodoxe orientale şi a pus stavilă pentru tot-déuna eterodoxilor de a se încerca să confunde cu ortodoxia confesiunile lor cele abătute de la drépta credinţă.

„Mărturisirea ortodoxă" s'a tradus românesce din limba grécă de logofĕtul Radu Grecénu, şi s'a tipărit în anul 1692, în ḑilele Domnitoruluĭ Constantin Brâncovénul, la Buzeŭ, sub titlul de: „Pravoslanica Marturisire a sobornicesceĭ şi apostolesceĭ Bisericeĭ a Rĕsărituluĭ". Acésta fu întâia carte tipărită în tipografia înfiinţată la Buzeŭ de Episcopul de atuncĭ Mitrofan, fost Episcop al Huşilor. In anul 1699 cartea acésta s'a tipărit în limba grécă de Antim Ivirénul, în mănăstirea Snagovul, sub titlul: „Ὀρθόδοξος ὁμολογία τῆς πίστεως" cu cheltuiala Domnitoruluĭ Constantin Brâncovénul, spre a se împărţi în dar. Aeéstă carte s'a edat a doua óră în Bucurescĭ, la anul 1745, sub domnia luĭ Constantin Mavrocordat şi sub archipăstoria Mitropolituluĭ Neofit. In anul 1844, ea fu din noŭ tradusă din slavonesce de Archimandritul Filaret Scriban, şi tipărită în mănăstirea Némţuluĭ, ca manual pentru învĕţămîntul catichetic pentru Seminariĭ. Aŭ urmat apoĭ şi alte ediţiunĭ, tot pentru învĕţămîntul seminarial.

C. Ne rĕmâne acum a aminti puţin şi de decisiunea Sinoduluĭ din Iaşĭ despre relaţiunile Bisericeĭ Moldoveĭ cu Patriarchia, trimésă şi acésta de Sinodul din Iaşĭ la Constantinopole odată cu epistola Patriarchală despre Calvinĭ şi cu „Mărturisirea ortodoxă". Nepăstrându-se nicĭ o scire despre acésta între documentele nóstre istorice, precum şi învĕţaţiĭ grecĭ nepublicând până acum nicĭ un act istoric

urma, întru cât privesce Sinodul din Iaşĭ. Ea întrégă este publicata la începutul ediţiunilor Mărturisireĭ ortodoxe în slavonesce şi românesce.

privitor la acest cas, ne mărginim numaĭ la scurta noţiune ce ne dă Principele Dimitrie Cantemir, şi deducem din ea, că restabilirea relaţiunilor Bisericeĭ Moldoveĭ cu Patriarchia ecumenică, fiind dorită şi cerută de însuşĭ Patriarchul Partenie, sub carele s'a ţinut Sinodul din Iaşĭ, el a primit cu bucurie acea decisiune şi fără întârḑiere a solicitat aderarea şi a celor-l-alţĭ Patriarchĭ aĭ Bisericeĭ ortodoxe, şi prin un act sinodal, subscris de toţĭ împreună cu Sinodul Bisericeĭ Marĭ, a confirmat acea decisiune şi o a promulgat prin un anume sigiliŭ Patriarchicesc, spre sciinţa tuturor şi spre urmare întocmaĭ.

Aceste sunt tóte noţiunile istorice, ce am putut culege de pe la felurițĭ autorĭ despre Sinodul ţinut în Iaşĭ sub Vasile Vodă în anul 1641.

IV.

Luptele contra calvinismuluĭ în ţĕrile române nu s'aŭ isprăvit prin decisiunile sinódelor din Iaşĭ şi Constantinopole contra capitolelor lucariane; căcĭ peste patru anĭ, adică în anul 1645, documentele nóstre istorice ne arată că s'a maĭ ţinut în Moldova al doilea sinod contra Calvinilor, şi acéstă dată numaĭ dintre ĭerarchiĭ românĭ Moldovenĭ şi Muntenĭ. Spre a pricepe maĭ bine motivele acestuĭ sinod, trebue să precedăm spusele nóstre despre dînsul cu o ochire asupra protestantismuluĭ în genere şi în special asupra calvinismuluĭ în ţĕrile nóstre române.

Protestantismul a devenit cunoscut Românilor din Principate încă de la jumĕtatea véculuĭ al 16-lea. Aicĭ, fiind din vechime aşezaţĭ coloniştĭ germanĭ sub numirea de Saşĭ, pe la oraşe şi sate, şi profesând religiunea papistă, eĭ toţĭ aŭ adoptat reforma religiósă a luĭ Luther, cunoscută lor prin emisarĭ germanĭ veniţĭ la eĭ înadins. Româniĭ însă aŭ defăĭmat tot-déuna protestantismul sub tóte formele luĭ, ca pe o religie abătută cu totul de la dogmele credinţeĭ ortodoxe; şi anume pentru că sectele pro-

testante aŭ diformat și schilodit doctrina bisericéscă: prin suprimarea și schimonosirea misterielor ortodoxe; prin suprimarea cinstireĭ și închinăreĭ sfinților, a móștelor și a icónelor lor; prin suprimarea posturilor stabilite de Biserică, ca semne vědute ale evsevieĭ ortodoxe; prin suprimarea monachismuluĭ și a mănăstirilor, atât de ĭubite și stimate la Românĭ, ca lŏcașurĭ pentru ómeniĭ religioșĭ, pentru rugăcĭune necontenită la Dumnedeŭ spre mântuirea lumeĭ,—lŏcașurĭ sfinte, pe care cu mult zel le construiaŭ și contribuiaŭ la ele cu averile lor, marĭ și micĭ, ceĭ d'întâĭu formând mănăstirĭ, ceĭ de al doilea schiturĭ, etc.

De aceea protestantismul nu s'a prins de loc la Românĭ. Despot-Vodă (1561—1563), de și mare prieten al reformatorilor germanĭ, precum se vede din corespondențele sale cu doctoriĭ protestanțĭ din Tübingen, Melanchton și Filip Camerariŭ, cariĭ ĭ-aŭ trimes un catichis luteră-nesc în limba grécă și alte cărțĭ luterănescĭ în limba slavonă (Turco-Graecia p. 556—558), n'aŭ putut face nimic în folosul protestantismuluĭ în Moldova, pe de o parte de téma evsevieĭ române, ĭar pe de altă—de frica Polonieĭ papiste, a căreĭ favóre o căuta, spre a se putea ținea pe tronul Moldoveĭ, ce îl ocupase cu înșelăcĭune. Grabnica detronare și mórte a luĭ Despot-Vodă aŭ nimicit pe un timp nădejdele Luteranilor. Eĭ aŭ maĭ făcut o încercare la 1565, când aŭ trimes în Moldova un misionar al lor anume Volfgang Schreiber, ca să propage protestantismul în Moldova și să rĕspândéscă Biblia luterană în limba slavonă; dar atuncĭ domnia Alexandru Lăpușnénul, carele îndată ce s'a informat, acel misionar protestant fu aruncat în temniță, și nu fu slobozit de cât dupĕ interveniri diplomatice, și cu condițiune, ca să părăséscă țéra (ibid. p. 492). In Principatele române, în scurt, protestanțiĭ aŭ fost strîmtorațĭ, așa că coloniștiĭ germanĭ aŭ trebuit să se strămute în alte țĕrĭ, unde numĕrul lor era maĭ mare și maĭ compact, ca să lupte acolo împreună cu confrațiĭ lor; și urmele existențeĭ lor de odinióră în Princi-

patele române s'aŭ păstrat numaĭ prin numirĭ de localităţĭ ca: Sascut, Sasca, Săscuţa, Sasa, Săsciόra, Sascuténa, Săsenĭ, Sasiĭ, Sasova, Sas, etc. saŭ prin amintirĭ de documente: d. e. „Unde a fost Biserica săséscă“, adică pe când eĭ fusese papistaşĭ. Protestanţilor, până pe la jumĕtatea véculuĭ trecut. nicĭ nu le-a fost permis să zidéscă în Moldova şi în Muntenia bisericĭ dupre ritul lor.

Nu aşa însă s'aŭ petrecut lucrurile la Româniĭ ortodoxĭ din Ungaria şi Transilvania. Aceĭa, ne-avênd guverne de naţia şi de religiunea lor, credinţa lor religiόsă ortodoxă a fost fόrte bântuită ţi atacată de confesiunile domnitόre acolo, la care aparţineaŭ regiĭ, principiĭ şi nobiliĭ lor,—orĭ cea papistă, orĭ cea protestantă.

Protestantismul a strĕbătut acolo fόrte de timpuriŭ, cu tόte sectele sale, luterană, calvină şi sociniană, ba încă şi o alta maĭ mult jidovéscă de cât creştinéscă. Aceste secte aŭ avut de-odată mare luptă între dînsele şi cu Biserica Romeĭ, carea fusese înainte dominantă. Cu tόte legile aspre votate de dieta Ungarieĭ contra calvinismuluĭ şi a celor-l-alte secte protestante, legĭ, care ameninţaŭ cu mόrte şi cu secuestrarea avereĭ lor pe sectanţĭ, acele legĭ în Transilvania nu s'aŭ aplicat până ce în fine luteranismul fu adoptat definitiv de Saşĭ, ĭar calvinismul de Unguriĭ din Transilvania. Rĕmâind dar aceste secte dominante, papismul a slăbit fόrte, ĭar protestantismul a progresat şi a atras, la sine şi pe uniĭ dintre Românĭ. Principiĭ Transilvanieĭ, dupre naţionalitate Ungurĭ, ĭar dupre religiune Calvinĭ, aŭ început cu seriositate a lucra cu tόte puterile lor pentru calvinisarea Românilor, anume prin mărginirea putereĭ Episcopilor ortodoxĭ de a lucra ceva pentru ortodoxie, de cât numaĭ acelea la care ar consimţi *popa cel mare calvinesc* (superintendentul); cine nu se supunea aceluĭa era persecutat, defăĭmat, destituit şi aruncat la închisόre.

Pe de altă parte aŭ început a tipări în limba română cărţĭ tendenţiόse pentru propagarea calvinismuluĭ. In ma-

nuscriptul măhăcénu de la Academia română se găsesce un catichis mic calvinesc, copiat de un preot român din satul Mahacĭ din Transilvania, la anul 1607, sub titlul de „Intrebare creştinéscă“. In acel catichis se ḑice: „Cincĭ lucrurĭ trebue să scie creştinul: 1) Ḑece poruncĭ ale luĭ Dumneḑeŭ, 2) Credinţa creştinéscă, 3) Tatăl nostru, 4) Botezul, 5) Cuminecătura“. Maĭ departe citéză cele ḑece poruncĭ. Credinţa se cuprinde în Evangelie şi este nădejdea a ne mântui prin mórtea fiuluĭ luĭ Dumneḑeŭ. Credinţa aaésta se esprimă în simbolul sfinţilor Apostolĭ, ĭar nu în al Sinoduluĭ de Nicea. Tractéză apoĭ scurt despre „Tatăl nostru“ şi despre rugăcĭune. Apoĭ se închee cu puţine cuvinte despre botez şi cuminecătură. Catichisul acesta este întreg publicat în „Cuvente den bătrănĭ“ a domnuluĭ Hasdeŭ. (T. I, p. 99—107).

(Va urma).

ISTORIA EPISCOPIEI DE RĂDĂUŢĬ.

(Urmare. Vedĭ anul al IV-lea, No 7, pag. 552).

Episcopul Teofan și urmașiĭ seĭ (1528—1609).

3) Episcopul Teofan I, urmașul luĭ Pahomie, să găsesce ca martor împreună cu episcopul de Roman Dorofteĭ într'un document din 7036 (1528) Ian. 16, în care sĕ spune că călugărul Nichifor dărui Mănăstireĭ Neamţuluĭ satul Dulceștiĭ pe Şamuz. [1]) Ambiĭ Episcopĭ fură contimpuranĭ Voevoduluĭ Petru Rareș. Cât de mult sĕ păstréză în amintirea poporuluĭ evenimentele însemnate, ne dovidește un document din 7037 (1528) Mart 17, cu care Episcopul Dorofteĭ schimbă satul Ideștiĭ cu jumĕtate de loc de la Losova lângă Panceștĭ și morile și în care singurul loc al cavalerilor teutonĭ se numesce *stepânire nemţască* (Nemezkaja derjava). [2]).

4) Al patrulea Episcop în Rădăuţĭ a fost Teodosie. Pe dênsul îl numește un document din 1548 Mart 2, pentru cumpĕrarea satuluĭ Orzeștiĭ. Petru Orză a primit ca dar satul acesta de la Alexandru cel Bun și dupĕ numele luĭ s'a numit satul. Nepótele sale: Ana, fiĭca Négăĭ și Maria vêndură $^1/_6$ parte din sat luĭ Macarie Episcopul de Roman cu 160 și două din treĭ părţĭ cu 200 galbenĭ tătăreștĭ, cu baniĭ fostuluĭ Episcop de Roman Dorofteĭ luĭ Teodosi.

[1]) Istoria Episcop. de Hușĭ.
[2]) Istoria Episc. de Roman 1, p. 183.

Amêndoĭ Episcopiĭ dăruiră cumpĕrătórea lor Bisericeĭ Adormirea Maĭceĭ Domnuluĭ din Némţ, ceĭa ce întări şi Domnul Petru Rareş în Iaşĭ 7056 (1547) Mart 2. [1]) Pe timpul Episcopuluĭ acestuĭa zidi Petru Rareş, soţia sa Elena şi fiiĭ sĕĭ: Stefan, Constantin şi Elie (de la 7050) 1542 până la 1550) din temelie biserica Episcopală din Roman în locul alteĭa maĭ veche. Afară de ventilătórea nepotrivită de-asupra uşeĭ de intrare a acesteĭ bisericĭ, sĕ asamănă fórte mult cu altă biserică restaurată tot de acest Domn în Sucéva, biserica Sf. Dimitrie.

5) Sub Mitrofan al cincilea Episcop, primi Episcopia de Rădăuţĭ o vie în dar. Spatarul Iuri prin trădare cătră Stefan Voevod perdu 4 fălcĭ jumĕtate fânaţe. vie şi dealurĭ, crama şi alte veniturĭ. Aceste acareturĭ fură lăsate de acest Domn Episcopuluĭ Mitrofan. Harlăŭ 7059 (1551) Iunie 5. [2]) In ḑilele luĭ Mitrofan se înfuriă Principele Stefan Rareş contra Armenilor din ţară, şi se încercă a-ĭ întórce la Biserica ortodoxă.

6) Pe când era Eutimie, urmaşul luĭ Mitrofan Episcop în Rădăuţĭ, cumpără Domnul Alexandru Lăpuşnénu averea rĕposatuluĭ căminar Max Hrabov şi precum spune un document din 1552 April 4 o dărui la maĭ multe mănăstirĭ şi o parte din moşie şi Episcopieĭ de Rădăuţĭ. Probabil din iniţiativa acestuĭ Episcop s'aŭ zidit şi tindele vecheĭ bisericĭ Episcopale, precum se vede din o inscripţie ce sĕ află de-asupra uşeĭ de intrare, în limba slavonă: „Cu voinţa Tatăluĭ, cu lucrarea Fiuluĭ şi sĕvêrşirea Sfântuluĭ Duch, s'a început acéstă tindă a bisericeĭ şi s'a zidit de prea evseviosul închinător al Sfinteĭ Treimĭ Io Alexandru Voevod, Domn ţĕreĭ Moldoveĭ în anul 7067 (1559) luna Iunie 30, sub Episcopul D. Eutimie". Eutimie este numit într'un document cu Mitropolitul Grigorie, când Alexandru Lăpuşneanu (1560) cumpără capul Sf. Grigorie

[1]) Arhiva istorică a Românieĭ de Hăjdăŭ, Bucureştĭ 1865, t. 1, p. 125. (rom. lat. polon. slav.).

[2]) Ist. Episc. de Huşĭ.

Teologul de la Mănăstirea Vatoped din Muntele Athos și'l dărui Mănăstireĭ Slatina. [1]) Eutimie luă parte cu Episcopul Anastasie de Roman la serbarea ce avu loc în anul 1561 când sĕ instală Ion Despota, Mitropolitul îĭ ceti rugăciunea Domnéscă și'l unse la intrarea sa în Domnie. [2]) Principele Ión Arménul arse de viŭ pre Grigorie Episcopul de Roman. Dupĕ aceĭa veni Eutimie ca Episcop de Roman pe timpul luĭ Petru Schiopul. Eutimie era din Mănăstirea Homor unde e și îngropat. [3])

7) *Isaia I* părtinitor Principeluĭ Ion Arménul, fu în 1572 Episcop în Rădăuțĭ. Pe atuncĭ se certaŭ pentru tronul Moldoveĭ acest Ión și protejatul Polonilor Bogdan Lăpușnénu. Bogdan cu ajutórele sale fu strîmtorat și la urmă rĕmase numaĭ cu Veste Chotin. Alungat de Voevod, căpĕtă voĭe de la căpitanul polon Mĭelicki din Sangeacul de Veĭsenburg ca să tréc peste Dnipru; totușĭ rĕmase Chotin pentru Bogdan în mânele Polonilor. Vodă Ión neputênd sĕ obțină predarea luĭ, a fost nevoit ca în anul 1572 să depue jurămêntul de supunere Polonilor împreună cu Logofĕtul Bogdan și Episcopul Isaĭa, pentru care trebue să i sĕ predeĭe Veste. [4]) Și în afacerile statuluĭ fu Isaia întrebuințat. Póte că din causa pretendenților la tronul Moldoveĭ ce se aflaŭ în Rusia: principiĭ Radu din Valahia, Stefan din Moldova și Ión, trimise Domnitorul pe Episcopul la Țarul Ivan cel cumplit la Moscva.

Isaia se aminteşte ca Episcop și într'un document din Iașĭ 1577 Iulie 9, [5]) când Petru Schiopul cu bine-cuvêntarea acestuĭa, a Mitropolituluĭ Anastasie și a Episcopuluĭ de Roman Eustatie, dărui Mănăstireĭ Păngărațiĭ mahalaua Almașul-mic din ocolul Peatra spre a se face a-

[1]) Ist. Episc. de Roman, I p. 194.
[2]) Urechi. Cronica Moldoveĭ, edată de Cogălnicénu, Iașĭ 1852, pag. 179.
[3]) Istoria Mr. Homor.
[4]) Istoria luĭ Ión Lazinschi.
[5]) Hajdăŭ. Arhiva istorica, 1. 2, pag. 27.

colo un sat şi un mitoc. In fine demisionând, veni în (1580) Mănăstirea Sf. Arhangheli Mihail şi Gabriel în Agapia unde sě făcu schimnic. Pétra mormêntală se află în biserica Episcopală din Rădăuţĭ cu următórea inscripţie slavonă: „Acéstă pĭatră este a preasfinţituluĭ nostru părinte a Episcopuluĭ Isaia de Rădăuţĭ, care a trecut la vĭaţa de vecĭ în anul 7101 (1592) Ianuarie 4". Acéstă pĭatră ce se afla odinióră în biserică, acum e zidită la pivniţa Episcopală.

8) Dupě Isaia veni la Episcopia Rădăuţĭ Gheorghe Moghilă. El era dintr'o familie avută şi nobilă şi clădi maĭ întăĭu în valea Suceviţeĭ, împodobită cu o pădure prea frumósă de bradĭ, o bisericuţă de lemn, în locul căria zidi apoĭ o Mănăstire în onórea Inălţăreĭ luĭ Iisus Christos. [1]) Episcopul George cu fraţiĭ sěĭ: Ieremia, Marele Jude şi Balica Hatmanul şi alţĭ boerĭ făcură o conspiraţiune în contra Domnuluĭ Iancu Sasu. Sub pretext că merge să-şĭ sfinţască Mănăstirea lor conjuraţiĭ fugiră în Polonia 7089 (1581). Iar când Petru Schĭopul veni ĭarăşĭ pe tron, veni şi Gheorghe de acolo la Mănăstirea sa Suceviţa. [2])

Ca Episcop de Rădăuţĭ George este numit adesea în documente, aşa de Petru Schiopul 7091 (1582) Ianuar 6, când acesta dărui Mănăstireĭ Suceviţa, care (dupě cum spune documentul) începuse a se zidi de Episcopul George din Rădăuţĭ, dintre satele Domneştĭ satul Suceviţa ce se ţinea de satul domnesc Badeuţ cu morile şi fôntânele de sare etc., şi însemnă tot-odată şi hotarele acestuĭ sat noŭ. [3]) George se maĭ aminteşte în documentele Suceviţeĭ din 1583 Ianuar 6, precum şi într'un document din anul 7091 (1583) August 4, împreună cu Petru Schĭopul dupě o chĭbzuinţă a lor, cu Mitropolitul Teofan, logofětul Stroicĭ şi al treilea logofět Andreĭ, dând împreună 7000 aspri, cu care să se cumpere nişte case ale călugărilor Sf. Sava

[1]) Istoria Episc. de Roman.
[2]) Istoria Manastireĭ Suceviţa, doc. 1.
[3]) Istoria Manastireĭ Suceviţa, doc. 4.

din Iașĭ spre a se zidi o biserică. [1]) Cu bine-cuvêntarea Mitropolituluĭ acestuĭa și a Episcopilor: George de Rădăuțĭ și Agaton de Roman institui (1583 Oct. 4) acest Principe o pomenire anuală în ḑiŭa Mareluĭ martir George la Mănăstirea Moldovița, pentru care dădu Igumenuluĭ Mihail 100 galbenĭ. [2]) Cu consimțimêntul celor treĭ ĭerarhĭ amintițĭ întări acelașĭ Principe 7092 (1694) Ianuar 14 Mănăstireĭ Vĕnătoriĭ din vale lângă Némț stĕpânirea satuluĭ Dăneștiĭ, și Episcopul George cumpără (7092 (1584) Maĭ 28) de la Nicor Hloșcu și fratele sĕŭ Milicĭ satele: Vercouți și Marcorlunca (Lencouti) cu 500 galbenĭ tătăreștĭ. Aceste moșiĭ împreună cu jumĕtate din satul sĕŭ Stănileștĭ la Nistru le dărui în înțelegere cu Mitropolitul Teofan și Agaton, Episcopul de Roman, Mănăstireĭ Sucevița făcută de dênsul, precum spune documentul. [3])

Pe timpul acesta s'a îndreptat calendarul. Papa Grigorie al XIII-le învită și pe Episcopul George 1584 să priméscă acest calendar, el însă nu primi. George dădu apoĭ (7094 (1585) Decembre 14) mărturie împreună cu fratele sĕŭ Ieremia, că strĕmoșiĭ lor, aŭ dăruit Mănăstireĭ Voronéț satul Suhlințe. [4]) George a fost unul dintre puținiĭ Episcopĭ, care avu óre-care influință și asupra afacerilor statuluĭ. Acéstă influință să datorește în mare parte nașterеĭ sale, posițiuneĭ și înrudireĭ cu nobilimea. Ca și frate-sĕŭ Ieremia era în legătură cu Poloniĭ și favorisa, cel puțin în aparență, părerile frateluĭ sĕŭ în privința Bisericeĭ romano-catolice. Precum se întâmpla adesea ĭerarhilor, a fost și George ca judecĕtor. Așa, în unire cu Mitropolitul Teofan, Episcopul Agaton al Romanuluĭ și Logofĕtul Stroicĭ curmă cérta între Mihailescu Uricarĭul și Mănăstirea Moldovița pentru o parte din satul Răcĭulenĭ. [5]) Episcopul George mijloci și învoĭala prin care Grigore Udrea cedă Mănăsti-

[1]) Hajdau. Arhiva istorică T, I. p. 127.
[2]) Istoria Manăstireĭ Moldovița, p. 90.
[3]) Istoria Mănăstireĭ Sucevița, doc. 4.
[4]) Istoria Monastireĭ Voroneț, p. 110.
[5]) Istoria Monastireĭ Moldovița, pag. 99. Ist. Mon. Homor.

reĭ Moldoviţa muntele Teodoreştiĭ pentru 200 galbenĭ şi cu condiţie să i se facă pomenire în fie-care an (1586?).

Din timpul acestuĭ Episcop se află în Mănăstirea Suceviţa o icónă a Maĭceĭ Domnuluĭ (bizantină), pe margine împodobită cu argint, ĭar în dos îmbrăcată cu matase, cu următórea iscripţie: „Părintele Ióchim, Patriarhul de Antiohia a dat acéstă sfântă icónă Părinteluĭ George, Episcopul de Rădăuţĭ, ĭar acesta Mănăstireĭ sale din noŭ zidită, Mănăstireĭ Suceviţa, unde este hramul Inălţăreĭ Domnuluĭ Dumneḑeŭ şi Mântuitorĭuluĭ nostru Iisus Christos. Iar cine se va încerca a înstrěina acéstă icónă, fie Episcop saŭ vre-unul dintre călugărĭ, să nu fie ĭertat de Dumneḑeŭ, de Mântuitorĭul nostru Iisus Christos şi de ceĭ 318 părinţĭ de la Nicea şi partea luĭ să fie cu Iuda Iscariotul, în anul 7195 (1687).

Fiind în ţară aşa de multe mănăstirĭ şi lucrurĭ sacre, e lucru de mirare să se sěvêrşască şi multe nelegĭuirĭ, ba maĭ multe de cât orĭ unde. Chiar şi mâncătoriĭ marĭ nu lipsaŭ. Sub Petru Schĭopul, între alţiĭ chiar logofětul Solomon a sustras baniĭ strînşĭ din ţinutul Sucéva ce se urcaŭ la suma de 70,000 aspri. Episcopul George plăti suma acésta şi primi pentru dênsa (1588 Ianuar 11) de la Domn satul Hrinceştiĭ.

In anul 1590 fu George, până acum Mitropolit în Sucéva încă şi Arhiepiscop (şi anume cel d'ântěiu) în Moldova. Odată cu acésta să înfiinţă în Moldova a treia Episcopie de Huşĭ 1592 (?), de bună sémă în Domnia bětrênuluĭ Principe Aron. Sě înţelege că cu acésta a trebuit să înceteze Mitropolia din Roman, ce era temporală saŭ numaĭ nominală; totuşĭ acesta avea dreptul în eparhia sa a purta cârjă de argint şi primi şi rangul ântěĭu între Episcopiĭ ţěreĭ.

9) Al noulea Episcop în Rădăuţĭ a fost Gedeon I, ca Episcop să găseşte într'un document din anul 1589 Iunie 29, împreună cu Agaton Episcopul de Roman, când Mi-

tropolitul George dărui moşia sa Holovĕţ Mănăstirei Suceviţa. [1])

10) Anastasie Krimko să aminteşte ca Episcop de Rădăuţĭ într'o inscripţie ce se află pe o cruce frumos lucrată şi ferecată cu argint poleit cu aur: „Acéstă cruce s'a hărăzit de Hatmanul Gavril D. Anastasie, Episcop în Rădăuţĭ, 7100 (1592) Mart 7". Ca fost Episcop de Rădauţĭ sĕ află Krimko amintit într'o inscripţie fórte veche originala ce se afla la vechea bisericuţă din Dragomirna: „In numele Tatăluĭ şi al Fiuluĭ, şi al Sfântuluĭ Duch, al Sfinteĭ Treimĭ, unuĭa Dumnedeŭ şi preacurateĭ sale Maĭce, a sfântuluĭ şi dreptuluĭ Enoch şi a sfântuluĭ profet Ilie şi a sfinţilor de Dumnedeŭ grăitorĭ profeţĭ, zidit-aŭ acéstă Biserică umiliţiĭ robĭ şi închinătorĭ aĭ Sfinteĭ Treimĭ: D. Anastasie Krimkovicĭ, fost Episcop de Rădăuţĭ şi D. Luca Stroicĭ marele Logofĕt şi fratele sĕŭ Simeon marele Visternic în dilele bine-cinstitoruluĭ Domn Ieremia Moghilă Voevod, şi a prea ĭubiţilor sĕĭ fiĭ: Io Constantin, Alexandru şi Bogdan Voevodĭ în anul 7110 (1602) Iulie 27. Krimko din familie nobilă fórte onorabilă a fost numaĭ puţin timp Episcop în Rădăuţĭ. Urmaşul sĕŭ.

11. Episcop Teodosie se aminteşte într'un document cu data cam încurcată, împreună cu Mitropolitul George şi Agaton de Roman, dat în Iaşĭ la 7101 (1592) de principele Ieremia Moghilă, (care abea în anul 1595 fu Domn în Moldova) pentru înzestrarea Episcopieĭ de Huşĭ.

Cel d'ântâĭu Episcop de Huşĭ a fost Filoteĭ, [2]) care venea în rândul Episcopilor Moldovenĭ după Episcopul din Rădăuţĭ. Amêndoĭ Episcopiĭ, atât cel din Rădăuţĭ cât şi cel din Huşĭ nu aveaŭ dreptul să pórte paterıţă de argint, ci numaĭ baston de lemn negru cu mânerul de argint şi fără mitră, ci purtaŭ numaĭ sacos. In rang vinea de regulă după Mitropolit, Episcopul de Roman, după acesta venea cel de Rădăuţĭ; şi cel de Huşĭ după cel de Rădăuţĭ.

[1]) Istoria Mănăstireĭ Solca, 65.
[2]) Istoria Episc. de Huşĭ.

La sĕrbătorĭ marĭ şedea Episcopul de Roman de-adrépta Mitropolituluĭ, ĭar cel de Rădăuţĭ şi cel de Huşĭ la stânga. La ungerea Domnitoruluĭ îl luaŭ Episcopul de Roman la drépta şi cel de Rădăuţĭ la stânga şi'l conduceaŭ în altar, unde Mitropolitul îl ungea cu sfântul Mir şi-ĭ cetea rugăcĭunile, dupĕ care ceĭ doĭ Episcopĭ îl conducea în strana domnéscă.

12) Dupĕ Teodosie a fost Episcop în Rădăuţĭ Amfilohie, El se aminteşte împreună cu Mitropolitul George Moghilă şi Episcopul Agaton al Romanuluĭ, într'un document (Sucéva 7105 (1597) Ianuar 22) al princepeluĭ Ieremia când acesta înapoĭa Arménuluĭ Bogdan, averea tatăluĭ sĕŭ Drăgan Danovac, ce se strămutase la Lemberg, acarete rĕmase în Sucéva şi Cotnar. [1]) Ceĭ treĭ ĭerarhĭ numiţĭ maĭ sus se află în documentul aceluĭaşĭ Domn din anul 1597. cu care dărui satul Ulmu mitoculuĭ Mănăstireĭ Sinaĭeĭ, adecă Mănăstireĭ Frumósa închinată Sfinţilor Arhanghelĭ din Iaşĭ, [2]) de aseminea ca martorĭ într'un document din anul 1597 Iulie 7, cu care acelaşĭ principe cumpără de la urmaşiĭ luĭ Iaţcos Dumcos şi Duşcos: satele Horodnicul de sus şi de jos şi aceste moşiĭ le dărui Mănăstireĭ Suceviţa. [3]) El şi Episcopul Agaton mărturisesc într'un document al Mitropolituluĭ George din 25 Martie 1598 prin care se recunóşte schimbul pentru moşia sa Stanileştiĭ cu moşia Arbure (Solca de jos) cu biserică de pĭatră şi curte imprejmuită cu zid, livezĭ, fôntânĭ cu sare, ĭazurĭ cu peşte, pe care o dărui Mănăstireĭ Suceviţa. [4])

Aceste micĭ indicărĭ şi maĭ ales cele ḑise până acum despre Episcopia de Radăuţĭ sunt numaĭ nişte însemnărĭ; căcĭ o istorie a Episcopieĭ de Rădăuţĭ scrisă aşa în cât sĕ reĭasă icóna fie-căruĭ Episcop cu particularităţile sale, este cu greŭ a se face. Materialul istoric lipseşte maĭ cu totul

[1]) Istoria Manăstireĭ de maice Iţcanĭ.

[2]) Hăjdĕŭ. Arhiva istorică III, p. 75. Istoria Episcopieĭ de Huşĭ, II, 226.

[3]) Istoria Mănăstireĭ Horodnic. p. 70—209.

[4]) Istoria Manastireĭ Solca, p. 67.

(încă neesploatat) şi cu conjecturĭ şi îndegetarĭ generale, puţine se pot spune despre *pioşiĭ episcopĭ versaţĭ în sfintele Scripturĭ* s. m. d. Cele premerse despre episcopiĭ de Rădăuţĭ sunt numaĭ nişte urme într'un câmp pană acuma ne umblat. Aceste urme vor deveni maĭ târḑiŭ drumurĭ marĭ. Ast-fel cele ḑise despre numiţiĭ episcopĭ de Radăuţĭ, se póte ḑice şi despre:

13) Episcopul Teodosie Barbovschi, urmaşul luĭ Amfilohie, precum şi despre urmaşiĭ acestuĭa fórte puţine. Teodosie este amintit într'un document din anul 1600 cu numitul maĭ sus Mitropolit şi cu Episcopul Agaton pentru acareturile Mănăstireĭ Frumósa din Iaşĭ ce aparţinea Mănăstireĭ din Muntele Sinaĭ, precum şi într'o învoĭală între Episcopul Filoteĭ şi George Pârcalabul de Némţ, 7112 (1604) August 21 pentru Mănăstirea Secul (Xeropotam) şi Roman. [1]) Teodosie schimbă bastonul negru cu cĭucuriĭ şi n ânerul alb, cu cârja arhiepiscopală, ĭar

14) Ión, Episcopul de Huşĭ trecu la Episcopia de Rădăuţĭ. Intr'o scrisóre a Domnitoruluĭ Ieremia (7113 (1605) Iunie 1) este citat împreună cu Mitropolitul Teodosie şi cu Episcopiĭ Agaton de Roman şi Filoteĭ de Huşĭ ca martorĭ pentru satul Hrinceştiĭ cu heleşteŭ şi móră, ce'l comfimă Domnitorul Mănăstireĭ Solca. [2]) Acelaşĭ patru Ierarhĭ semnară şi documentul din 1606 Ianuar 20, cu care Ana, soţia mareluĭ Logofĕt Golia închină Mănăstirea Golia din Iaşĭ, ce pórtă numele luĭ, Mănăstireĭ Vatoped din Muntele Atos. [3]) De aseminea este citat împreună cu ceĭ-l-alţĭ treĭ ĭerarhĭ, când Domnitorul Ieremia (7114 (1606) Maĭ 12) dărui Manăstireĭ Secul, unde este hramul Tăĭerea Capuluĭ Sfântuluĭ Inainte mergĕtoruluĭ şi botezătoruluĭ Ión, două sate ungureştĭ din ţară: Sabaóniĭ şi Berendeştiĭ cu morile şi ĭazurile lor. [4]) Cu bine-cuvêntarea celor patru ĭerarhĭ:

---

[1]) Istoria Episcopieĭ de Roman, I, p. 226 şi 230.
[2]) Istoria Manăstireĭ Solca, p. 72.
[3]) Istoria Episcopieĭ de Roman, I, 237—38.
[4]) Istoria Episcopieĭ de Roman, 237—38.

a Mitropolituluĭ Teodosie și a Episcopilor: Anastasie de Roman, Ión de Rădăuțĭ și Filoteĭ de Hușĭ dărui în 7114 (1606) Iulie 28) [1]) Simeon Moghilă Mănăstirelor Bistrița și Râșca, Lacul Covurluĭuluĭ la Dunărea împreună cu tóte bălțile ce se țineaŭ de dênsul. Numițiĭ treĭ Episcopĭ sunt amintițĭ într'un chrisov din 7115 (1607) August 29 ca martorĭ, cu care Ureche și soția sa Mitrofana dăruiră Mănăstireĭ Sĕcul, făcută de eĭ, piciorul Sfântuluĭ Ión Botezătorul ce se găsise maĭ înainte în Constantinopole. [2])

Șirul Episcopilor de la Efrem până la Calistru (1606—1709).

15) Episcopul Efrem a fost din Mănăstirea Moldovița. Era contimpuran cu Principiĭ: Constantin Moghilă, Simeon Moghilă, Stefan Tomșa și Radu fiul luĭ Mihnea. El primi de la Constantin (în 1609 April 24) dreptul de a întemeia un asil la Săliște, pe care același principe (1611 Ianuar 14) 'l scuti de orĭ-ce imposit. Efrem însușĭ întări 7117 (1609) Iunie 10, Mănăstireĭ Putna stépânirea asupra Popilor și Diaconilor de prin tóte satele acesteĭ Mănăstirĭ. [3]) El (Efrem) mustră și dojeni (1612 Ianuar 9) pre boĭariĭ și pre funcționariĭ statuluĭ ce se aflaŭ pe lângă lacurile: Covur și Oreah, ca să nu pescuĭască în ele, de óre-ce ele aparțineaŭ Mănăstireĭ Sucevița. [4]) Impreună cu Mitropolitul Anastasie și Episcopul Paul de Roman bine-cuvêntă el și dania Principeluĭ Stefan Tomșa, când acesta în anul 7121 (1613) Mart 30 dărui Mănăstireĭ Némțul un loc pustiŭ la gura Jijieĭ. [5]) Indată după aceĭa (1613 April 19) Efrem prin bună învoĭală schimbă un ferĕstraŭ din causă că avea apă puțină cu un altul a luĭ Grigorie Egumenul Mănăstireĭ Râșca. [6]) In acele ḑile de neliniște, când se

[1]) Arhiva istorică, p. 69.
[2]) Cogălnicénu, partea I, chronice.
[3]) Istoria Mănăstireĭ Putna.
[4]) Istoria Mănăstireĭ Moldovița, p. 31 și 101.
[5]) Istoria Episcopie, de Roman I, 251.
[6]) Istoria Mănăstireĭ Moldovița, p. 101.

luptaŭ și se certaŭ cu furie spre a se ști cine era să ocupe tronul, Efrem îșĭ petrecea dilele sale la stânele Moldoviței ce se aflaŭ între niște munțĭ înalțĭ și o pădure mare de bradĭ. Aicea scrise el o Psaltire pe pergament, ce se află în Mănăstire și pe care o darui acesteĭ Mănăstirĭ cu un blestem pe care l'a scris în acéstă carte, și care sună astfel: „Cu voința Tatăluĭ și cu lucrarea Fiuluĭ și sĕvêrșirea Sfântuluĭ Duh. In dilele bine-cinstitoruluĭ și de Chr'stos ĭubitorul Domn Io Stefan Voevod, fiul luĭ Tomșa Voevod, cu darul luĭ Dumnedeŭ stĕpânitorĭ țĕreĭ Moldoveĭ. Efrem, Episcopul de Rădăuțĭ, a scris acéstă Psaltire de suflet folositóre și pentru sufletul sĕŭ și pentru sufletele părinților sĕĭ o a dăruit Mănăstireĭ Moldovița, unde este biserica prea Sânteĭ Născĕtóreĭ de Dumnedeŭ. Iar cine din îndemnare diavoléscă o va lua și o va duce aĭurea unde-va afară din Mănăstire acela să fie afurisit de Domnul, Creatorul Ceruluĭ și al pămêntuluĭ, de prea curata sa Maĭcă, de sfințiĭ părințĭ ceĭ din Nicea și de toțĭ sfințiĭ și să aĭbă parte cu Iuda. In anul 7122 (1618)". Aicĭ în Moldovița într'un unghiŭ al zidului de încunjurare Efrem zidi între aniĭ 1610—1612 frumósa locuință cu un rênd ce se află și acum în ruine în curtea Mănăstireĭ. Acolo în biserica Mănăstire 'șĭ află el și locul de odihnă în anul 1619. [1])

16) Ca și predecesorul sĕŭ în Episcopia de Rădăuțĭ era și Episcopul Atanasie din Mănăstirea Moldavița. Cu binecuvêntarea sa, a Mitropolituluĭ Anastasie și a Episcopuluĭ de Roman Paul dădu Principele Stefan fiul luĭ Tomșa Mănăstireĭ Solca zidită de el în anul 1615 Maĭ 12, 12 salașe de țiganĭ cumpĕrațĭ de el cu 400 galbenĭ și ceva maĭ înainte 13 Martie 1615, satele: Rădăuțĭ, Drăgăneștiĭ Hrinicеștiĭ, Ivăneștiĭ, Costeștiĭ și Mănastireniĭ. [2]) Atanasie a fost present, împreună cu ceĭ-l-alțĭ ĭerarhĭ, când același Domnitor (1615 Oct. 25), după sfatul sĕŭ a dăruit Mănăstireĭ

[1]) Istoria Mănăstireĭ Moldovița, p. 30.

[2]) Istoria Mănăstireĭ Solca, p. 72 și 78.

Solca satul Botoşana. [1]) De asemenea a fost el şi la dania din 7123 (1615) Iulie 28, şi August 1, când acest principe recunoscu prin o hotărîre judecătoréscă posesiunea călugărilor din Solca asupra satuluĭ Caşvana şi Solca de Jos (Arbure) ce era în cértă. [2]) Atanasie a fost scurt timp Episcop, şi

17) Efrem, al treilea Episcop al Episcopieĭ de Huşĭ, veni (1616) la Rădăuţĭ. Efrem bine-cuvêntă împreună cu Mitropolitul Anastasie Krimko şi Episcopiĭ: Anastasie al Romanuluĭ şi Mitrofan al Huşilor (1615?) dania Domnuluĭ Stefan Tomşa cu care Mănăstirea Solca fundată de el primi marele lac Luciul la Prut. [3]) Un an după aceĭa (1617 Mart 25), bine-cuvêntă împreună cu Mitropolitul Teofan dania Principeluĭ Radu prin care acesta închina Mănastirea Galata la Sf. Mormênt din Ierusalim. [4]) Precum se întâmpla adesea, cu micĭ întreruperĭ, aşa era şi în dilele Episcopuluĭ Efrem timpurĭ grele în Moldova. Gaspar Vodă fu învins (19 Sept. 1620) la Ţuţora, două mile departe de Iaşĭ într'o luptă care a fost fórte nenorocită pentru Polonĭ. Pe când fugea a fost omorît de ceĭ ce'l însoţaŭ în frunte cu Hatmanul Vasile Şeptelicĭ şi Cămăraşul Goĭan. Acest Şeptelicĭ amanetă cu documentul din 1620 mareluĭ Vornic Ieremia satul Nemericeniĭ pentru 20 de ĭepe în valóre de 200 de galbenĭ unde aŭ fost martorĭ Mitropolitul Anastasie şi Episcopiĭ Efrem şi Mitrofan de Huşĭ. [5])

Al 18-lea Episcop de Rădăuţĭ a fost Evloghie. Acesta împreună cu Mitropolitul Anastasie Krimko şi Episcopiĭ Anastasie al Romanuluĭ şĭ Paul de Huşĭ, (anul 1623 Sept.?) aŭ fost faţă la recunóşterea din partea sfatuluĭ ţěreĭ, prin care se înapoĭa călugărilor din Mănăstirea Suceviţa satul Verbie ce li se luase de Hatmanul Balica. [6]) Cu bine-cu-

[1]) Istoria Manastireĭ Solca, p. 80.
[2]) Idem p. 75 şi 78.
[3]) Foia pentru minte, inimă şi ştiinţă de Bariţ, 1845 Ian., p. 42 şi Istoria Man. Solca, p. 96.
[4]) Codrescu. Uricar V, p. 215.
[5]) Documentele Mitropolieĭ, p. 827. Episc. de Roman, 1, p. 253.
[6]) Ateneul român. 1861 Maĭ şi Iunie, p. 13.

vêntarea acestor patru Arhiereï, scuti în anul 1623 Mart 5 Principele Stefan Tomşa, fundatorul Manastireï Solca, satele mănăstireştı: Solca şi Faraónii de tóte darile şi sarcinile, [1]) şi întari (1623 Iunie 17) cu bine-cuvêntarea acestor Ierarhï cele 12 salaşe de ţiganı aï Manăstireï, în total 48 de suflete. [2]) Prin un schimb din 1625, cu învoirea Episcopuluï Evlogie, primi Manăstirea Solca satele ce eraŭ în cértă: Hrinceştiï, Iaslovĕţ şi Ceploniţa de la Suceviţa, dând în schimb Iobăneştiï şi Kristineştiı din ţinul Dorohoiŭ. [3]) Şi principele Radu în a doŭa domnie a sa urma exemplul predecesorilor sĕï în privinţa Mănăstirelor. In înţelegere cu Mitropolitul şi Arhiepiscopul Atanasie, a celor treï Episcopï şi a boierilor, întari prin un hrisov în urma uneï închieri judecatoreştï (1625 S. 20) stĕpânirea Manăstireï aceştia asupra satelor Radauţï, Dragăneştï, Kraniceştï, Ivancicáuţı şi Perleşenı. [4]) Tot ast-fel se purta şi Principele Miron Barnovschi faţă cu Solca. Cu bine-cuvêntarea numiţilor treï ĭerarhï, a Episcopuluï Mitrofan de Huşï şi consimţimêntul tuturor boerilor scuti el în 7135 (1627) Maï 5 pre ţiganiï acesteı Mánastirï de tóte darile şi angariele catra stat, fiind că mulţï dintre dênşiï din causa asuprireï vatafuluï lor şi a celor din serviciul Hatmănieï, fugiseră. [5])

Viaţa Episcopilor din Rădăuţï era uniformă şi faptele lor eraŭ după obiceĭul vechiŭ. Eï aveaŭ puţină influinţă la curtea domnéscă. Lucrările lor se margineau la: Sfinţirï, botezurï, cununiï, înmormêntărï şi alte ocupaţiunï bisericeştï, serbărï despre pompa carora nu s'ar putea tocmaï multe vorbi. Ca şi predecesoriï sĕï a fost, şi

19) Dionisie Episcopul Rădăuţilor. Mitropolit şi Arhiepiscop era pe atuncï Anastasie Krimko; ĭar Episcopï Ata-

---

1) Istoria Manastireï Solca, p. 83.
2) Istoria Mănastireï Solca, p. 85.
3) Ist. Măn. Solca, p. 91.
4) Ist. Man. Solca, p. 92.
5) Ist. Man. Solca, p. 95.

nasie la Roman și Mitrofan la Hușĭ. Aceștĭ patru ĭerarhĭ bine-cuvêntară dania Principeluĭ Miron Barnovschi Moghilă în Iașĭ, când acesta (1627 Decem. 9) dărui Mănăstireĭ Barnovschi din Iașĭ zidită de dênsul în onórea Adormireĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, satul Toporăuțĭ cu ĭazul și morile de pe el și scuti satul acesta de orĭ-ce dare și sarcine către stat. [1]) Aceștĭ patru Arhipăstorĭ cu boĭariĭ mărturise c în anul 1628 Noembre 28 pentru o cumpĕrătóre a unor bunurĭ, ce o facură călugăriĭ Mănăstireĭ Barnovschi. [2]) In anul 1628 Iunie 16 Episcopul Dionisie, împreună cu ceĭ-l-alțĭ Episcopĭ, Egumenĭ și Masilĭ etc. se plânseră la Domnitorul Miron Barnovschi, ca prin scutirile ce se aduc unor sate, moșiile lor devin pustiĭ, și locuitoriĭ sĕ mută prin acele sate scutite și alte sate, așa că satele lor rĕmân góle; apoĭ părcalabiĭ intră prin sate și pradă pe ómenĭ fără nicĭ un drept, necinstesc femeile și fetele ómenilor onorabilĭ și apasă pre saracĭ, punêndu-ĭ în fiéră și la lucrurĭ grele (cĭobotesc), și așa fac și servitoriĭ hătmanieĭ și vatafiĭ țiganilor spre a-ĭ asupri pre țiganĭ și a-ĭ răpi. Principele Barnovschi a fost bine-voitor Episcopuluĭ Evlogie și în anul 1629 April 10. Și anume, întări el tot pentru Mănăstirea Solca posesiunea laculuĭ Lucĭul; când ar voi să pescuĭască cineva acolo afară de Mănăstirea Solca, să dea fostuluĭ Episcop Evloghie a cincia parte din pescele prins. [3]) Satul Meleșĕuțĭ cu locuitoriĭ, pe care-l cumpĕrase el și satul Merezeĭ le dărui el suroreĭ sale Ana. [4]) In anul 1631 Dionisie era Episcop de Roman, și

Evlogie primi ĭarășĭ cârja păstorală a Episcopieĭ de Rădăuțĭ. Ca atare sĕ amintesce împreună cu Mitropolitul Atanasie și Episcopiĭ: Dionisie al Romanuluĭ și Mitrofan al Hușilor într'un document din 10 Ianuarie 1631 al principeluĭ Moisi Moghila pentru protecțiunea țiganilor și ĭarașĭ într'un hrisov din 1633 Sept. 9 cu care acelașĭ prin-

---

[1] Bohotin, 75.
[2]) Documentele Mitropolieĭ, n. 638.
[3]) Istoria Mănăstireĭ Solca, p. 35 și 96.
[4]) Istoria Manăstireĭ Solca, p. 98.

cipe dă óre-care scutirĭ preoţilor din Iaşĭ. Cu Mitropolitul Varlaam, Episcopiĭ: Mitrofan al Romanulu, Gheorghe al Ḑuşilor şi toţĭ boĭeriĭ aŭ fost faţă, când Vasile Vodă dărui în anul 7143 (1635) April 7 Mănăstireĭ Solca opt scutelnicĭ. [1]) In anul 1637 Octombrie 10 cumpĕră Evloghie încă un acaret cu 100 leĭ. [2]) Din vechea Mănăstire Moldaviţa, ce a fost zidită de Alexandru cel bun aŭ eşit ĭarăşĭ mulţĭ demnitarĭ bisericeştĭ. Aşa

20) Anastasie, care veni acum Episcop în Rădăuţĭ, fu tuns călugăr în acéstă mănăstire. Ca Episcop institui el în anul 7147 (1639) Iunie 13, în Mănastirea Putna o pomenire în Duminica brânzeĭ (domenica Azivuluĭ), pentru care dadu 100 galbenĭ şi maĭ tărḑiŭ ĭarăşĭ o sută [3]) Cât-va timp dupĕ aceĭa Mănastirea Burdujenii pe baza unuĭ document falşificat pretindea, că Tóder Moghila ĭ-ar fi dat satul Napadova la Dnistru, ĭar călugăriĭ din Dragomirna susţineaŭ pe baza unuĭ document, că Tóder a lasat satul acesta fratelui sĕŭ Ieremia încă fiind în viaţă. Dupĕ mórtea luĭ Ieremia a vêndut soţia acestuia dupĕ cum spune actul de vênḑare Mitropolitului Anastasie Krimka satul numit, pe care-l dărui Mănastireĭ sale Dragomirna. Falşificarea a fost descoperită, şi de aceĭa Principele Lupul cu boeriĭ, Mitropolitul Varlaam, şi Episcopiĭ: Evloghie al Romanuluĭ, Anastasie al Radăuţilor şi George de Huşı confirmă Dragomirnenilor posesiunea satuluĭ, 7149 (1641) April 15. [4]) Anastasie cu Mitropolitul Varlaam şi cu Episcopiĭ: Evlogie al Romanuluĭ şi George marturisesc şi adeveréză (1642), că Ieromonahul Partenie din Mănastirea Bisericaniĭ la Sf. Ioan Cuvêntătorul de Dumneḑeŭ a făcut schitul Soveja la Babe în districtul Putna. In rĕsboĭul (1636—1637) dintre Mateĭ Principele Valahieĭ şi Vasile Lupul, fiind Mănăstirea ruinată, în urma închiereĭ paceĭ şi dupĕ sfatul Mitropolitului

[1]) Istoria Mănăstireı Solca, p. 99.
[2]) Ist. Măn. Solca, p. 100.
[3]) Istoria Manăstireı Putna.
[4]) Istoria Mănastireĭ Dragomirna, (manuscris).

Varlaam, a fost restaurată de catre Principele Mateĭ în anul 1645. [1]) Acest Episcop luă parte cu Episcopul Evloghie al Romanuluĭ la Sinodul ce s'a ţinut în Iaşĭ la anul 1642 pentru confirmarea mărturisireĭ ortodoxe făcută de Petru Moghilă, şi provocata de un catehism a luĭ Kiril Lucaris, locţiitor de Patriarh în Constantinopole, ce se publicase la Geneva în anul 1632. Pe timpul acesta (1649 Fevruarie 24) întări Principele Vasile eficacitatea lucrarilor judecătorielor bisericeştĭ. In anul 7166 (1658) Maĭ 10 apare în documente ca episcop al Romanuluĭ, unde trecu Anastasie încă din anul 1651. Dupĕ rang urmaşul sĕŭ fu:

21) Sava, Episcopul de Huşĭ, care trecu la Rădăuţĭ sĕ aminteşte ca Episcop de Radauţi într'un document din 1656 April 5, împeruna cu Mitropolitul Gedeon şi Episcopii: Anastasie al Romanuluĭ şi Iorest al Huşilor, prin care principele George Stefan ia sub protecţiunea sa Biserica Sf. Nicolae din Şchei la Braşov. [2]) Sava a fost Episcop la Roman şi apoĭ Mitropolit. Iorest a fost în anul 1657 pentru scurt timp Episcop de Huşĭ; daca a fost el cât-va timp şi Episcop la Rădăuţĭ, ar trebui să se aducă óre-care date positive.

(Va urma)

[1]) Istoria Episcopieĭ de Roman, 1. p. 264.
[2]) Istoria Episcopiei de Huşi p. 122.

STUDII CRITICE

ASUPRA

PĂRERILOR LUI HERBERT SPENCER

DESPRE ORIGINEA ȘI FORMA PRIMITIVĂ A RELIGIUNEĬ.

(Urmare, vedĭ anul al XIV-lea, No. 7, pag. 538).

Am vĕḑut ca H. Spencer în formularea teorieĭ sale animiste ĭesa din urmatórele treĭ teze principale: Intaiu, ca principiul desvoltareĭ progresive constitue o lege esențiala și nemutabila a istorieĭ omenireĭ, care îmbrațoșază cu o putere egală tóte sferile eĭ, neexcluḑênd chiar și religiunea; al doilea, că starea primitivă a omenireĭ a fost stare nu de maturitate, ci de complecta copilarie și selbatăcie, din care apoĭ gradat s'a desvoltat o cultură tot maĭ înalta; în fine al treilea, ca selbateciĭ actualĭ sunt representanțiĭ omenireĭ primitive sub tóte punctele de vedere. Acestea sunt principiele fundamentale pe carĭ să razima teoria animistă a luĭ H. Spencer. Odată rĕsturnate aceste principiĭ, cade apoĭ de la sine și întréga teorie. In adevĕr, în basele acesteĭ teoriĭ găsim observațiunĭ culese în diferite timpurĭ de pe la diferite popórĕ sĕlbatice, carĭ, propriu vorbind, marturisesc numaĭ, ca la selbatecĭ exista unele sau altele obiceĭurĭ, superstițiunĭ și credințĭ religióse. H. Spencer însa, interpretând în diferite chipurĭ aceste obiceĭurĭ, superstițiunĭ și credințĭ religióse, în mod cu totul arbitrar îșĭ permite a considera de demonstrată ideĭa, ca sĕlbatecul actual este representantul omuluĭ primitiv, și pe acest mo-

tiv, interpretaţiunea vieţeĭ religióse a sĕlbatecilor actualĭ facută de el o da drept teorie de explicaţiune a origineĭ primitive a religiuneĭ genuluĭ uman. Dar óre sĕlbatecii actualĭ, citaţĭ de H. Spencer, să fie adevĕraţii representanţĭ aĭ omenireĭ primitive? Saŭ, formulând alt-fel chestiunea, óre starea primitivă a omenireĭ să fi fost stare de complecta sĕlbătacie, din care apoĭ, în mod neînţeles şi neexplicabil, a trebuit să se desvolte tótă cultura neamuluĭ omenesc? A considera aceste chestiuni de rezolvite, pot numaĭ ómenĭ de cutezanţa luĭ H. Spencer, carĭ, pe principiĭ nedemonstrate, pe axiome falşe, nu să sfiiesc a construi teoriĭ de alt-fel fórte pretenţióse;—iar nicĭ cum ómeniĭ, carĭ în cercetările lor urmézä strict datelor ştiinţifice şi nu-şĭ permit a emite teoriĭ gratuite. Nu în zadar există opiniune cu totul contrara pareręĭ luĭ H. Spencer despre starea primitivă a omuluĭ,—opiniune întemeĭată pe o suma de date istorice, etnologice, lingvistice şi susţinută cu mult succes de un numĕr însemnat de celebrităţĭ din tóte ramurile ştiinţeĭ moderne. Dar să revenim la chestiune şi să ne întrebăm: Care a fost starea primitivă a genuluĭ uman? Daca acéstă stare a fost cea de sĕlbatacie complecta, apoĭ noĭ nu putem înţelege cum a fost posibil ca omul primitiv, aflându-se într'o stare atât de josnică, să se fi putut cultiva prin propriele sale mijlóce; cum în mijlocul uneĭ sĕlbătăciĭ complecte a fost posibil progresul, visat de H. Spencer? Acest lucru devine cu totul neexplicabil, chiar când considerăm datele raportate de antropologie. In adevĕr, sa ne imaginăm pe om în cea maĭ perfectă stare de sĕlbatacie, locuind împreună cu fiarele sĕlbatece prin fundul padurilor, adîncul peşterilor şi crăpaturile munţilor, perpetuŭ în lupta pentru existenţă, perpetuu ameninţat a fi sfăşieat de fiarele ce-l încunjuraŭ şi-l urmareaŭ necontenit, şi carĭ pe acele timpuri eraŭ cu mult maĭ numeróse şi maĭ înfioratóre de cât cele actuale. Să întrébă acuma, cum óre acest om, care cu marĭ greutăţĭ de abea îşĭ putea afla hrana ḑilnică, care pururea era cuprins de gróza de a nu deveni el însuşĭ hrană animalelor ce-l pândeaŭ, a putut prin propiele sale puterĭ a eşi din sĕlbatacia în care era cufundat, şi a-şĭ crea o stare culturală maĭ înalta? A admite acésta însémnă a emite o ipoteză nu numaĭ contrară tradiţiuneĭ tuturor popórelor, dar care are în contra sa o sumă de fapte istorice. In adevĕr, cu cât omul primitiv sĕ afla într'o stare

maĭ bestială, ceĭa ce'l făcea a fi insensibil chiar la durerile cele maĭ viĭ, cu atâta el a trebuit sa simţĭasca maĭ puţină necesitate de a eşi din starea în care se afla, şi a'şĭ crea o alta maĭ bună. Singur Spencer admite, ca triburile barbare ale Fegienilor şi Andamanilor ar fi rĕmas vecinic în starea lor josnică, dacă Europeniĭ n'ar fi intervenit şi nu le-ar fi rîdicat la o stare maĭ bună. Dacă-ĭ aşa, apoĭ nu putem înţelege prin ce minune omul primitiv, a căruĭ stare era cu mult maĭ mizerabila de cât a triburilor amintite maĭ sus, a putut singur de sine, fără ajutóre şi fară exemple de imitat, să se rîdice treptat de la bestialitate la o stare de cultură. A invoca în casul de faţă legele necesare ale evoluţiuneĭ, ḑicênd că ele ar fi facut pe omul primitiv a eşi din starea luĭ de bestialitate, nu însémnă nicĭ de cum încă a rezolvi chestiunea. Evoluţiunea nu e nicĭ cum o causa; ea e un fapt, şi acest fapt, departe de a ne da o explicaţiune, singur are nevoe de a fi explicat. Evoluţiunea presupune ceva în care ea sa sĕvêrşeşte şi acest ceva în casul de faţă este omenirea. Dar pentru ca evoluţiunea, sau maĭ bine ḑicênd progresul, să se fi putut începe în omenire, neaparat a trebuit ca condiţiunile primitive de existenţă să fi fost ast-fel, în cât numĕrul şanselor favorabile progresuluĭ sa fi prevalat de la început asupra numĕrul şanselor contrare. Dar, după tabloul condiţiunelor primitive de existenţă presentat de H. Spencer, noĭ trebue sa afirmăm contrarul, ca adica, şansele contrare progresuluĭ au întrecut cu mult pe cele în favórea luĭ, şi de aicĭ progresul în omenirea primitiva, precum ş'o închipue H. Spencer, devine cu totul imposibil. Nu trebue să uĭtăm de asemenea şi faptul, considerat asta-ḑĭ ca lege fisiologică, după care, cu cât maĭ mult scoborâm scara animala, cu atâta maĭ mult observăm o trecere maĭ repede de la copilarie la starea de maturitate. Acest fapt sa observa asemenea şi în regnul uman: La rasele inferióre perióda de desvoltare durează un timp mult maĭ scurt şi individul ajunge maĭ curând la maturitate, după care apoĭ organismul îşĭ perde plasticitatea sa; progresul nu maĭ este posibil, şi acéstă stare staţionară e urmată îndata de bĕtrâneţa şi gârbovire. Acésta lege fisiologică a trebuit sa facă încă maĭ dificilă şi imposibilă rîdicarea omenireĭ primitive din starea eĭ de bestialitate, presupusa de H. Spencer, la o stare maĭ înaltă. Conclusiunea la care suntem duşĭ de observaţiunea

faptelor este că: Cu cât condiţiunele primitive de existenţă aŭ fost maĭ nefavorabile şi grele, cu atâta omenirea a fost maĭ puţin înarmata de a triumfa asupra lor; cu cât obstacolele carı sa opuneau progresuluĭ au fost maĭ marı şi maĭ numeróse, cu atâta şansele favorabile progresuluĭ aŭ fost maĭ micĭ şi neînsemnate. Acéstă conclusiune trasă din fapte evidente combate cu multa putere teoria progresuluĭ spontaneu a luĭ H. Spencer, după care omul primitiv prin propriele sale puterĭ s'ar fi rîdicat din starea de bestialitate, în care l pune H. Spencer, până la cea de civilisaţiune. (1)

Sa ascultam cum raţionézı relativ de acéstă chestiune un barbat celebru al timpurilor moderne, care merită tótă credarea: „Că sĕlbatacia a fost starea primitivă a specieĭ nóstre, dice Benjamin Constant, acésta filosofiĭ seculuiuĭ al noua spre-decelea s'au decis a o afirma cu o mare uşurinţa. Tóte sistemele lor religióse şi politice plécă de la ipoteza uneĭ rase redusa primitivamente la condiţiunea sĕlbatecilor, rătacinzĭ prin padurĭ şi certându-se de la ghinda stejaruluĭ şi carnea animalelor; dar daca acésta a fost starea naturala a omuluĭ, apoi prin ce mijlóce el a eşit dintr'ênsa?

Raţionamentele, carı de ordinar sĕ pun în mintea omuluı primitiv pentru a-l face sa adopte starea socială, nu conţin óre un evident *petiţio principiĭ?* (2) Nu sa învârtesc óre ele într'un cerc vicios? Aceste raţionamente nu presupun óre starea sociala ca deja existenta? Bine-facerile eĭ nu pot fi cunoscute de cât după ce cine-va s'a bucurat de ele. După acest sistem, societatea ar fi resultatul desvoltăreĭ intelectuale, pe când în realitate desvoltarea intelectuala nu e de cât resultatul societaţeĭ.

A invoca hasardul, ar însemna a considera de causă un cuvênt fară sens. Hasardul nu triumfa nicĭ odată asupra natureĭ. Hasardul n'a civilisat nicĭ odata speciele inferióre, carĭ, după ipoteza filosofilor noştri, ar fi trebuit să întâlnească şanse fericite.

A dice ca civilisaţiunea s'a împrumutat de la streinĭ nu

(1) Comp. *Ludovic Carrau;* La Con cience psychologique et morale dans l'individu et dans l'histoire. Paris, 1887, pag. 161, 162, 163 etc.

(2) *Petiţio principii*, saŭ *circulus in demonstrando* este o figura sofistică, care sa comite, când ıea ca premisa, din care sa resulte conclusiunea de demonstrat, o judecata, care din contra ar avea ea însăşı nevoıe de acea demonstraţiune pentru a fi admisă de adeverata.

însémnă nicĭ cum că am deslegat problema. Vom putea arăta învĕţătorĭ instruind pe elevĭ, dar nu vom putea spune cine a instruit pe învĕţatorĭ. Ş'apoĭ, ce e maĭ mult, sĕlbaticiĭ resping civilisaţiunea când le-o propune cine-va.

Cu cât mai mult omul e apropiat de starea sĕlbatecă, cu atât maĭ mult el e staţionar. Hórdele rătacitóre, descoperite la extremităţile lumeĭ cunoscute, n'aŭ facut un singur pas spre civilisaţiune. Locuitorii cóstelor, pe care Nearc i-a visitat, aŭ rĕmas şi pana asta-ḑĭ aceia ce eraŭ cu două miĭ de anĭ în urmă. In present, ca şi atuncea, aceste hórde îşĭ dobîndesc din mare subsistenţa lor nesigură. In present, ca şi atuncea, bogăţia lor constă din oseminte aquatice, aruncate de flote pe maluri. Nevoia nu i-a instruit; meseria nu ĭ-a luminat, şi voĭajoriĭ modernĭ ĭ-aŭ aflat într'aceiaşĭ stare, în care eĭ au fost observaţĭ, sunt acum doua-ḑecĭ de secole, de amiralul luĭ Alexandru.

Tot acésta sa póte spune şi despre sĕlbaeciĭ descrişĭ în anticitate de Agatharchide, în ḑilele nóstre, de cavalerul Bruce. Incunjuraţĭ de naţiunĭ civilisate, vecine cu regatul de Meroe, atât de cunoscut prin sacerdoţiul sĕu, egal în putere ca şi în ştiinţa cu sacerdoţiul egiptean, aceştĭ sĕlbatecĭ au rĕmas în abrutizarea lor: unii să lungesc pe sub arborĭ, mulţumindu-sĕ a încovoia ramurile lor şi ale fixa în pământ; alţiĭ întind curse rinocerilor şi elefanţilor, carnea carora eĭ o usuca la sóre; alţiĭ urmăresc sborul greoiŭ al struţilor; alţiĭ în fine culeg stolurile de locuste împinse de vênturĭ în deşerturile lor, saŭ resturile crocodililor şi ale cailor de mare, pe carĭ mórtea le oferă lor; şi maladiele pe carĭ Diodor le descrie ca provenite din aceste alimente impure, acopĕr înca şi astă ḑi pe descendenţiĭ acestor rase nenorocite, pe de-asupra capuluĭ cărora aŭ trecut secole întregĭ, fara a aduce asupra lor nicĭ ameliorare, nicĭ progres, nici descoperiri". (1)

In urma acestor fapte evidente, noĭ nu putem înţelege cum maĭ póte avea loc ipoteza lui H. Spencer, dupĕ care omul primitiv, rupênd singur lanţurile selbatăcieĭ complecte de care era încunjurat, a reuşit prin propriele sale puterĭ a sĕ desvolta şi cultiva.

Intr'o lucrare seriósă, despre *originea civilisaţiuneĭ* (2),

(1) Comp. *Benjamin Constant*, De la Religion. cartea I, cap. VIII.
(2) Comp. Bulletin de la Société d'antropologie de Paris, Iulie şi August, 1871.

D. Ch. Ploin a demonstrat, că la nicĭ o naţiune din Europa civilisaţiunea nu s'a desvoltat spontaneŭ, prin forţe'e propriĭ ale populaţiunelor indigene. Grecia şi Roma aŭ împrumutat din afară tóte elementele progresuluĭ lor. In Egipet şi Haldeia trebue să căutăm originele civilisaţiuneĭ occidentale, care lucru, precum am vĕḍut maĭ sus, îl afirmă şi H. Spencer. Rĕmâne a ne explica numaĭ pentru ce civilisaţiunea a luat naştere în Egipet şi Haldeia, ĭar nu aĭurea. Explicaţiunea acestuĭ fapt, ḍice D. Ch. Ploin, nu póte fi cautată de cât în consideraţiunele etnologice şi climaterice. La acésta noĭ vom respunde, ca consideraţiunele etnologice nu pot avea nicĭ o valóre în casul de faţă pentru că, maĭ întâĭ de tóte, nimica nu ne indică ca în Egipet şi Haldeia a fost o rasa deosebită, dotată cu aptitudenĭ speciale; pentru ca în fine va trebui sa se demonstre ca populaţiunele Egiptene şi Haldeene, care cele întaĭ s'aŭ civilisat, aparţin uneĭ aceĭaşĭ rasa, şi apoĭ că acéstă rasă n'a avut representanţĭ în ţĕrile vecine. Va trebui sa se demonstre că rasa arică, care a apărut maĭ în urmă pe scena civilisaţiuneĭ, a fost inferióră popórelor amintite maı sus,—ea care maĭ pe urmă le-a întrecut atât de mult. Singurele numaĭ condiţiunele climaterice ar părea că daŭ luĭ Ch. Ploin explicaţiunea ce noĭ o căutăm. Adevĕrata causă pentru care Haldeeniĭ şi Egipteniĭ s'aŭ civilisat înaintea altor popóre el o vede în caracterul particular al localitaţilor locuite de eĭ. Dar orĭ cât de ingeniósa s'ar părea acésta explicaţiune, totuşĭ insuficienţa eĭ ne suprinde la prima privire. Cacĭ daca condiţiunele climaterice sunt adevĕrata causă pentru care civilisaţiunea a luat naştere în ţĕrile, în carĭ ea întâĭaşĭ data a înflorit, apoĭ pentru ce aceste ţĕrĭ maĭ pe urmă aŭ decăḍut în barbarie saŭ aŭ rĕmas într'o stare staţionară, în timp ce ţĕrile în carĭ aceste condiţiunĭ lipsesc cu desĕvêrşire au ajuns a fi în capul civilisaţiuneĭ. Acest fapt evident e în de-ajuns pentru a resturna teoria luĭ Ch. Ploin. (1)

Istoria nu ne presinta nicĭ un exemplu bine constatat că vre-un trib singur de sine ar fi trecut de la starea sĕlbatecă către cea civilisată. Din contra noı le vedem tot maĭ mult degradându-se, şi puţin câte puţin sfârşind prin a se stinge. Ipoteza principiuluĭ desvoltăreĭ progresive a luĭ H. Spencer, dupĕ care omul, începênd de la animalitate,

(1) A să vedea *B. Pozzy,* La Terre et le récit biblique de la création, pag. 406.

s'ar fi rîdicat spontaneu prin grade succesive până la punctul unde noï îl vedem asta-ḑï la popórele occidentale, este un pur roman contra căruïa istoria şi tradiţiunele primitive protesta.

Pentru ca omul primitiv să pótă eşi din starea luï rudimentară a fost absolut necesar ca el sa priméscă o impulsiune din afară, cu totul superióră puterilor luï individuale. Acéstă putere din afara a fost intervenţiunea divină, fără care civilisaţiunea devine un fapt cu totul neexplicabil. Dacă Egiptenii şi Haldeenii, a căror origine să perde în nóptea timpurilor, aŭ fost primile naţiunï civilisate, acésta eï o datoresc numaï învecinăreï lor de leagănul primitiv al neamuluï omenesc, precum şi împrejurăreï caracteristice că, din tóte popórele anticităţeï, afară de Evreï, numaï la eï s'a conservat în mod maï pur tradiţiunea primitivă despre cunoştinţele comunicate de Dumneḑeŭ omuluï înca din ḑilele creaţiuneï. Dar aicï ne întâlnim cu observaţiunea luï H. Spencer, care ḑice că în studiarea şi resolvirea chestiuneï despre cultura primitivă nu-şï pot avea locul încercările de a baza opiniunele ştiinţifice pe revelaţiune. La acésta noï respundem, că chestiunele despre cultura primitiva şi despre originea religiuneï în neamul omenesc, pentru ştiinţă vor rĕmânea pentru tot-déuna chestiunï nedezlegate, de óre-ce, chiar dupĕ esenţa lor, ele nu pot avea de cât o rezolvire problematică, întemeiata pe conjecturï hipotetice despre starea primitivă a omuluï şi despre întaile sclipirï ale desvoltăreï luï spirituale. De aceïa şi teória luï H. Spencer despre cultura primitivă şi originea religiuneï, neeşind din categoria conjecturelor hipotetice, nu póte avea nicï o valóre ştiinţifica seriósă; ea nu aruncă nicï o lumina asupra chestiuneï despre originea religiuneï şi a cultureï în neamul omenesc, lăsând acésta întrebare maï încurcată chiar de cât cum s'ar părea ea la prima privire din punctul de vedere al criticeï nóstr·. Şi dacă H. Spencer pretinde, că teoria sa e bazată pe rezultatele positive ale investigaţiuneler arheologice, istorice, etnografice şi linquistice, apoï nu trebue sa uïtăm ca nicï arheologia, nicï istoria, nicï linquistica şi nicï orï-care altă ştiinţă nu póte patrunde cu cercetările şi investigaţiunele sale pana la momentul principial (începĕtor) de la care omenirea ş'a luat începutul existenţeï sale;—şi tocmaï pentru acésta, în deslegarea unor ast-feï de chestiunï, precum

sunt chestiunele despre originea culturei şi a religiunei în neamul omenesc, ştiinţa nu póte merge de cât pe calea analogiilor şi comparaţiunelor problematice, a diferitelor conjecturi şi hipoteze, neavênd posibilitate a sta pe terenul sigur al observaţiunei faptelor. Incă cu mai mari dificultaţı are a se lupta ştiinţa când. pentru a resolvi chestiunea despre originea culturei şi a religiunei în neamul omenesc, ea este nevoită a face observaţiuni asupra vieţei actuale a omului, staruindu-se a afla în ea baza psihică din care a provenit cultura şi religiunea primitivă. (1)

Dar sa revenim asupra chestiunei şi să vedem cum ni sa presinta ea din punctul de vedere al revelaţiunei divine. Dicênd că Dumnedeu a creat pe om în etate adultă şi într'o stare de civilisaţiune relativă (2), Biblia ne dă o marturisire, care, departe de a fi în contradicere cu datele ştiinţifice, singură numai ne póte explica provenienţa culturei primitive. La un asemenea resultat trebue sa vie ori-ce filosofie profundă, ori-ce studiŭ istoric serios, „caci, chiar dupĕ ordinul naturei, observa Toma Aquinat, perfectul există înainte de imperfect, realul înainte de posibil... Aceea ce a creat Dumnedeŭ la început, a trebuit să aibă fire nu numai pentru sine însuşi, dar să transmită firea şi altora, şi de aceia ea a trebuit să fie creată în stare de perfecţiune, caci numai în o ast-fel de stare ea a putut servi de început şi origine a altora. Omul serveşte de origine a altuia nu numai prin naşterea corporala, ci tot odata şi prin instrucţiunea şi educaţiunea altuia. De aceia primul om a trebuit să apara perfect, atât dupĕ corp, pentru a-şi putea continua genul seu, cât şi dupé spirit, pentru a putea instrui şi educa pe alţii" (3).

La aceste cuvinte a unuia din cei mai mari cugetători ai timpurilor trecute, adăugăm cuvintele unui savant modern: „Primul om, dice Barthelemy Saint-Hilaire, a putut să-şi înceapă existenţa sa ori ca copil, ori ca matur. Ce se atinge de mine, apoi eŭ nu voiu înceta de a afirma, că omul

(1) Incompetenţa ştiinţei în chestiuni de acésta natura e recunoscuta de fórte mulţı naturalişti şi filosofi moderni; consult. opera citata.

(2) Dupe Biblie. Cain, fiul cel mai mare al lui Adam, era lucrator de pamênt, iar Avel era pastor de oi; doua ocupaţiuni absolutamente incopatibile cu starea de selbatacie.

(3) Comp. Summa Theolog. 1. Qu. XCIV. art. 3; comp, Cyrill. Alex. in Ioann, 1.9.

a întrat în lume deja matur şi într'o stare de perfecţiune óre-care. Temeiurile acesteĭ opiniunĭ sunt fórte simple. Numaĭ în stare de maturitate şi într'un grad de perfecţiune óre-care, omul a putut trai, a se reproduce, a se conserva şi apara de atacurile din afară; pe când, aflându se în stare de copilărie şi abrutizare, el neaparat a trebuit să pĭară. Tocmaĭ pentru acésta ştiinţa, pe baza logiceĭ, resolva acésta chestiune în acelaşi mod ca şi cartea Facereĭ, nu numai pentru că ast-fel ne vorbeşte credinţa, ci pentru că aşa cere raţiunea sănĕtósă. Ştim fórte bine ca sunt uniĭ, carĭ resping acésta şi nu voesc a primi nimica supranatural. Dar, orĭ din care punct de vedere am privi noi acésta chestiune, în tot casul, e fórte evident, *că lucrurile la început n'au fost ast-fel, precum sunt acuma.* Geologia a demonstrat ca a fost vreme când omul nu exista pe faţa pamêntuluĭ, şi ca el a aparut pe ea într'un timp hotarât. E posibil óre a înţelege apariţiunea omuluĭ pe pamênt în nişte circumstanţe carĭ ar fi făcut cu totul imposibila existenţa şi desvoltarea luĭ? De aceĭa chiar ceĭ maĭ aprinşĭ adversarĭ ai supranaturaluluĭ admit cà primiĭ ómenĭ, de la carii a provenit limba, *au trăit în nişte condiţiunĭ cu totul deosebite de aceste în carĭ traim noĭ*". (1)

Considerând aceste afirmaţiunĭ ale luĭ Barthelemy Saint-Hilaire, putem vedea cu evidenţă cât de nedréptă şi neştiinţifică e încercarea luĭ H. Spencer de a judeca mersul cultureĭ din nóptea timpurilor preistorice, când ómeniĭ trăĭaŭ în nişte condiţiuni cu totul deosebite de cele în carĭ trăim noĭ, după mersul cultureĭ cunoscut istoriceşte, când condiţiunele de viaţa sunt schimbate.

Din cele expuse maĭ sus resultă fórte evident, că primiĭ ómenĭ aŭ trebuit să apară pe pământ în stare de maturitate şi într'un grad de cultură relativă, întocmaĭ precum ni-l arată Biblia. Sĕlbateciĭ actualĭ, asupra carora H. Spencer ş'a facut observaţiunele şi studiele sale, nicĭ într'un cas nu pot fi consideraţĭ de representanţĭ aĭ ómenilor primitivĭ; starea lor de sĕlbatăcie este consecvenţa decadenţeĭ lor de la o stare maĭ înaltă, decadenţă provenită din causa condiţiunelor naturale nefavorabile în mijlocul cărora ei aŭ trait. Noĭ cunóştem omul primitiv numaĭ din tradiţiune, ĭar nicĭ

(1) Comp. *Barthelemy Saint-Hilaire* Journal des Savants, 1862, pag. 608; comp. asemenea şi *Guizot.* L'Eglise et la Société chrétienne en 1861, pag. 27.

cum din experienţă naturală. Orĭ şi unde am întâlni noĭ în istorie pe om: în America, Australia orĭ Africa,—şi orĭ care ar fi starea luĭ intelectuală, morală şi materială,—el pretutindenea are în urma sa un trecut de câte-va miĭ de anĭ, despre care el conservă tradiţiunĭ neşterse, de şi póte nu înţelege sensul şi însĕmnătatea lor.

Daca ne întórcem privirile nóstre asupra tradiţiunelor conservate de popóre despre trecutul lor, apoĭ observăm în ele două fapte, carĭ vorbesc direct şi cu o putere egală în contra teorieĭ progresuluĭ spontaneŭ a luĭ H. Spencer. Intâĭul fapt este că tóta anticitatea, şi cu deosebire cea clasică, ne arată în revelaţiunea divină adevĕrata bază primitivă şi sorginte a cultureĭ şi desvoltăreĭ omenireĭ. Al doilea fapt, tot atât de universal şi constant, este că în conştiinţa tuturor popórelor noĭ întalnim ideĭa despre „veacul de aur primitiv“ exprimată în diferite tradiţiunĭ şi legende despre starea lor fericită de maĭ 'nainte, cu perderea căreia ele aŭ intrat în viaţa istorică, ca într'o stare de pocăinţă. Forma narativă în care sunt exprimate aceste tradiţiunĭ e deosebită dupĕ diferite popóre; dar în fondul eĭ nu póte fi cuprins altă ceva, de cât aceĭa ce când-va în adevĕr a existat. Căcĭ nu putem crede că tóte aceste ar fi numaĭ o ilusiune înşelătóre, o formă deşartă de dorinţĭ şi tendinţĭ subiective, pe care omul o priveşte numaĭ în oglinda fantazieĭ sale, dar căreĭa în zadar îĭ atribue viaţa şi realitate. Ar fi neraţional şi chiar absurd a dice ca tóte popórele, tot genul omenesc să înşala pe sine însuşĭ într'o chestiune care-l priveşte aşa de aprópe; şi care e atât de strâns legată cu viaţa şi existenţa sa proprie, precum e în chestiunea despre starea şi menirea luĭ primitiva. Dacă în adevĕr, tóte aceste tradiţiunĭ şi legende ar fi numaĭ o ilusiune înşelătóre, apoĭ de unde provine că tóte popórele sunt representate în ele într'o stare de decadenţă, în care lor nicĭ odată nu li-a venit în gând, ca prin propria putere şi activitate sa se rîdice pană la starea de cultura? Aceste mărturiĭ tradiţionale pastrate ca o suvenire în conştiinţa popórelor, probează fórte categoric falşitatea principiuluĭ progresuluĭ spontaneŭ, dupĕ care omul ş'a început existenţa sa pe pământ prin bestialitate. Teoria progresuluĭ spontaneŭ e o pură invenţiune a luĭ H. Spencer, care nicĭ într'un chip nu póte fi justificată şi confirmată de mersul faptelor şi împrejurărilor istorice; ea e o ideĭe preconce-

putâ apriorie, sub calupul căreĭa istoria nu va întra de cât ciuntită şi denaturată în mod îngrozitor. In adevĕr, va trebui mult aruncat afară şi pervertit în istoria omenireĭ pentru a vedea pretutindenea în ea expresiunea exactă a principiuluĭ progresuluĭ absolut.

Am vedut pană aicĭ, că principiul progresuluĭ spontaneŭ precum îl înţelege H. Spencer, nu póte fi aplicat în studiarea şi explicarea origineĭ şi desvoltăreĭ istorice a cultureĭ neamuluĭ omenesc. Maĭ departe vom arăta, că încercarea luĭ H. Spencer de a aplica acest principiŭ şi în studiarea origineĭ şi desvoltăreĭ istorice a religiuneĭ, sufere încă de maĭ marĭ defecte şi sta în oposiţiune diametrală cu datele ştiinţifice. Istoria religiunelor ne rapórtă o suma de fapte, carĭ mărturisesc în mod fórte evident, că credinţele cele maĭ vechĭ ale ómenilor să destingeaŭ printr'o maĭ mare puritate, sublimitate şi nobleţă de cât cele maĭ nuoĭ. Prin urmare, e supusa îndoeleĭ însaşĭ ideĭa desvoltăreĭ progresive în istoria religiuneĭ, precum acéstă ideie e înţeleasă de H. Spencer. Dar ceĭa ce probéză încă maĭ evident netemeĭnicia şi imposibilitatea aplicăreĭ principiuluĭ desvoltăreĭ progresive în studierea filosofico-istorică a religiuneĭ este, că fórte multe investigaţiunĭ ştiinţifice, întemeĭate pe datele filologieĭ şi etnografieĭ comparative, precum şi pe cercetările celor maĭ vechĭ monumente religióse, recunosc monoteismul ca forma cea maĭ primitivă a religiuneĭ genuluĭ omenesc. Este adevĕrat însa, că la unele popóre monoteismul a trecut prin óre care faze, precum este feticismul, idololatria, politeismul, panteismul şi cine maĭ ştie ce; dar ĭarăşĭ nu-ĭ maĭ puţin adevĕrat, că tóte aceste faze transitoriĭ, fictive, eraŭ numaĭ nişte forme simulate ale cultuluĭ şi adorăreĭ unuĭ Dumnedeŭ Unic, numit: *Dewa* la Indienĭ, *Ammon* la Egiptenĭ, *Iehova*, la Evreĭ şi Θεός-Ζεύς-*Deus* la Grecĭ şi Romanĭ. Sunt dovedĭ despre un monoteism primitiv la tot neamul omenesc, fara care nu se pot explica formele ulterióre alterate ale cultuluĭ divin. Maĭ întăĭ este Sf. Scriptură unde aflăm argumente fórte puternice în folosul monoteismuluĭ, ca religiune primitivă, argumente necontestate nicĭ chiar de către raţionalişti. Al doilea, filologia comparativă, ce ne arată că rasa arică în timpurile preistorice, când s'a despărţit în maĭ multe ramurĭ, adora o singură fiinţă sub un singur nume: *Dewa-Deus*-Ζεύς-Θέος, ba chiar şi cea Chineză şi Turană numea

pe Dumnedeu: *Zio* şi *Jio*, din acelaşĭ radical ca şi Arienii. (1) In faţa unor ast-fel de fapte evidente devine cu totul neîntemeîată şi chiar neraţionala încercarea luĭ H. Spencer de a aplica în studiarea istorica a religiuneĭ principiul desvoltăreı progresive, dupĕ care forma primitivă a religiuneĭ genuluı omenesc a fost religiunea sĕlbatecilor actualĭ.

Din cele expuse pană aicĭ s'a putut vedea fórte lamurit defectele principale de carĭ suferă principiele fundamentale pe carĭ e bazată teoria animista. Fiind deci lipsită de o bază solidă, teoria animista, considerată chiar în sıne însuşı, precum vom vedea maĭ la vale e fórte slaba şi defectuósă, de óre-ce ea nu numaĭ că nu explica în mod satisfacĕtor originea religiuneĭ, dar nicĭ nu lamureşte macar provenienţa primitiva a ideeĭ de spirit, ca substanţa simpla şi nematerială, destinsă şi diferită de corp.

Am vĕdut maĭ sus că H. Spencer, pentru a explica originea religiuneı, susţine ca primele ideĭ speculative ale omuluĭ primitiv, în carĭ sa cuprindea întregul cerc al credintilor luĭ religióse, a fost credinţa în existenţa sufletelor strĕmoşilor morţı, dedusa de el din ideıa despre dublitatea obiectelor şi posibilitatea trecereĭ lor dintr'o stare vĕdută, materiala, într'alta nevĕduta, spirituala, din care credinţa apoĭ a provenit cultul strĕmoşilor morţĭ, ca fiinţĭ supranaturale, care la rîndul sĕŭ a servit de sorginte tuturor ideilor religióse maĭ înalte. Insă pentru a explica cum tóte aceste funcţiunĭ psihice aŭ putut să se petréca în spiritul omuluĭ primitiv, H. Spencer e constrâns a presupune în mintea luĭ rudimentară (a omuluĭ prim.) un proces de cugetare fórte complicat şi greŭ. Dar e posibil óre, e probabil óre un asemenea proces de cugetare în viaţa intelectuala a sĕlbateculuĭ? Având în vedere caracteristica omuluĭ primitiv în privirea întelectuală, făcută de însuşĭ Spencer, noĭ trebue să dam respuns negativ la chestıunea pusa. Maĭ mult încă, noĭ declarăm categoric că aicĭ H. Spencer vine în contradicere evidentă cu sine însuşı. Dupĕ descrierea luĭ, mintea omuluĭ primitiv, aflător într'o stare de perfectă sĕlbătacie şi bestialitate, nu posede proprietăţile necesare pentru progresul cunoştinţelor: In sĕlbatec nu-ĭ nicĭ dorinţă, nicı facultatea de a compara şi generalisa impresiunile căpătate şi apoĭ a deduce din ele diferite concluziunĭ; într'ênsul nu-ĭ şi nicĭ

(1) Comp. *Max Müller*, Mythologie Comparée, pag. 159.

nu póte fi curiositate intelectuală; luĭ îĭ lipsește imaginațiunea creatrice; el nu simțește nicĭ macar necesitatea de a explica fenomenile și lucrurile de cari este încunjurat. In capitolul în care H. Spencer vorbește despre starea intelectuală a omuluĭ primitiv, acesta e descris în trasurile cele maĭ jalnice și calificat ca incapabil de nimica; în capitolul însă următor, unde să tratează despre originea primelor credințĭ religióse, tot acest om primitiv să renaște óre cum: să face de odată și ca prin minune capabil a primi în mod conscient impresiunele din afară, a face observațiunĭ și ale combina într'un mod óre-care, a observa la multe obiecte și fenomene trasurĭ analogice, a deduce de aicĭ conclusiunele sale, a-șĭ forma ideĭ,—cu un cuvênt „a cugeta asemenea minteĭ omuluĭ civilisat, prin mijlocul clasificațiuneĭ și comparațiuneĭ obiectelor și relațiunelor cu obiecte și relațiunĭ de acelașĭ gen“ (cuvintele luĭ Spencer). Și acéstă schimbare în omul primitiv Spencer nu o explică de loc, din care causă ea ni să presintă, precum am spus, cu totul miraculósă. Ea ni să pare încă maĭ mult neprobabilă, când considerăm că omul primitiv în acéstă schimbare manifestă atâta curiositate și inteligință, că-șĭ concentrézä cugetarea sa cu preferința asupra celor maĭ neînsemnate obiecte și fenómene (umbra omuluĭ și a obiectelor), ĭar nicĭ cum asupra acelora, carĭ chiar pe ómeniĭ civilisațĭ îĭ fac să tremure și involuntar să se predeĭe influințeĭ lor puternice (furtuna, fulgerul etc.). In acéstă privire, opiniunea admisă este, că omul nedesvoltat, dacă e capabil a-șĭ opri atențiunea sa asupra vre-unuĭ lucru, apoĭ el ș'o concentrézä de ordinar asupra obiectelor nouă, necunoscute luĭ până atuncĭ, cari îl frapează și'l turmentă. Așa dar nu numaĭ că e cu neputință a admite ca posibil procedeul formăreĭ așa numitelor ideĭ primitive, precum Spencer le presintă în opera sa întitulată: „The Principles of Sociology“, dar chiar ideile despre dublitatea obiectelor și trecerea lor dintr'o stare într'alta nu pot fi recunoscute de primitive.

Ce să atinge maĭ departe de ideĭa de spirit, ca substanță simplă și nematerială, distinsă și diferită de corp, apoĭ declărăm de maĭ 'nainte, că teoria animistă e cu totul în imposibilitate de a explica originea eĭ. O ast-fel de ideĭe nicĭ într'un chip nu ne póte da nouĕ imaginile ómenilor viĭ saŭ morțĭ, vĕduțĭ de noĭ în somn, orĭ în alte

stărĭ anormale. Atât în somn, cât şi în alte stărĭ anormale, noĭ propriŭ vorbind, nu vedem spiritele ómenilor. Imaginile ómenilor, vĕdute de noĭ în somn orĭ în alte stărĭ asemănătóre, întru nimic nu să deosebesc de ómeniĭ vĕduţĭ în realitate. Ele apar nouĕ în somn, ca şi în alte stărĭ, sub acelaşĭ aspect corporal, cu aceleaşĭ particularităţĭ exterióre, cu care originalele lor să arată, saŭ s'aŭ arătat nouĕ în realitate. Din acéstă causă visurile n'aŭ putut inspira minţeĭ omuluĭ prima ideĭe de spirit, care atât omuluĭ civilizat, cât şi celuĭ sĕlbatec, să presintă cu mult maĭ subtilă şi eterică, de cât corpurile ómenilor observate în visurĭ. Prin urmare, trasurile caracteristice ale spirituluĭ, ca substanţă simplă şi spirituală, destinsă şi diferită de corp, nicĭ cu un chip n'aŭ putut fi împrumutate de la visurĭ, halucinaţiunĭ etc. Singur Spencer convine că, stând pe terenul faptelor arătate, nu putem explica formaţiunea uneĭ ideĭ atât de principale, precum este ideĭa spiritualităţeĭ sufletuluĭ. Teoria luĭ Spencer explică în mod natural şi verisimil numaĭ provenienţa la sĕlbateciĭ actualĭ a credinţelor în umbrele ómenilor viĭ şi morţĭ, ĭar nicĭ cum originea credinţeĭ primitive a genuluĭ uman într'o fiinţă supranaturală, spirituală.

E constatat că multe dintre animale visază în somn. Acésta dă motiv a crede că şi lor în timpul somnuluĭ li să arată diferite figurĭ şi imaginĭ ale fiinţelor şi lucrurilor reale. Ş'apoĭ dacă susţinem, că visurile aŭ dus întâĭaşĭ dată pe om la ideĭa de spirit, atuncĭ neapărat trebue să recunóştem că şi animalele nu-s lipsite de agentul care produce acéstă ideĭe. Dar dacă acésta este aşa, apoĭ pentru ce noĭ nu o întâlnim la ele? Dacă simplu numaĭ visele ar fi produs în ómenĭ ideĭa de spirit şi apoĭ credinţa în existenţa sufletuluĭ nemuritor şi a lumeĭ supranaturale, apoĭ ceva de acest gen ar fi trebuit să se desvolte şi în animale, ceĭa ce totuşĭ noĭ nu întâlnim la ele (1). Absenţa la animale a ideĭeĭ de spirit şi a credinţelor religióse, apărătoriĭ teorieĭ animiste o explică de ordinar prin aceĭa că animalelor le lipseşte facultatea de a raţiona, în acelaşĭ grad în care o are omul. Animalul dic eĭ, nu-ĭ capabil prin reflecţie a să deosebi pe sine însuşĭ de halucinaţiune şi vis,

(1) Chiar ceĭ maĭ zeloşĭ aparatorĭ aĭ inteligenţeĭ animalelor şĭ a înrudireĭ lor de aprópe cu omul, recunosc că ideĭa de spirit nu există la ele.

și de aceĭa el nu póte a să înălța cu mintea până la ideĭa de spirit. Dar dacă ideĭa de spirit a apărut în om numaĭ după desvoltarea în el a imaginațiuneĭ, curiosităţeĭ și inteligințeĭ, apoĭ acéstă mărturisire vorbește maĭ degrabă în contra teorieĭ animiste, de cât în folosul eĭ. Căcĭ, maĭ întâĭu, după acéstă mărturisire, ideĭa de spirit s'a desvoltat în om nu direct și imediat din visurĭ, ci cu totul din o altă sorginte; ĭar al doilea, dacă în adevĕr omul in formarea ideĭeĭ de spirit datorește proprietăților superióre ale spirituluĭ sĕŭ și anume; facultăților sale de a raționa și reflecta; apoĭ nu e óre maĭ mult de cât probabil, că aceste facultățĭ să-l fi prezervat pe el de a confunda și identifica visiunile din somn și halucinațiunele cu realitatea? Să presupunem că omul primitiv a vĕḑut nóptea în som pe vecinul sĕŭ mort de curênd,—a vorbit și s'a preumblat cu el. După deșteptarea din somn, el, cu ajutorul facultățeĭ sale de a raționa, ușor a putut să se convingă că aceĭa ce a vĕḑut în somn n'a fost de cât ceva aparent, visionar, lipsit de realitatea. Experiența de tóte ḑilele l'a putut convinge pe el, că visul nu e ceva real. Și dacă chĭar admitem că în starea primitivă de simplitate și ignoranță omul n'a putut deosebi visul de realitate, apoĭ nicĭ într'un cas nu să póte admite; că și după ce cugetarea omenéscă s'a maĭ desvoltat și copt, omul a continuat a rĕmânea în rătăcirea sa de maĭ 'nainte și a conserva ideile căpătate de el prin explicarea mincĭnósă a visurilor. Ș'apoĭ noĭ știm că ideĭa de spirit este nu numaĭ la popórele neculte și sĕlbatice, ci și la cele maĭ civilisate și maĭ desvoltate în privirea intelectuală. In timpul de față, când puținĭ ómenĭ maĭ cred în visurĭ, credința în lumea supranaturală o întâlnim la tóte popórele pământuluĭ. Dacă acéstă credință ar fi provenit pe calea presupusă de teoria animistă, apoĭ ea ar fi fost numaĭ un fenomen temporal în omenire, ar fi caracterizat numaĭ starea adevĕrată saŭ imaginară a omuluĭ primitiv, când el nu era încă în stare a deosebi visurile de realitate. Dar cum să ne explicăm din punctul de vedere al acesteĭ teoriĭ faptul neîndoibil, că credința în visurĭ s'a nimicit cel puțin în cea maĭ mare parte a omenireĭ civilisate, pe când ideĭa de spirit pentru tot-dé-una a rĕmas înrădăcinată în conștiința omenéscă? In virtutea tuturor acestor fapte, noĭ neapărat trebue să recunóștem, că ideĭa de spirit nu e că-

pătată de om prin mijlocul vre-unor observaţiunĭ experimentale, ci e ideĭă fundamentală, imanentă natureĭ umane. In virtutea imanenţeĭ sale natureĭ omeneştĭ, ideĭa de spirit a făcut pe omul primitiv, orĭ cât ar fi fost el de grosier şi sĕlbatec, a simţi în lăuntrul seŭ presenţa a ceva, ce nu să póte vedea nicĭ pipăi, ce e accesibil numaĭ proprieĭ sale conştiinţĭ şi experienţĭ lăuntrice, şi despre care alţiĭ nu pot şti nimica. In urma acestuĭ impuls lăuntric, omul primimitiv a venit la conclusiunea, că afară de partea externă, vizibilă a fiinţeĭ sale, adecă de corp, în lăuntrul sĕŭ este ceva viu, activ şi constant, nevĕdut şi nepipăit,—este suflet. Prin urmare, acéstă conştiinţă de sine însuşĭ, orĭ maĭ bine dicênd, acéstă conştiinţă a spirituluĭ trebue a fi recunoscută de sorginte principală a credinţeĭ în existenţa fiinţelor spirituale supranaturale. Numaĭ fiind inerentă natureĭ umane, ideĭa de spirit a putut deveni proprietatea întreguluĭ neam omenesc.

Trecem maĭ departe la analisa privirilor luĭ H. Spencer asupra provenienţeĭ în om a ideĭeĭ despre nemurire. Sorgintea primitivă a credinţeĭ omenireĭ în nemurirea sufletuluĭ după Spencer a fost împrejurarea, că ómeniĭ viĭ aŭ păstrat în memoria lor amintirĭ despre fizonomia, caracterul, modul de viaţă şi activitate a celor morţĭ. Pe lângă acésta, ómenilor viĭ să arată câte o-dată în vis că sufletele lor s'aŭ întâlnit cu sufletele morţilor, de unde apoĭ deşteptându-se, conchideaŭ că sufletele morţilor există încă, de şi într'o stare nevĕdută. Acéstă explicare, ca şi tóte cele de genul acesta, greşeşte prin aceĭa, că în ea putem afla totul, afară numaĭ de logică. Aicĭ consecvenţa e luată drept cauză. Dar noĭ am spus maĭ sus că teoria animistă maĭ întâiu de tóte nu explică originea primitivă a ideĭeĭ de existenţa sufletuluĭ în noĭ, ca substanţă destinsă şi diferită de corp. In visurile şi amintirile despre ceĭ morţĭ, imaginaţiunea nóstră reproduce imaginele concrete, materiale ale ómenilor morţĭ, în înfăţoşarea lor corporală, dar nicĭ cum sufletele lor. Prin urmare, visurile, propriŭ vorbind, nicĭ odată n'aŭ putut servi de sorginte a ideĭeĭ despre nemurirea sufletuluĭ. Pentru a veni la ideĭa că în timpul viselor, când ni să arată imaginele ómenilor morţĭ, noĭ în adevĕr suntem în contact cu sufletele lor, trebue a avea de maĭ 'nainte ideĭa de suflet, ca ceva destins şi diferit de corp. Numaĭ posedând de maĭ 'nainte acéstă ideĭe, omul a

putut'o apoĭ aplica şi la visurĭ, explicându-le în modul arătat maĭ sus; almintrelea visele nicĭ o-dată n'ar fi putut duce pe om la ideĭa de suflet şi nemurire, şi cu atât maĭ mult n'ar fi putut transforma acéstă ideĭe în convincţiunea cea maĭ adâncă şi universală a întregeĭ omenirĭ. De aicĭ neapărat trebue să conchidem, că ideĭa despre nemurirea sufletuluĭ a provenit din o sorginte mult maĭ sigură şi temeĭnică, de cât regiunea obscură şi îndoelnică a halucinaţiunelor şi visurilor. Acéstă sorginte să cuprinde în consciinţa de sine şi în simţul religios, inerente spirituluĭ omenesc. Avem tot dreptul de a afirma, că omul tot-déuna s'a recunoscut pe sine de subiect, tot-dé-una a simţit în sine un principiŭ unic, care manevrează diferitele mişcărĭ şi acţiunĭ ale corpuluĭ, şi care străbate peste confiniele simţurilor exterióre, represintându-şĭ obiectele îndepărtate, amintindu-şĭ întâmplările trecute şi pătrunḑênd cu privirea în viitor. Dacă nu sub formă de ideĭe clară, cel puţin sub formă de sensaţiune imediată, omul primitiv a trebuit să simţiască acel principiŭ nevĕḑut din lăuntrul corpuluĭ sĕŭ. De aicĭ, natural, a provenit convincţiunea, că afară de corp omul are şi suflet—substanţă deosebită de corp. Convincţiunea acésta este fructul consciinţeĭ personale a omuluĭ. Popórele sĕlbatece îşĭ represintă sufletul sub aspectul umbreĭ, saŭ al aburuluĭ şi sub alte aspecte maĭ mult saŭ maĭ puţin concrete, dar în tot casul îl desting de corp, ca ceva cu maĭ subtil şi efiric. De aicĭ, natural, a provenit credinţa că, când corpul să lipseşte de principiul lăuntric vificator, acest principiŭ nu să nimiceşte asemenea corpuluĭ, ci să despărţeşte de el sburând sub forma umbreĭ într'un loc necunoscut. Tot de aicĭ a provenit şi ideĭa, că sufletele morţilor pot a să arăta ómenilor viĭ în somn. Acéstă ideĭe e ca o consecvenţă a convincţiuneĭ că, omul are suflet nemuritor, dar nicĭ cum causa a însaşĭ aceşteĭ convincţiunĭ, precum o dă H. Spencer. Recunoscênd consciinţa de sine ca sorginte fundamentală psihică de unde a provenit ideĭa despre nemurirea sufletuluĭ, nu putem totuşĭ conveni că acéstă ideĭe, fără ajutorul credinţeĭ viĭ religióse, ar fi reuşit a căpăta în neamul omenesc puterea uneĭ convincţiunĭ neîndoelnice. Numaĭ singurul fapt, că credinţa în nemurirea sufletuluĭ la tóte popórele e legată în modul cel maĭ strâns de religiune, şi constitue partea esenţială întrinsecă aprópe a tuturor religiunelor cunos-

cute istoricesce, arată în destul de clar, că nu numaĭ în consciința de sine, ci maĭ cu samă în consciința religiósă este ascunsă cea maĭ adâncă rădăcină a ideĭeĭ despre nemurire. Prin urmare nu putem a nu recunósce, că ideĭa de nemurire s'a nascut din cele maĭ adâncĭ facultățĭ, fără îndoĭală inerente spirituluĭ omenesc: din consciința de sine și simțul religios. Credința în nemurire e una din credințele cele maĭ vechĭ în neamul omenesc: ea e tot așa de veche ca și omul și religiunea luĭ. Un filosof vechiŭ cu mult rezon observa, că acéstă credință există din timpurile primitive immemorabile și noĭ tot atât de puțin știm despre timpul provenienţeĭ eĭ, cât de puțin știm despre aceĭa, cine a venit întâĭŭ la ideĭa de nemurire. (1)

Nu putem să ne unim nicĭ cu părerea luĭ H. Spencer, că de la ideĭa de spirit, căpătată pe orĭ-care cale ar fi, pentru om a fost fórte simplă și ușóră trecerea către religiune. Faptele aduse de Spencer pentru a explica și întări acéstă ideĭe, de loc nu vorbesc aceĭa ce el voesce a vedea în ele. Aceste fapte exprimă numaĭ credința óre-căror popóre necivilisate, că strămoșiĭ lor morțĭ (saŭ șefiĭ de trib) sunt dumnedeĭ, dar nicĭ cum nu daŭ dreptul a afirma contrarul, că adecă dumnedeiĭ în genere sunt strămoșiĭ morțĭ. Predicatul divinitățeĭ, atribuit de aceste popóre sufletelorŭ strămoșilor, arată numaĭ că ideĭa de Dumnedeŭ deja de maĭ 'nainte era inerentă spirituluĭ lor și n'a provenit din adorațiunea morților. Pentru a explica posibilitatea trecereĭ pentru omul primitiv de la credința în spirite către adorațiunea religiósă a lor, H. Spencer să întemeĭază pe sentimentele familiare și sociale ale ómenilor: „Grăuntele primordial al religiuneĭ, dice H. Spencer, a servit sentimentele familiare și sociale ale ómenilor, și în special sentimentul mixt al ĭubireĭ și friceĭ, cu care noĭ privim la ceĭ maĭ bătrânĭ în familie. Intâĭul dumnedeŭ pentru om a fost strămoșul mort. Intâĭul obiect de adorațiune a fost patriarhul orĭ șeful de trib, care încă în viață se bucura de onóre, ĭar după mórte acéstă onóre a fost transformată în adorațiune religiósă“. (2) Dar în contra acesteĭ explicațiunĭ vorbesce faptul, că sentimentele familiare și sociale nicĭ odată n'aŭ putut singure să ducă pe ómenĭ la di-

(1) Comp. Aristotel la Plutarh „Consolat. ad Apollon“. p. 27.
(2) Comp. *Herbert Spencer*; The Principles of Sociology, t. I, pag. 257,

vinizarea strămoşilor, de óre-ce în ele însăşĭ nu'ĭ nimica religios. Al doilea, acest motiv al divinizăreĭ strămoşilor presupune între ómeniĭ primitivĭ o desvoltare fórte mare a vieţeĭ sociale, a sentimentelor nobile, ceĭa ce nicĭ odată nu se póte admite, judecând după viaţa sălbatecilor. Că cultul strămoşilor nu póte fi recunoscut de religiune primitivă a umanităţeĭ, acésta să vede de asemenea din următórele două fapte: I) In majoritatea religiunelor cunoscute istoriceşte, acest cult nu constitue forma primitivă de viaţă religiósă a popórelor, ci apare comparativ maĭ tărḑiŭ; II) La popórele sălbatece nomade, precum singur Spencer recunóşte, nu există de loc acest cult, şi ele totuşĭ aŭ religiune. Se întreabă acuma: cum a putut să se nască şi să existe la ele ideile religióse?

Maĭ departe, ideĭa despre un spirit perfect şi infinit nicĭ odată nu póte fi dedusă, precum crede Spencer, din ideĭa spiritelor mărginite, orĭ şi câtă putere am atribui noĭ acestora. Dacă omuluĭ n'ar fi inerentă consciinţa religiósă, care să-l provóce să se pue în contact viŭ cu Dumneḑeŭ, apoĭ numaĭ simpla ideĭe, că afară de corp omul maĭ are şi suflet, şi că pe lângă acésta maĭ sunt încă şi alte spirite maĭ superióre şi maĭ puternice,—ar fi putut produce numaĭ demonolatriea, dar nicĭ cum credinţa într'un Dumneḑeŭ atot-puternic, perfect şi nemărginit. In fine, în contra teorieĭ animiste despre originea religiuneĭ, ca şi în contra teorieĭ politice şi naturale, care deduce ideĭa religiósă din pricinĭ casuale şi accidentale, vorbeşte în mod fórte categoric şi decisiv faptul universalităţeĭ religiuneĭ, precum şi importanţa capitală ce ea a avut şi are în istoria neamuluĭ omenesc. Religiunea, ca un fenomen universal şi neapărat în vĭaţa omenireĭ, n'a putut proveni, precum presupune Herbert Spencer, exclusivamente numaĭ din impulsurĭ casuale, şi decĭ lipsite de bază temeĭnică şi adevărată. Din timpurile primitive ale omenireĭ şi până în ḑilele nóstre religiunea a constituit hrana spirituală a milionelor de ómenĭ, şi chĭar de la început ea a corespuns şi satisfăcut cele maĭ adâncĭ cerinţĭ ale spirituluĭ uman. In fine, în istorie ea a jucat un ast-fel de rol conducător şi orientător, cu carea nu se póte compara nicĭ un alt factor de cultură al umanităţeĭ. Pe lângă acésta, ştiinţa seculuĭ al XIX vede în istorie desvoltarea spirituluĭ omenesc după legile sale lăuntrice; dar pentru a descoperi şi pri-

cepe aceste legĭ, trebue neapărat a determina însemnătatea positivă a fie-căruĭ element al natureĭ spirituale a omuluĭ, şi aicĭ, în primul plan, noĭ întâlnim religiunea. Ne înţelegênd'o pe ea, noĭ nu vom înţelege nicĭ istoria, prin urmare nu vom pricepe faptele, carĭ decurg din desvoltarea istorică a popórelor. Aşa dar, a nega adeveritatea religiuneĭ, însémnă a nega sensul şi noĭma istorieĭ, fiind-că în istorie religiunea apare ca forţă esenţială şi atot puternică. Este evident decĭ, că pentru a explica origina religiuneĭ în neamul omenesc, trebue neapărat să căutăm în natura spiritualo-morală a omuluĭ temeĭurĭ mult maĭ adâncĭ şi maĭ solide, de cât acele arătate de H. Spencer. Aceste temeĭurĭ se cuprind, precum am spus maĭ sus, în consciinţa religiósă imanentă spirituluĭ uman, carea, în virtutea imanenţeĭ sale, îndeamnă necontenit pe om a căuta contact viŭ cu Dumneḑeŭ, îl îndeamnă a tinde de la finit şi mărginit cătră infinit şi nemărginit, cătră causa primară a lucrurilor, în fine cătră Principiul suprem al vieţeĭ. De óre-ce omul nu singur ş'a dat sieşĭ existenţă şi viaţă, ci le-a primit de la Creatorul sĕŭ, apoĭ e fórte natural ca el, adese orí chiar involuntar şi instinctiv, să tindă cătré Dênsul, ca cătră Principiul şi centrul vieţeĭ sale. Insuşĭ Creatorul, creând pe om dupĕ chipul sĕu, a însădit în el facultatea de a aspira la perfecţiune, de a tinde cătră asemănarea cu Prototipul sĕŭ suprem. Acésta arată în mod fórte clar, că pentru religiune sunt puse baze adâncĭ şi solide în fiinţa lăuntrică a omuluĭ, în asemănarea luĭ cu Dumneḑeŭ, şi că pe de altă parte tendinţele şi aspiraţiunele religióse au însemnătate eternă în spiritul omenesc. Dacă ştiinţa afirmă că omul cu mintea sa aspiră cătră adevĕr, cu voinţa—către bine, cu inima—către frumos, apoĭ acésta nu însamnă alt ceva, de cât că omul dupĕ însuşĭ natura sa tinde cătră autorul existenţeĭ şi vieţeĭ sale—către Dumneḑeŭ, care este şi adevĕrul suprem, şi bunul suprem, şi frumuseţea cea maĭ perfectă. Fără îndoĭală că în acéstă tendinţă a spirituluĭ uman de a se pune în viŭ contact cu Dumneḑeŭ, dacă considerăm desvoltarea eĭ actuală, găsim nu puţine părţĭ împrumutate şi din experienţă, dar totuşĭ nu-ĭ maĭ puţin adevĕrat că factorul principal care naşte în spiritul omenesc acéstă tendinţă, este factor înnascut omuluĭ, şi care aparţine luĭ şi numaĭ luĭ. Numaĭ ast-fel póte fi explicată originea religiuneĭ în nea-

mul omenesc. A explica originea religiuneï numaï exclusiv din pricinï casuale şi accidentale, lăsând la o parte imanenţa consciinţeï religióse a omuluï, însamnă pur şi simplu a lăsa partea cea maï esenţială a chestiuneï fără nicï o resolvire.

Aşa dar religiunea nu este resultatul impulsiunelor pur casuale, ci are bază psihologică în proprietatea imanentă spirituluï omenesc de a tinde necontenit către Dumnedeŭ. Primul stimulator al consciinţeï religióse în ómenï neapărat a fost însuşï Creatorul. Singura numaï imanenţa consciinţeï religióse a spirituluï uman garantează că există ceva real, obiectiv, care îï conrespunde eï. Acéstă deducţiune neapărat decurge din precedentele, ca o consecvenţă logică. Căcï dacă omul, în virtutea proprietăţilor imanente spirituluï sĕŭ, tinde cu o forţă invincibilă către o lume maï superióră de cât el—către Dumnedeŭ, apoï acesteï forţe trebue să conrespundă ceva real. Dacă de la tendinţa către adevĕr, inerentă omuluï, noï venim la conclusiunea despre existenţa adevĕruluï real, apoï tot aşa şi de la tendinţa omuluï către Dumnedeŭ noï trebue neapărat să venim la conclusiunea despre existenţa obiectivă a luï Dumnedeŭ, care a însădit în om acésta tendinţă. Din cele expuse maï sus resultă fórte evident, că religiunea are bază solidă atât subiectivă cât şi obiectivă: cea dintâïŭ e pusa în natura lăuntrică a omuluï, iar a doŭa în existenţa reală a luï Dumnedeŭ.

Vespasian G. Erbiceanu.

MITROPOLIA UNGRO-VALAHIEĬ

NEOFIT

1738—1754

MIRUIREA.

Apologia, ce am făcut catră Constantin Voevod, [1]) întrebaţĭ fiind despre untul de lemn, cu care preuţii ung frunţele creştinilor şi pe care îl iéu din caudela, ce arde la icóna séu a luĭ Hristos, séu a Maiceĭ Domnuluĭ, séu a vre unuia din sânţĭ.

Fiind că Inălţimea vóstră cea cinstitóre de D-ḑeŭ nu lipseşte nicĭ o-dată să mĕ norocĭască pe mine [2]) şi pe turma mea, cu îngrijirea eĭ cea obştéscă nu numaĭ în cele politiceştĭ, dar şi în cele duhovniceştĭ, ca un prea pios şi ĭubitor de D-ḑeŭ; şi fiind că mĭ-aţĭ dat îmboldirea, de a căuta cu stăruinţă şi a cerceta dogmele şi învĕţăturile, ce se păstréză în sânta Biserică, mama nóstră cea comună, şi din care pe unele le avem primite din învĕţătura scrisă, ĭar pre altele din tradiţia apostolică, date noĭ prin moştenii lor, dar care amândoĕ aŭ aceĭaşĭ putere pentru pietatea creştină, şi întru atâta, că dacă cine-va ar voi să lovĭască obiceiurile nescrise ale sânteĭ nóstre Bisericĭ, ar face greşala de a atinge sânta Evanghelie, kĭar în cele autentice şi trebuitóre, dupre cum ḑice marele Vasilie. Este cuviincĭos dar, ca eŭ cel maĭ smerit către D-ḑeŭ rugător, deşi împedecat de nevrednicia şi neputinţa mea, să proaduc un rĕspuns luminăreĭ tale, care şi cu cuvintele şi cu faptele mĕ îndémnă în tóte ḑilele spre cele folositóre sufletuluĭ şi trupuluĭ, şi care alaltaerĭ la rugăciunea de di-

---

[1]) Comunicăm aici cetitorilor noştri, că Constantin Voevod este fiĭul luĭ Nicolae Mavrucordat, care a domnit în Muntenia de şese ori, ĭar acéstă apologie este scrisă în ultimul an al domnieĭ a patra (Fotino. ἱστ. τῆς Δακίας. pag. 312—313; 313—314; 314—319; 321; 326; şi 328—330).

[2]) Alusie la hirotonia sa de Mitropolit al Mirelor la 1737 şi apoĭ al Ungro-Valahieĭ la 1738. (Condica sântă pag. 127—129).

minéță (utrăne) a trecuteĭ Duminicĭ, când s'a serbat cel între sânțĭ părintele nostru Teodosie. începĕtorul vieţeĭ de obşte, a pus acéstă întrebare şi a formulat'o aşa: „*Ca nu se vede scris nicĭ în tipic, nicĭ în minologiile Bisericeĭ, ca preuțiĭ sa unga pe creştinĭ cu unt-de-lemn din candela, ce arde înaintea sânteĭ icóne a sântuluĭ, ce se serbéză*".

Căutând despre acésta cu stăruință, am aflat óre-care însĕmnărĭ ale mele, pre care le-am notat, citind Euhologiul cel mare greco-latin, care este tipărit în Veneția la anul 1730. Că şi acest obiceiŭ este fórte vekiŭ, cuviincĭos şi comun la tótă Biserica. Pentru acésta, éca că însĕmnez cu aceléşĭ vorbe ecsplicaţia, ce cuprinde numitul şi marele Euhologiu la pagina 8 despre acéstă ungere: „Dacă este sĕrbătóre împĕrătéscă, séŭ pomenirea unuĭ sânt mare, se dă şi sântul unt-de-lemn aşa. Adunându-se toțĭ în jurul icóneĭ de înkinat, şi cântându-se, diaconul tămâéză împrejur, începĕnd de la proiestos, după ce maĭ întăĭ va fi tămăiét icóna sântuluĭ; ĭar preutul stând aprópe de icónă, şi ţinĕnd ungĕtorul, unge pre ceĭ de faţă pe frunte şi îĭ bine-cuvintéză" Éca şi comentariile, care sînt scrise latineşte în numitul Euhologiu mare, la pagina 27 şi la tecstul: „Se dă untul de-lemn sânţit" care comentariĭ s'au tradus în limba nóstră simplă şi sună aşa: „Creştiniĭ Bi-
„sericeĭ de Rĕsarit. precum şi latiniĭ aŭ obiceiul sa se ungă
„cu untul de-lemn din candela, ce se aprinde înaintea
„icóneĭ sântuluĭ, care se serbéză. Şi nu numaĭ Biserica de
„Rĕsărit are acest obiceiŭ, dar şi în părţile Apusuluĭ, în-
„tr'un sat óre care, numit Sorian, Dominicaniĭ luând unt
„de-lemn din candela, ce arde înaintea icóneĭ făcĕtóre de
„minunĭ a sântuluĭ Dominic, îl împart în multe eparhiĭ,
„pentru sănĕtatea trupuluĭ şi pentru arătarea potereĭ dum-
„neḑeeştĭ. Şi nu numaĭ atâta, dar creştiniĭ se miruesc pre
„sine şi cu florĭ şi cu multe de feliul acestora, care s'aŭ
„atins de sântele şi făcĕtórele de minunĭ icóne, că şi ele
„aŭ luat de acolo o putere óre-care dumneḑeéscă şi aŭ nă-
„dejde mare de mântuire întru aceste. Că şi străbuniĭ noş-
„tri, adaugă comentariile, avéŭ în cinste acoperemĕntele,
„cu care se acoperiaŭ mormintele a Apostolilor corifeĭ, des-
„pre care cu de amănuntul istoriseşte diaconul Ioan în
„biografia mareluĭ Grigorie decalogul (cart. II, cap. XLII)
„şi apoĭ şi maĭ mulţĭ alţiĭ, cariĭ s'aŭ apropiét şi s'aŭ atins
„de relicviile întăiuluĭ martir Stefan, despre care istoriseşte
„Augustin (De civitate Dei cart. XXII, cap. VIII), ḑic, că

„s'aŭ făcut multe minunĭ. Dar să ne întórcem la obiceĭul „Bisericeĭ de Rĕsărit, adaugă comentariile, creştiniĭ se ung „cu mâna preutuluĭ din untul de-lemn al candeleĭ, ce arde „înaintea icóneĭ sântuluĭ, a căruia pomenire se serbéză, „plecând de aicĭ cu sânţire şi bine-cuvêntare; fiind-că nu „este neobicĭnuit, ca bolnaviĭ să se ungă cu unt de-lemn, „care ar fi el bine-cuvêntat orĭ-cum, spre aşĭ recăştiga să„nĕtatea lor, dupre cum scrie Baronie (anul 63 No. 13). „Şi maĭ jos aceléşĭ comentariĭ ḑic: „Tot aşa a fost de si„gur şi aceia, despre care vorbeşte Tertulian către Scapula „(cap. IV), că făcea un creştin óre-care, numit Proclu, „pentru ca să vindice bólele. Tot ast-feliŭ de obiceiŭ a„véŭ şi prea sânţiĭ monahĭ din Egipt, despre cariĭ vorbeşte „Sozomen şi maĭ nainte Rufin, de întrebuinţaŭ unt de-lemn „pentru vindecarea bolnavilor. Şi altele de asemene isto„risesc numitele comentariĭ despre acésta vorbind maĭ jos. „După aceste Teodor [3]) încredinţază, cum untul de-lemn „de la candele, care de obiceiŭ ard dé-supra mormintelor „martirilor, vindecă bóle şi alte minunĭ fac. In sfêrşit, séŭ „pentru aşĭ căpăta sănĕtate, séŭ pentru ca să şĭ-o păs„treze, séŭ pentru ca să câştige bine-cuvêntare şi sânţire, „creştiniĭ se ung prin mâna preutuluĭ cu asemenea unt „de-lemn sânt din candela, ce arde de-asupra sântuluĭ, „care se serbéză, şi pe lângă aceste se rógă, ca să se în„vrednicéscă de îndurarea şi mila luĭ D-ḑeŭ, a căria simbol „este untul de-lemn pentru solirile şi cererele sântuluĭ ser„bat". Şi aceste decĭ despre untul de-lemn din candela, ce arde înaintea sântelor icóne împĕrăteştĭ, ale Nascĕtóreĭ de D-ḑeŭ, ale îngerilor, séŭ ale sânţilor, ce se serbéză, cu care preuţiĭ ung în frunte pre creştiniĭ, ce se apropie. Iar eŭ rĕmân ĭarăşĭ rugător ferbinte către D-ḑeŭ pentru Inălţimea Vóstră cea iubitóre de D-ḑeŭ.

1747 Ianuar 13. AL UNGRO-VALAHIEI NEOFIT.

Tradus de pe originalul grec, aflător în condica de casă a P. S. Neofit al Ungro-Valahieĭ, şi proprietate a nóstră, de:

GHENADIE AL RÎMNICULUĬ.

---

[3]) Acest Teodor póte că este acel Teodor, despre care vorbeşte Suida, ca era dintre anagnoştii mareĭ Bisericĭ a Constantinopoleĭ, care a scris Istoria bisericéşca din timpurile luĭ Constantin până la împĕrăţia luĭ Iustinian.

Asemenea şi Dositeĭ al Ierusalimuluĭ vorbeşte despre untul de-lemn, luat din candelele sânţilor, în Istoria Patriarhilor Ierusalimuluĭ la pagina 526. (Notele aceste doe sînt ale P. S. Neofit, scrise sub apologia de maĭ sus şi tot în limba grécă modernă).

Inalt Prea Sfinţite Stĕpâne!

Comitetul societaţeĭ Clerului Român „Ajutorul" 'mı-a impus sarcina a presinta Em. Vóstre, cu ocasiunea aduuareĭ generale din acest an, situaţiunea financiară a societaţeĭ nóstre. Plecând de la ultima situaţiune, ce deja v'am expus'o cu aceıaşı ocasisiune în anul trecut, casa societaţiĭ nóstre numera un capital de leı 43,528,17 în epoca corespondenta a anuluı trecut. De la acésta data, adica de la ultima ḑi August până la 31 Decembre 1889, a avut loc un spor de venituri asupra cheltuelilor de leĭ 784,38 în ultimele patru lunĭ ale anuluĭ 1889.

Acest spor adaogat la capitalul de 43,528,17 constatat în darea de sémă de care amintiıu a dat suma de 44,312,55, care a format fondul societaţeı la începutul acestuĭ an.

De la acésta data, adică de la 1 Ianuarie până la 1 Septembre 1890 s'a încasat 5,508,34 repartisat pe lunı, aşa cum bine-voiţı a vedea din tabloul ce respectuos Ve presint.

Acest venit adaogat la fondul societaţiĭ ne dá suma de 50,120, 89. Din acésta suma scaḑêndu-se cheltuelile societaţeı pe aceste 8 lunĭ Ianuarie—Septembre în suma de leı 3,821,60 repartisate ıaraşĭ pe lunı dupa cum se vede din acelaşı tablou, resultă un spor de veniturĭ asupra cheltuelilor de leĭ 1,986,74, care adaogat la fondul societaţeı, comptat la începutul anuluĭ, ne da suma de 46,299,29 care forméza fondul societaţeı la 1 Septembre curent. Din comparaţiunea veniturilor şi cheltuelilor anuluĭ trecut cu ale anuluı acesta resultă, I. P. S. Stĕpâne, că anul acesta am avut un spor de venituri, în aceste 8 lunĭ, de 383,29, asupra epoceĭ corespunḑĕtóre din anul trecut, fapt destul de îmbucurător. Dar nu maĭ puţin de îmbucurator e faptul că pe când cheltuelile din anul trecut erau de 4,389,68 pe acele 8 lunĭ Ianuarie—Septembrie, anul acesta nu avem ca cheltuelĭ de cât 3,821,60, aşa ca avem un plus de veniturĭ şi un minus de cheltuelĭ. Acesteĭ împrejurărĭ se datoreşte faptul că pe când anul trecut capitalul social a crescut cu 1,035.37 în cele 8 lunĭ Ianuarie—Septembre, anul acesta el a crescut cu 1,986,74 adică cu 951,37 maĭ mult ca în anul trecut. In resumat I. P. S. Stĕpâne avem:

Fond de la 1 Ianuarie 1890	44,312,55
Incasaţĭ în cele 8 lunĭ Ianuarie—Septembre	5,808,34
Total	50120,89

Din acéstă sumă se scade cheltuelile lunelor Ianuarie—Septembre în sumă de. 3,821,60

Rĕmâne ca fond la 1 Septembre 1890 leĭ 46,299,29

La acésta suma putem adaoga şi venitul lunei curente în care nu avem cheltuelĭ mai de loc, de óre ce ele se achit trimestrial şi luna Septembre face parte din al III-lea trimestru pentru care cheltuelile s'au efectuat. Avem dar cifra 47,000 leĭ ba póte maĭ mult de óre ce 400 leĭ îĭ avem numai ca donaţiune de la cuviósa maica Tecla Schimonachia din st. Monastire Pasărea.

PLASAMENTUL

	Leĭ	Banĭ
I. In ipotecĭ şi împrumuturĭ pe garanţiĭ.........	43,129	
II. In efecte..............................	12,500	
Total	55,629	
Se scade datoria de la Bancă...............	9,700	
	45,929	
In casă................................	370	29
	46,299	29

Secretar-Comptabil *Pr. C. Dumitrescu.*

DONAŢIUNĬ.

O fapta marétă şi fórte laudabila s'a sĕvêrşit în profitul Bisericeĭ schitului Românesc, din sântul munte al Athonuluĭ. Ne grabim a o publica, maĭ ales că sunt fórte rarĭ asemenea virtuţĭ în seculul materialist în care traim.

Bunul creştin Ión Sóre, proprietar în oraşul Galaţiĭ, primise ca emanet, cu 17 anĭ în urma, de la parinţiĭ Nifon şi Nectarie din schitul nostru de la st. munte doua chivote de argiut şi aurite, pentru suma de 400 galbenĭ. In aceste timpurĭ, schitul fiind în strîmtóre şi neavênd nicĭ un chip de a rescupera acele obiecte sacre, vrednicul de lauda şi demnul cetaţén Ión Sóre a renunţat atât la suma de 400 galbenĭ, precum şi la procentele ce i se cuvenea pentru timpul de 17 anĭ, la capitalul împrumutat schituluĭ, şi a daruit acele sânte vase pentru vecĭnica pomenire a sa şi a familieĭ sale. Pentru care parinţiĭ schituluĭ îĭ aduc cu recunoştinţă mulţamirile lor; şi nu vor înceta a ruga ḑi şi nópte pre milostivul Dumneḑeu pentru sanetatea şi prosperitatea donatorilor viĭ, şi pentru ertarea pĕcatelor, mântuirea în Domnul şi vecĭnica fericire a reposaţilor lor.

Eara Biserica în genere laudă acésta faptă măréţa, şi doreşte să fie imitata şi de alţĭ credincioşĭ fiĭ aĭ seĭ.

REDACŢIUNEA

Domnul Dimitrie Mihailescu Primarul comuneĭ Rotunda judeţul Romanaţĭ împreuna cu d-na Ióna consóţa sa, proprietarĭ din acea

cumună au facut un rînd de vestminte preoţeştı în valóre de 120 leı, pe care le-a oferit bisericeï cu hramul Buna-Vestire din ḑisa comună; pentru care fapt creştinesc li se aduce cele maı viı şi calduróse mulţumirı prin publicitate.

Domnul Teodor Popa locuitor în comuna Podurile, judeţul Bacau a bine-voit a repara Biserica st. Nicolae din acea comuna, zugravind'o pe dinăuntru, cu spesele sale, şi cheltuind pentru acésta suma de 600 leï, pentru care faptă creştinésca şi demna de imitat se aduce viı şi calduróse mulţamirı.

D-na Elena Florea D. Popescu din comuna Bistreţu, judeţul Doljiu, a dăruit bisericeı locale: treı perdele de plisa pentru uşile împerăteştı şi laterale de la altar, şi alte şase pentru sântele icóne cum şi doua acopereminte pentru sântele vase, tóte acestea în valóre de 130 leı.

De asemenea D-ra Domnica M. Gheorghiu învețătórea comuneı (a daruit) doua acoperеminte de plisa pentru proscomidie şi analog, li se aduce mulţumirï numitelor donatóre pentru încurajarea şi altor asemenea persóne pióse.

EPISCOPIA DE ROMAN.

No. 475.—1890, Octombrie 5.

In judeţul Bacăuluï, fiind în present două parohiï vacante de preoţï, anume: 1) în comuna Gropile, plasa Trotuş şi 2) în comuna Serbescï, plasa Bistriţa de sus, s'a luat disposiţiune, ca acele parohiï, să se ocupe de către doï dintre preoţiï, cariï, după împărţirea şi aranjarea parohielor în judeţul Bacăŭ, s'aŭ constatat că sunt peste numĕrul de preoţï trebuitorï.

Se publică, deci, acésta spre cunoştinţa tuturor acelor preoţï, şi li se pune în vedere că aceï ce ar dori să ocupe vre-una din parohiile vacante, să facă cerere la Protoïeria de Bacăŭ, în termin de o lună, de la publicarea aceştia, spre a se regula cele cuvenite pentru numirea de paroh la acea parohie.

STATISTICA GENERALA

A

Cleruluĭ și Bisericilor din coprinsul Eparhieĭ Argeșŭ pe anul 1889

Nr. și numirea Județelor	Nr. Comunelor	Nr. Cătunelor	Nr. Familiilor	Biser. și starea lor								Intreținute de			Cu pog. și fără pog.			CLERUL LAIC						Condamnați										Nr. Seminariști-lor abs. in jud.		Hirotonisiți în 1888 și 1889		Preoțiĭ achitați și ne achitați de salariu			Tem. de alt rit		Eterodoxĭ trecuțĭ în relig. ortod.	Nr. celor aflațĭ în concubinaj	Cimitire ortodoxe	Nr. Bisericilor fără Epitropiĭ	Preoțiĭ încetațĭ din viață	OBSERVAȚIE
				Nr. Parohiilor	« Bisericelor	« care funcționéză	« Vacante	« Ruinate	« în reparație	« închise	Nr. construite din noŭ	Statu	Comună	Particularĭ	Cu pog. după legea rurală	Inzestrate de locuitorĭ	Fără pogone	Nr. Preoților	« care funcționéză	« Confesorĭ	« Demisionațĭ	« suspendațĭ	« Văduvĭ	De consistoriĭ	De Trib. civil	Caterisițĭ	Grațiațĭ	Invățătorĭ	Institutorĭ	Profesorĭ	Diaconĭ	Cântărețĭ	Paracliserĭ	Gradul I-iŭ	« II-lea	Diaconĭ	Preoțĭ	Achitațĭ	Ne achitațĭ	Rĕm. a se achit.	Nr. Școlelor	» Bisericilor						
Argeșu	149	534	36,169	155	358	304	38	35	4	24	26	9	331	18	134	14	224	377	356	187	9	4	81	18	17	1	17	21	2	4	4	347	333	75	—	2	5	188	168	168	4	5	7	874	295	—	4	
Olt	102	265	27,191	99	236	165	12	20	2	24	13	11	222	3	101	4	131	268	258	153	4	3	57	5	11	5	1	7	—	—	5	234	119	23	—	1	7	119	149	149	—	—	1	700	197	97	3	
Total	251	799	63,360	254	594	469	50	55	6	48	39	20	553	21	235	18	355	645	614	340	13	7	138	23	28	6	18	28	2	4	9	581	452	98	—	3	12	307	317	317	—	—	8	1574	492	97	7	

Directorul Cancelarieĭ Episcopieĭ, **N. G. Protopopescu**